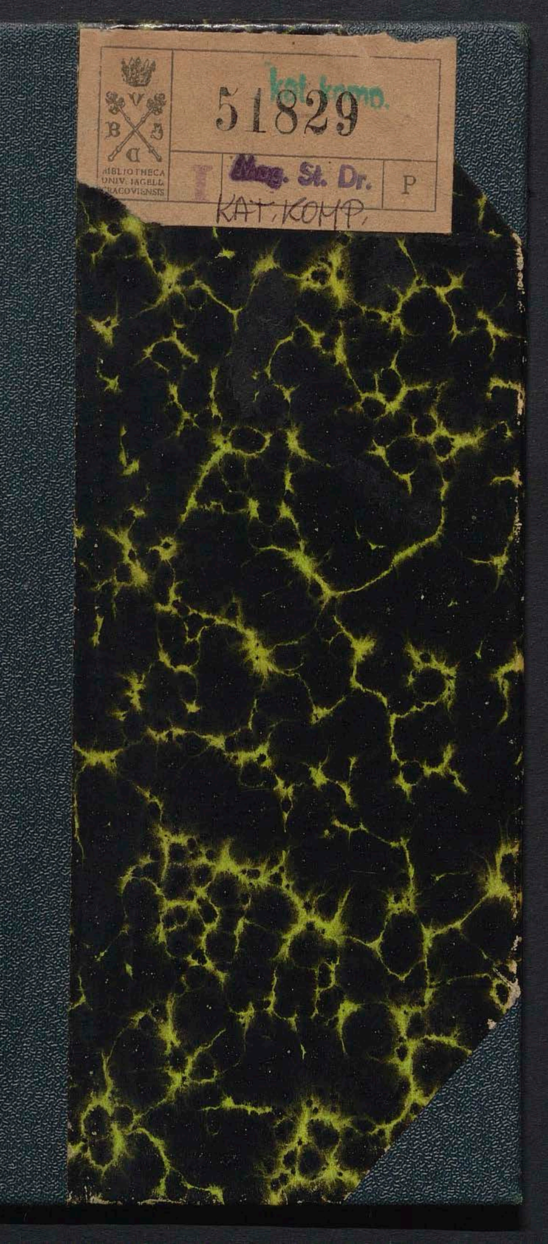
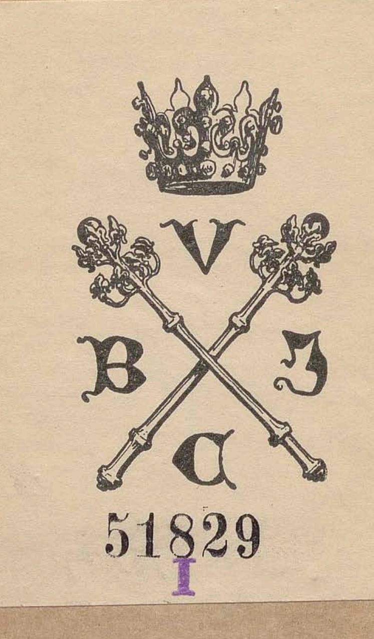
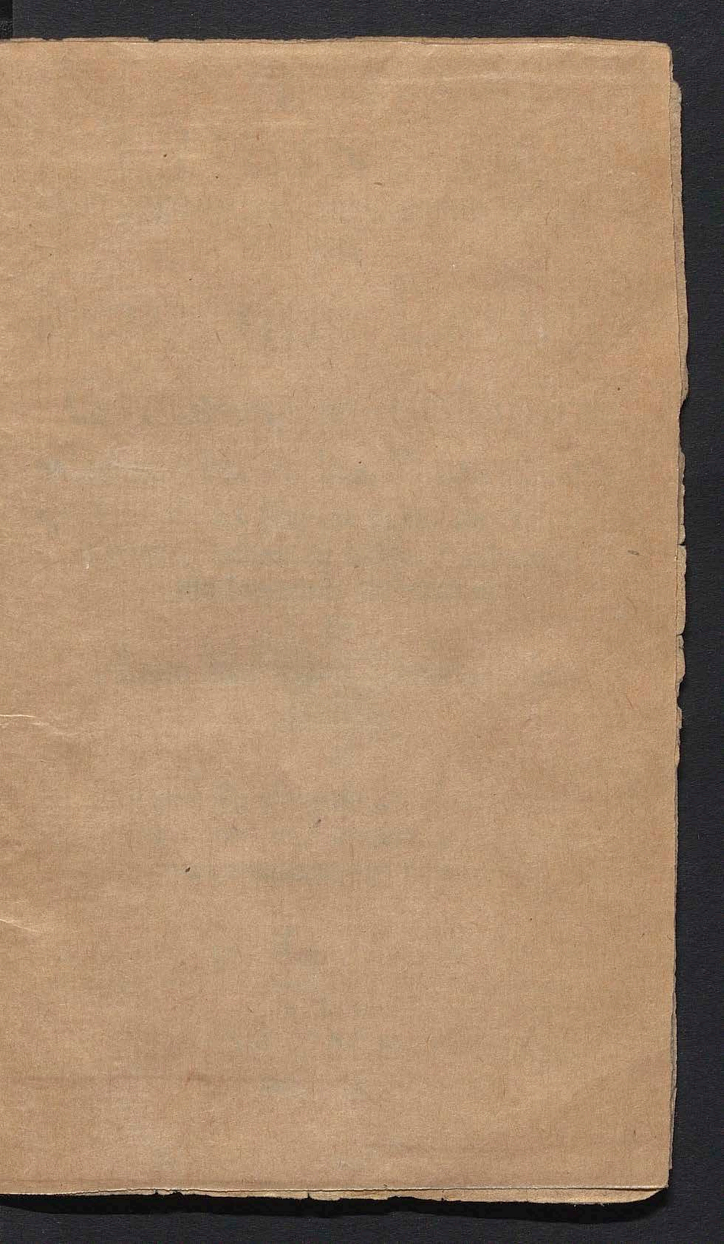
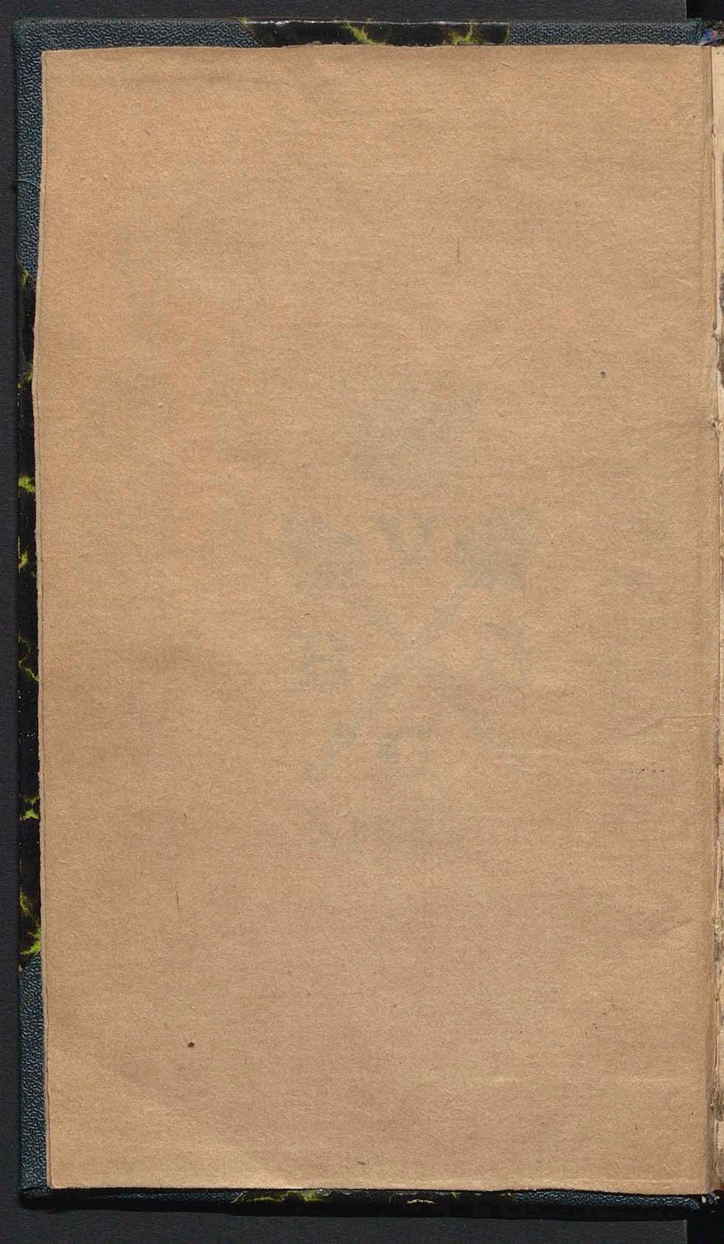

BIBLIOTHECA UNIV. IAGELL. CRACOVIENSIS
51829
kat. komp.
St. Dr.
P
KAT. KOMP.

V
B
I
C

FLORES TRILINGVES

Ex viridariis lingvarum decerpti,

Sive

Sententiæ Latino-Germanico-Polonicæ

Nec non Proverbia, Phraſes & quicquid in dictis lingvis apte, facetè, acutè & erudite dictum ex lectione auctorum & uſu loquendi obſervabatur

In

Hunc libellum ceu corollam collecti

&

In gratiam juventutis & aliorum lingvarum harum in Terris Pruſſiæ maxime uſitatarum, amatorum in lucem editi

à

D. G. C. H.

G E D A N I,

Typis JOH. ZACH. STOLLII,

Anno 1702.

GENEROSIS

Carolo Ernesto Nimsgart.

Ludovico Preit.

Constantino König.

Johann Ludwich Schwecko.

Valentino Andreæ Borckmann.

Quos studium junxit, Jungit mea Musa Sodales.

Reinhold Bauer.

Friederico Kegger.

Johanni Benjamin Engelcke.

Georgio Simon von Bœmeln.

MAGNIFICORUM DOMINORUM,
DOMINORUM
CONSULUM
Dilectissimis, magnæque Spei
Filiis.

ANtigenides Thebanus, Iſmeniæ diſcipulo dilecto, ſcitè tibiâ canens, eumq; in ea arte erudiens, cùm populo minus probaretur, intrepidus reſpondit: *Mihi* inquit *Cano & Muſis.* Non dubito fore plerosq;, qui, dum huncce publici juris à me factum libellum, Lynceo inſpexerint oculo, me poſt aliorum vindemias, colligere racemationem, ſint affirmaturi. Aſt ego, cum Antigonide, non multitudini placere unquam in animo habui, ſed diſcentibus quoquo modo prodeſſe ſtudui. Quare, *Muſis cano, Muſarumq; alumnis*: Diſcendi cupidis ſcribo, non in hoc

loquen-

loquendi genere excultis. Vellem, opellæ hujus meæ præcoces, judices, (si qui sint futuri,) [illegible]è ac Antigenidis contemptores, [illegible] caderent opinione. Etenim Thebanus iste *Præceptor*, à popello derisus, eò perfectionis (*ut Plutarch. gravis auctor in Pericle, &* Plin. *l.* 37. *c.* 1. *tradunt*,) Ismeniam discipulum, contemptô suo labore, perduxit, ut plurimos Boeotiorum Isiadicos & coxendicum dolore laborantes, incentione tibiæ, bonæ valetudini restitueret. Nihil & ego magis in votis habeo, quam ut illi, q[illegible] lingvæ Sarmaticæ operam sint [illegible]avaturi, sententioso isto loquendi genere, à primis juventu-

tis

tis ſuæ annis innutriti, morbos inconcinnè & minus rectè pro[illegible]ren-
di, tempeſtivê dediſcere, Pr[illegible] verbiaque in communi locutione (quod Sarmatis emunctioris naris vulgare eſt,) aptè adhibere aſſveſcant. Quapropter, cum nonnihil utilitatis, ex hac mea opella. ſtudiis Veſtris, Generoſi Juvenes, ſpei & expectationis magnæ, accedere mihi perſvaſum habeo, Vobis quoq; hoc Spicilegium Proverbiorum trilingve, è variis auctoribus collectum, ſacrum eſſe volui: quod ut benigna aſpiciatis fronte, eôq; ad emolumentum Patriæ, eximio cum fruct[illegible]tamini, obnixè oro, precorve. Deus teneritudi-

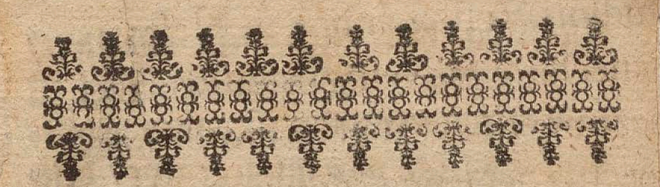
tudinis Vestræ annos, in Nestoris senectam provehat, gressus labiles, præsidio Angelorum dirigat, pectus sapientiæ donis impleat: Ingenium docile, corpus vegetum, memoriam firmam, mentem deniq; omni virtutum perfectione plenum tribuat; ita ut Deo, Patriæ saluti, & Parentum expectatationi, crescatis, vigeatis, floreatis, feliciter!

Generositatibus Vestris,

Ita vovet candido pectore, ingeniiq́; sui vilem fœtum dedicat

Studiosissimus

D. G. C. H.

Günstiger Leser.

ES möchte vielleicht dies gegenwärtige Wercklein das Ansehen gewinnen/als ob Ich Iliadas post Homerum schreibe/und den so oft auffgewärmbten Kohl aufftrage/ in dem so viel Bücher in dergleichen materie verhanden; Allein es heisset auch allhie: Duo cum faciunt idem, non est idem. Es sind entweder diese drey Sprachen nicht beysammen/oder die Außgeber haben sonst ein anderes Absehen gehabt. Hier ist nur auff den Nutzen der Jugend gesehen/ daß sie den idiotismum der Sprachen in ihren jungen Jahren lerne/womit sie künfftig alle Jhre Reden zieren könne.

Man

Man hat hier auch nicht affectiret/ etwa eigenen Witz an den Tag zu geben/ sondern man ist dabey geblieben/ was der usus mitgebracht / deßwegen auch die alten Deutschen rythmos nicht gerne endern wollen/ weil solches viel angenehmer/ als wenn man was neues aussinnen wolte. Wil jemand sonst usus ingenii sui hierinnen spüren lassen/ kan solches in eigener invention thun. Im übrigen Hr. Momus sol wissen/ daß dies Büchlein nicht vor Ihn / sondern vor andere/ die der Jugend bestes suchen/ mich auch zur Ausführung desselben angefrischet/ in den Druck gekommen sey. Gehabe dich wol günstiger Leser/ und bebliebe selber die Errata zu corrigiren.

DUm tua Calliope fundit Proverbia culta
Queîs prodesse studes, vel recreare probos.
I faustus *Gami*! Zephyris agitate secundis
Sarmaticum gnomis fundere ritè melos.
I felix! nihili fac livida verba Lycambis,
Dum Juvenum studium, promovet iste labor.

Candidioris amoris ergò
app.

J. Zabani, Hung.

Epigramma,

In Proverbia Gamii.

NOn mera das Verba, edendo Proverbia, Gami,
Res Verbis jungis, Verbaq; luce beas.
Dignus luce labor, dignus quô sæpe Juventus
Utatur, formans Verba Polona labris.
Tantus honos operi contingat, quantus & usus,
Usus at eximius, spero, futurus erit.

Gami-

Gamius.

ἀνάγρ.

Agimus.

Est homo semper Agens, Naturâ natus ad Actus:
Donec Agit, vivit, corpore, mente, manu.
Quodsi Agimus cuncti, bene Agis Proverbia scribens:
Quicquid Agis fructum, detq; feratq; Suum!

Crenâ currenti,
scribebat amica manus,
Andreæ Hadmaschi, Hung.

HUc ades! Aoniis cupiens decerpere campis
Lilia, Gamiadis quæ seruére manus.
Invenies Floram nullo non tempore pulchram,
Quæ vernans, lectum vult redimire caput:
Hanc avidus libes: Ausis tot fausta precáre,
Quot flores Gedani, gravior hortus alit!

His Amici sui integerrimi, Flores Trilingues suavissimos, porrò omnibus bonis commendatissimos esse voluit.
Christoph. Lauen, Mariæb.

A JEHOVA principium.
In allen Sachen
Soll man von GOTT den Anfang
machen.
Kto z Bogiem poczyna rzeczy.
U niego bywa na pieczy.

* * *

Ab alio expectes, alteri quod feceris.
Was du einem thust/ das hastu vom andern zu-
gewarten.
Jaką miarką mierzysz, takąć odmierzą.
Co jednemu wyrządzasz, toć drugi odda.

* * *

Ab amicis justa petenda.
Quod justum petito, vel quod videatur ho-
nestum.
Von guten Freunden soll man billige Dinge
bitten.
kto o co drugiego prosi
Sobie winien gdy nie odnosi.

* * *

Ab assvetis non fit passio
Marti arma non sunt oneri.
Des Dinges so man gewohnet/ fühlet man kei-
ne Beschwernüß.

Nie ciężą rogi jeleniowi, ani piora ptakowi.
Nałog ułacnia trudnośći.

* * *

Abeunt omnia undè orta ſunt.
Was Waſſer geweſen iſt / wird wieder zu
Waſſer.
Co śię z źiemie rodźi, do źiemie wchodźi.

* * *

» Abjiciendus pudor quoties urget neceſſitas.
In der Noth muß man das Schamhütlein ab-
ziehen.
Wſtydać śię nie trzeba, gdy czego potrzeba.
Kot nie łowny, chłop nie mowny, częſto
głodny.

* * *

A bove majori diſcit arare minor.
Wie die Alten ſungen / ſo zitſchern die Jungen.
Młodźi śię od ſtarſzych uczą.

* * *

Abſenti cato ſcandunt ſubſellia mures.
Wenn die Katze nicht zu Hauſe iſt / ſo tantzen die
Mäuſe auff den Bäncken.
Ggy Kota myſzy nie czują, beſpiecznie ſobie
harcują. F

* * *

Abuſus non tollit legitimum uſum.
Man ſoll das Kind ſampt dem Bade nicht aus-
gieſſen.

F Myſzy gdy kota nie mają
w Każdym koncie wywijają

Zad-

Zadna rzecz nie jest tak dobra, Ktoreyby kto źle użyć nie mogł.

* *

A cane non magno ſæpe tenetur aper.
Niemand achte ſeinen Feind gering.
Nie treba ſobie lekce ważyć nieprzyjaciela y namieyſzego.

* *

Accidit / Perditur } in puncto quod non { ſperatur / reparatur } in anno.

Unverhofft kömpt offt.
Es iſt im Augenblick geſchehen.
Was man ſich im Jahr nicht verſehen.
Czego śię nie ſpodziewaſz, to narychley przypadnie.

* *

Acerrima virtus quam ultima neceſſitas exprimit.
Wenns zur deſperation kömpt/ ſo waget man das euſerſte.
Zwierz wśieći naſrożſzy.
Acciſmis paululum uti non eſt incivile.
Sich bißweilen ein wenig weigern ſtehet wol an.
Trochę śię czaſem dać raczyć, niewadzi.

* * *

Acti labores jucundi.
Nach gethaner Arbeit/ iſt gut zu ruhen.
Po robocie miły odpoczynek.

* * *

Actori incumbit probatio.
Der Kläger muß seine Anklage beweissen.
Kto o co skarzy powinien dokazać.

* * *

Adam, Samsonem, Davidem, Loth, Salomone[m]
Fœmina decepit quis modò tutus erit.
Non cras non heri nunquam credas mulie[ri.]
Es ist ein kraut mulier, davor hütte dich semp[er.]
Männer Witz ist behende
Frauen List hat kein Ende.
Nie wierz niewieście, ani na wśi, ani w mi[e]-
ście.

* * *

Ad bonam causam tria verba suffecerint.
Eine gerechte Sach bedarff nicht viel Worte.
Dobra sprawa nie potrzebuje wiele słow.

* * *

Ad consilium ne accesseris, antequam vocer[is.]
Wo man isset sol man zugehen/
Wo man Raht hält/ oder Geld zehlt sol ma[n]
abstehen.
Gdzie jedzą, tam jedz: gdzie radzą ab[o]
pieniądze liczą, tam nie zawadzay.

* * *

Adde parum parvo, magnum cumulabis ace[r]-
vum.
Thue weniges zum wenigen/so samlet sichs do[c]
Prz

Przyczyniać trzeba chlebá do chlebá
Mało do małá uczyni wiele.
* * *
A debitore capias vel paleas malo.
Vom bösen Schuldner muß man auch Spreu annehmen.
Od złego dłużnika, y plewy bierz.
* * *
A Deo non datur bis juvenescere.
Wir können nicht zweymahl jung werden.
Znowu się odmłodźić nie podobna.
* * *
Ad generum Cereris sine cæde & sangvine pauci
Descendunt Reges & siccâ morte tyranni.
Die Tyrannen gehen selten ohne blutigen Köpffen zu Bette.
Okrutnicy pospolicie mniewają żałosny Koniec
* * *
Ad Græcas Calendas/ Cum mula pepererit.
Auff den Nimmers-Tag.
Wenn der Teuffel gen Himmel fahren wird.
Na święty Nigdy:/ kiedy diabel zdechnie.
Kiedy mi na dłoni włosy wyrostą.
* * *
Adhuc cœlum volvitur.
Der alte Gott lebet noch.
Jeszcże Pan Bog żyie./ A od cżego Pan Bog.

jeszcze Pan Bog żyie. A od czego Pan Bog

* * *

Adhuc messis in herba
Es ist noch weit hin. Daleko do tego.
Jeszcże wiele wody upłynie.

* * *

Admiratio filia ignorantiæ.
Verwunderung kōmt aus der Unwissenheit.
Kto cżego nie rozumie, temu śię dźiwuje.

* * *

Ad otium proclives sumus a natura.
Von Natur haben wir Lust zum Müßiggang.
Zprzyrodzenia skłonnismy do prożnowania.

* * *

Ad templum Domini Satanas locat arte sacellum.
Wo unser HErr Gott die Kirche bauet;
Da setzet der Teuffel eine Capelle auff.
Gdzie Bog Kośćioł buduje,
Tam Diabeł Kaplice gotuie.

* * *

Adulatio maxima pestis est in amicitiâ.
Das Liebkosen thut der Freundschafft den grösten Schaden.
Pochlebstwo gorsze niż trućizna.

* * *

Adversa æquo animo toleranda.
Æquam memento rebus in arduis
Servare mentem.

Wie-

Wiederwertigkeit soll man geduldig ertragen.
Przeciwność trzeba cierpliwie znośić.

* * *

Adversæ res admonent religionis.
Zur Zeit der Noht/ suchet man Gott.
Do Boga gdy trwoga.

* * *

Ædificare domos & pascere corpora multa
Est ad pauperiem semita recta gravem
Bauen ist eine Lust/ aber daß es so viel kost/ habe ich nicht gewust.
Kto czeladź wielką chowa y buduje
Drogę do ubostwa sobie gotuie.
Domy budowac wiele strawowac
nie daje w worku pieniedzy chowac
Ægroto dum anima est, spes esse dicitur.
Dum spiro, spero.
So lange der Athem da ist / sol man das beste hoffen.
Spodźieway śię śmiele, poki żyiesz wćiele.
Poki iedno człowiek żiewa,
Wszystkiego śię niech spodziewa.

* * *

Ætate prudentiores efficimur.
Verstand kömpt nicht vor Jahren.
Mądrość przychodzi zlaty,
Acż nie każdy mądry, kto brodaty.

* * *

Æthiops ex vultu judicatur.
Den Mohren kennet man am Gesichte.
Poznać Murzyna z twarzy. *Affli-*

* * *

Afflicti existimant se omnium hominum infelicissimos esse.
Einem jeden dünckt daß sein Creutz das schwerste sey.
Każdemu się zda, że jego Krzyż nacięższy.

*

Afflictis non est addenda afflictio.
Die Betrübten sol man nicht mehr betrüben.
Utrapionym nie trzeba przydawać utrapienia.

*

A fronte præcipitium, & a tergo lupi.
Lupum auribus tenet.
Er wird von vornen und von hinten gehalten.
Ni tam, ni sam. Tu źle, a tam jeszcże gorzey.

*

Agmen adulantum mediâ procedit ab aulâ.
Zu Hofe findet man Schmeichler.
Przy dworze wiele jest pochlebcow.

*

Alea nec damnum, nec facit ista lucrum.
Es hilfft nichts/ es schadet auch nichts.
Nie pomoże, nie zawadźi,
Tak Kśiądz mowi, kiedy kadźi.

*

Aliena carpens vitia, dissimulat sua.
Fabellam de se mutato nomine dicit.

Er

Er tadelt andere / und greiffet nicht in seinen Busen.
Na inszych zmowka, na śiebie ni słowka.

*

Aliena qui nimis appetit, perdit sua.
Frembdes Gut hat Adlers Federn.
Kto pragnie cudzego, postrada y swego.

*

Aliena qui perdit, rependat propriis
Aliena vel proprio reddas malo.
Frembde Sachen gib auch mit deinem Schaden wieder.
Zcudzego Konia y wśrzod błota zśjaday.
Kto cudze łyczko straći, rzemykiem swym przypłaći.

*

Alieno aravisti vitulo.
Du hast mit frembden Kalbe gepflüget.
Cudzymeś wołem orał.
Nie sam to z śiebie masz, kto inszyć powiedział.

*

Alienos rigat hortos suis sitientibus.
Er bekümmert sich mehr umb andere Leute/ als umb sich.
Cudzą pszenice ogania a jego wroble piją.
Drugim dogodzić, sobie zaszkodzić.

*

Aliis ſubulæ radunt, aliis nec novaculæ.
Einem gelingt es beſſer/ als dem andern.
Jednemu ſzydła golą, a drugiemu y brzytwy niechcą.

nunquam calamitas sola

Aliud ex alio malum.
Ein Unglück beut dem andern die Hand.
Jedne nieſzczęście drugiemu rękę podawa.

*

Alium ſilere quod velis, primus ſile.
Was du allein wilſt wiſſen/ davon ſage keinem.
Co chceſz mieć tajemnego, miey u ſiebie ſamego.

*

Altera manu panem oſtentat, altera fert lapidem.
Das ſind böſe Katzen/ die vorn lecken/ hinten kratzen.
Jedną ręką głaſzcże, drugą policżkuje.

*

Alter hircum mulget, alter verò ſupponit cribrum.
Einer iſt nicht klug/ der andere verſtehet nichts.
Jeden kozła doji, a drugi przetak trzyma.

*

Alterius non ſit, qui ſuus eſſe poteſt.
Wer ſein eigen Herr ſeyn kan/
Der werde keines andern Unterthan.

Kto może być swoim panem, niech nie będźie czyjym poddanym.

*

Alter occidit apros, alter pulpamento fruitur.
Der eine hat den Genuß/der ander den Verdruß.
Jeden krowę za rogi trzyma, a drugi ją doji.

*

Alter rixatur de lanâ sæpe caprinâ.
Mancher kan ohne Zanck nicht leben.
Drugi bez zwady żyć nie może, choćby przyczyne zpłota ułamać.

*

Alterum alterius indigere natura voluit.
Ein Mensch lebt vom andern.
Ryba rybą żyje, ptak ptakiem, człowiek człowiekiem.

*

Alterum pedem in cymba Charontis habet.
Er stehet mit einem Fuß im Grabe.
Jedną nogą wgrobie stoji.

*

A malis nemo est immunis.
Des Unglücks ist Niemand überhoben.
Gdzież ten człek znaleźiony, coby zawżdy miał gody.
Zaden nie jest uwolniony, od nieszczęsney przygody.

Aman-

*

Amantium iræ amoris redintegratio est.
Der Buhler Zanck ist der Liebe Anfang.
Die sich gramen/ die sich nahmen.
Pojednani przijaciele barźiey śię miłują.

*

Amator eruditionis a laboribus auspicatur.
Wer gelehrt werden wil/ der muß Fleiß anwendē
Kto chce być uczonym, muśi pilnośći przy-
łożyć

*

Ambo sunt fures, & qui furatur, & qui recipit.
Der Hehler ist so gut/ als der Stehler.
Tak to złodźiey co kradnie, jak ten co taji.

*

Amici mores noveris, non oderis.
Den guten Freunden laß ihre Weiß
Haß sie nicht drum̃/ so bistu weise.
Kto kogo miłuje, wad jego nie czuje.
Przyjacielskie bez obrazy, znay y przebaczay
urazy.

*

Amici juvandi sed usque ad aram
Amicus Plato sed magis amica veritas,
Freunden sol man helffen / aber nicht wieder
Gott und das Gewissen.
Prawdy dla przyjaciela, nie odstępuy.

*

Amicorum bona sunt communia.
Guter Freunde sollen seyn/
Alle Sachen so gemein

Wie

Wie der Mond und Sonnen-schein.
Przyjacielskie rzeczy są spolne.
*
Amicorum limina rariùs frequentanda.
Mann sol gute Freunde nicht zu offt überlauffë.
Gdzie ćie radźi widzą, tam nie często byway.
A gdzie nie radzi, tam nigdy.
*
Amicos res optimæ parant, adversæ probant.
Amicus certus in re incertâ cernitur.
Einen guten Freund erkennet man in der Noth.
Przyjaciela w nieszczęśćiu poznać,
Nieszczęśćie pokazuje, kto prawdziwie miłuje.
*
Amicus est una anima in duobus corporibus.
Amicus alter ego. Mein guter Freund ist der ander Ich.
Dwa wierni przyjaciele, jedna dusza wrożnym ciele.
*
Amicus personæ, inimicus causæ.
Der Persohn Freund/ der Sachen feind.
Grzechy się godźi strofować
ale osoby szanować.
*
Amicus verus rara avis
Gute Freunde sind dünne gesäet.
Dobry przyjaćiel rzadki.

*

Amo cantilenam quæ mihi dicit cœnam.
Die Stimme gefället mir sehr wohl
Wenn ich hör daß ich essen sol.
Dobra to powieść, gdy wołają jeść.

*

Anima sicca sapientissima.
Nüchtern seyn gehöret zur Weißheit.
Kto nie doje, y dopije, ten jest mądry długo
żyie.

*

Animam agenti escam porrigis.
Du wilst einem gutes thun / wenn er schon
nichts mehr bedarff.
Dopiero koniowi owsa, kiedy chce iść do psa.
Ruśin mowi: Dopiero dajesz chłeba husto,
kiedy wgębie zębow pusto.

*

Animo ægrotanti medicus est oratio.
Ein tröstlich Wort ist eines betrübten Hertzens
Artzeney.
Pocieszne słowo smutnemu sercu lekarstwo.

*

An nescis longas Regibus esse manus.
Grosse Herren haben lange Hände.
Wielcy Panowie daleko dosięgą.

*

Annus producit non ager.
Zeit bringt Rosen.

)wszystkiego czasu trzeba
zną rolą czas dobry czyni.

*

mittitur sine dolore, quod possidetur sine amore.
Was man nicht liebet/ dessen Verlust nicht betrübet.
o się raz z serca wyrzući, to utraćić nie zasmući.

*

nte victoriam ne canas triumphum.
Sag nicht huy/ ehe du über den Berg kömpst.
ie mow hup, aż przeskoczysz.

*

pes furtivæ pessimè proveniunt.
Gestohlen Gut gedeyet nicht.
radzione rzeczy nie spore.

*

pponunt oculis plurima, pauca gulæ.
Es war da viel zu sehen/ aber wenig zu beissen.
Oczy się wzdy dobrze miały,
ęby od głodu szczekały.

*

pta ferunt magnam tempora rebus opem.
Gladiator in arenâ consilium capit.
Kompt Zeit / kompt Raht.
rzydzie dźień, będzie rada weń.
Nauczy potrzeba, czego do niey trzeba.

Aqui-

*

Aquila non captat muſcas. (umb.
Groſſe Leute gehen nicht mit geringen Sachen
Serce wielkie y wſpaniałe
W ſzyſtkie rzeczy ma za małe.

*

Arbitrii noſtri non eſt, quod quisque loquatur.
Wer kan allen Leuten das Maul ſtopffen.
Ktoż może wſzytkim ludziom gęby zatkać.

*

Arbore dejecta quivis colligit ligna.
Wer da fällt/ über dem läufft alle Welt.
Gdy śię drzewo obali każdy wiory zbiera.

*

Arcanum demens detegit ebrietas.
Trunckner Mund/ verräht des Hertzensgrund.
Pijany nic nie zataji. (wynurzy.
Kiedy śię wino wzburzy, wſzyſtko na wierzch

*

Arcus nimium intentus rumpitur.
Wenn man den Bogen allzu ſehr ſpannet/ ſo bricht er.
Kiedy łuk za barzo napnieſz, tedy śię zerwie.

*

Ardua per præceps gloria vadit iter
Tendit ad ardua virtus.
Zur Tugend (Ehren) iſt ein rauher Weg.
Cnota wpiecu nie lega.

Aremo

* *

A remo ad tribunal.
Aus dem Bader ein Bischoff.)
Zkaleki pan, z klechy pleban.

* *

Ars longa, vita brevis. ((ist viel.
Unser Leben ist kurtz/ und was wir lernen sollen
Zywot krotki wiele nauk potrzebuje.

* *

Ars ſola laborat citra fortunæ opem.
Kunst ohne Glück schaffet wenig Nutzen. (
Gdzie ſzczęśćia niemaſz kunſzt nie pomoże.

* *

Ars non habet oſorem niſi ignorantem. (
Niemand tadelt die Kunst/ als der es nicht ver-
Kto czego nie poymuje to rad nicuje. (stehet.

* *

Artem quævis alit terra. (
Handwerck hat einen güldenen Boden.
Rzemiosło ma złote dno.

* *

Artifici in ſuâ arte credendum. (
Man muß dem Meister in seiner Kunst trauen.
Każdy wſwey nauce biegły.

* *

Artibus ingenuis quæſita eſt gloria multis.
Von Sebulon sind Regierer worden durch die
Schreibfeder.

Przez naukę nie jeden przyszedł dostawy.

* *

Asinus ad lyram.
Eine Sau am Spinn-rad.
Zna się na tym jak wilk na gwiazdach.

* *

Asinus esuriens fustem negligit.
Der Hunger treibt den Wolff aus dem Busch.
Wielka boleść kiedy się chce jeść.
Głodny kija się nie boji.

* *

A signatis cave.
Cautus homo cavet, quem Deus & natura notavit.
Hüte dich vor dem/ welchen GOtt und die Natur gezeichnet hat.
Cechowanych się strzeż.
Nie darmo cię natura nacechowała.

* *

A solis occasu, non ab ortu, describe diem
Nescis quid serus vesper vehat.
Einen schönen Tag sol man auff den Abend loben.
Jeszcze daleko wieczor,
Nie wiesz co cię potkać może.

* *

Asperius nihil est humili cum surgit in altum.
Kein Messer ist das schärffer schirt
Als wenn der Baur ein Juncker wird.
Nie masz nic sroższego, jak Pan zubogiego.

* *

Astra regunt homines, sed regit astra Deus
Astra inclinant, non necessitant.
GOtt ist über die Natur.
Pan Bog gwiazdami włȧdza.

*

Astutam vapido gestat sub pectore vulpem.
Er ist ein verschlagener listiger Fuchs.
Ma kiełbie, we łbie. Wronami karmiony.

*

Avarus nisi cum moritur, nihil boni facit.
Karge Leute thun keinem was guts vor ihrem Ende.
Skąpy a świnia, po śmierci zwierzyna.

*

Auctoritates majorum non sunt contemnendæ
Die Alten sind auch keine Narren gewesen.
Y Przodkowie błaznami nie byli.

*

Audax ad pocula sermo.
Der Trunck macht einen kühn zum reden.
Kto brzuch naładuje, językiem rad szermuie.

* *

Audendum est fortes adjuvat ipse Deus.
Audaces fortuna juvat, timidosque repellit.
Frisch gewagt ist halb gewonnen.
Kto odważył, jakby napoły wygrał
Gdzie serce tam y szczęście.

*

Audiatur & altera pars.
Ein Richter muß beyde Parthen hören.
Słuchawszy za baranem, trzeba słuchać y za
* wilkiem.

Audi multa, loqvere pauca.
Höre viel/ rede wenig.
Słysz wiele, mow mało.
*

Audit carnificem spernens audire parentem.
Wer die Eltern nicht hören wil/ der wird den
Hencker hören müssen.
Kto Rodźicow nie słucha, kata słuchać muśi.
* *

Audit cuncta Deus videtque justus
Aspiciunt oculis superi mortalia justis
Gott kennet den Schalck unter dem Balge.
Wie Pan Bog czyy Kożieł, czyy baran.
* *

Aulica vita, splendida miseria.
Hoff-Leben ist ein elendes Leben/ wenns gleich
ansehnlich ist.
Zywot dworski, złota niewola.
* *

Auloedus fiat, qui citharoedus esse non potest.
Wer einen Harffenschläger nicht abgeben kan/
der mag ein Pfeiffer werden.
Kto nie może być złotnikiem, więc kowalem

Aurea

* *

Aurea libertas fulvo non venditur auro.
Freyheit geht über Silber und Gold/ sagt ein Papagoy im Korb.
Wolność złota. Wolnosć rzecz nie oszacowana.

* *

Aureos montes qui pollicetur, nec plumbeos dabit
Wer güldene Berge verspricht/ wird nicht einmahl bleyerne geben.
Kto złote gory obiecuje, y ołowianych nieda.

* *

Aures habet in pedibus. Er wil gebeten seyn.
Chce aby mu się kłaniano.

* *

Aurora Musis amica.
Aptissimum rebus gerendis tempus matutinum.
Die Morgenstunde hat Gold im Munde.
Kto rano wstaje, Pan Bog mu daje.
Niedospać trzeba, kto chce dość mieć chleba.

* *

Aurum omnes victâ jam pietate colunt,
Kein Gottes-Furcht ist in der Welt/
Ein jeder spricht: hätt ich nur Geld.
Nie płaci teraz pobożność y cnota,
Płatnieysza wszędzie marna bryła złota.

*

Aut silere oportet, aut silentio meliora loqui.

Man soll entweder stillschweigen / oder etwas reden/daß besser sey als stillschweigen.
Abo milczeć, abo co lepszego mowić nad milczenie.

*

Aut sumus, aut fuimus.aut possumus esse quod hic est.
Quod cuiquam contigit, cuivis potest.
Was einen begegnet/ kan dem andern auch wiederfahren.
Co jednego potkało,y drugiego potkać może.

*

Aut ter sex, aut tres tesseræ. Placet alea fati.
Entweder gewonnen oder verlohren.
Abo szach, abo met. Lub strata lub zysk.

*

Autumat hoc in te, quod novit perfidus in se.
Es suchet keiner den andern hinter dem Ofen/er sey denn zuvor auch dahinder gestecket.
Kto wpiecu lega, drugiego ożegiem sięga.

*

A verbis ad verbera.
Lis minimis verbis interdum maxima crescit,
Von Worten zun Schlägen kommen.
Od fukow do pukow.
Od słowa do słowa, aż boli głowa.

B.

Barba non facit Philosophum
Si facit hocce Sophum longam promittere barbam.

Barba-

Barbatus poterit mox caper esse Plato.
In dem Bart stecket keine Weißheit.
Broda nie czyni Filosofa.

*

Barbati præcedunt.
Die Alten haben den Vorzug.
Starśi wszędzie (y wpiekle) przodkują.

* *

Barbarorum est in diem vivere.
Daß sind Säuische Leute / die nur in den Tag hinein leben.
Ledacoto ludzie, co śię tylko o brzuch starają.

* *

Beatissima civitas quæ à sapientibus regitur.
Das ist eine seelige Stadt
Welche weise Regenten hat.
Błogo temu miastu, ktore ma mądrych Regentow.

*

Beneficium accipere libertatem vendere est.
Woltḥaten annehmen ist die Freyheit verkauffe.
Dobrodzieystwo wziąć, jest wolność stracić.

*

Beneficium citissimè senescit, ira verò tardissimè
An das Gute dencket man lange an das böse noch länger.
Dobre śię długo pamięta, a złe jeszcze dłużey.

* *

Beneficia cum delectu præstanda.
Wiltu guts thun/ so siehe zu/ wem du es thust.
Dobrze czyń, a wiedz komu.

* *

Bene valeo vita, sed crumena non ita.
Es gehet mir noch so gnädig / aber der Beutel ist ledig.
Zdrowem z Bożey łaski, ale mieszek płaski.

*

Bis dat qui cito dat: qui tardat munera, nil (dat.
Schnelle Gabe ist Gott lieb.
Dwa kroć daje kto rychło; a trzy kroć, kto ochotnie.

*

Bis pueri senes.
Alte Leute gerahten zum andernmal in die Kind- (heit.
Starzy ludzie dwa razy dziećmi.

*

Blanda patrum segnes facit indulgentia natos.
Wenn die Kinder ihren Willen haben/ so weinen sie nicht.
Oycowska łagodność psuie Syna.

*

Bona admonitio amici
Vox amici, vox Dei.
Das ist ein guter Freund der einen warnet.
Dobry to przyjaciel, ktory przestrzega.

Bona verba quæſo.
Nicht ſo böß gemeint.
Nie do korda, Panie Horda.

*

Bonis mala, malis bona ſæpè eveniunt
Den Frommen geht es offtmahl übel / den Bösen wol.
Często ſzkoda dobrego, potyka minąwſzy (złego.

*

Boni ſunt faciles deceptu.
Frömme Leut ſind leicht zu betriegen.
Dobrych łatwo oſzukać.

* *

Bonis nocet, quisquis pepercerit malis.
Wenn der Schäfer den Wolff lobet / ſo liebet er gewiß nicht ſeine Schaafe.
Kto złym pobłaża, dobrych uraża.

* *

Bonum ex integra cauſa, malum ex quocunque defectu.
Omne bonum quod habes, contaminat unica labes.
Ein einiges Verſehen / verdirbet die gantze Sache
Jedna mała wádá piękną ſprawę oſzpeci.

* *

Bonus Condus, bonus Promus.

Wer da sparet wenn er hat / der kan nehmen/ wenn er wil.
Schować nie szkodźi, co śię nagodźi.

C.

CAlor amicus naturæ.
Die Wärme ist der Natur angenehm.
Natura lubi ciepło.

* *

Cane vapulante, pertimescit & leo.
Man schlägt auff den Sack und meynet doch den Esel.
Gdy pieska biją y lewek śię boji.

* *

Canis festinans cœcos parit catulos.
Hastig gespudt/ ist nirgends zu gut.
Co nagle, to po diable.

* *

Cancro rubicundior cocto.
Er ist so bleich als ein gekochter Krebs.
Zbladł jak toruńska Cegła.

* *

Cantabit vacuus coram latrone viator.
Paupertas à dispendio tuta.
Armuth ist überall sicher.
Ubogi wszędy bespieczny.

Capra

* *

Capra nec dum peperit, cum in tectis ſaltitat / hœdus

Die Kuh hat noch nicht gekalbt / und ſie bitten ſchon auff den Kalbskopff.

Jeſzcze śię nie urodźiło, a już śię ochrzćiło.

* *

Capræ inſilire pronam amant in arborem.
Lucrum eſt improborum omnis manſvetus.
Wo der Zaun lege iſt / da ſpringen die Ziegen über.
Na pochyłe drzewo y kozy ſkaczą.

* *

Carnes pullorum comedunt dentes Dominorum
Oſſaque dant ſervis, ſine carnibus & ſine nervis.
Heu ſoll man dir zu eſſen geben / und nicht Marcipan.
Pańskie niedojadki, dobre dla czeladki.
Dobra psu mucha, dobra Mathiaſzkowi płocka.

* *

Caſeus & panis ſunt optima fercula ſanis.
Käß und Brod iſt gut vor Hungers-Noht.
Chleb z ſerem zdrowemu lepſzy niż jarmuż choremu.

* *

Catus amat piſces ſed aquas intrare recuſat.
Man wil etwas gewinnen / aber nichts wagen.

Kot

Kot rad jada ryby, ale w wodę niechce.

* *

Cave amicum credas niſi quem probaveris.
Nemini fidas, niſi quocum prius modium ſalis abſumpſeris.
Traue keinem Freunde/ ehe du mit ihm etliche Scheffel Saltz verzehret haſt.
Nie miey tego za przyjaciela, ktoregoś nie doznał.

* *

Cave tibi ab amico reconciliato.
Traue nicht zu ſehr einem verſöhnten Freunde.
Przyjaźń jednana, jako marcowylod, nie trwała.
Wilk chowany, żyd chrzczony, przyjaciel pojednany nie pewny.

* *

Cave pridie, ne quid agas hodie, cujus te pœniteat poſtridie.
Thue nichts ohne Raht/ ſo gereuet dich nicht nach der That.
Wprzod uważ, niż co czyniſz.

* *

Cavere peccata eſt cavere occaſiones peccandi
Bewahre dich für Gelegenheit / ſo wird dich Gott für Sünde bewahren.
Powodu do złego, ſtrzeż ſię jak ſamego.

Certa

*

Certa amittimus, dum incerta petimus,
Spem pretio non emas.
Besser ein Sperling in der Hand/
Als die Taube auff dem Dache.
Lepszy gołąb w garśći, niż Kuropatwa wchrośćie.

* *

Certa mihi Spes est, quod vitam qui dedit, idem
Et velit & possit suppeditare cibum.
GOtt gab die Zähne / so wird er auch Brod geben.
Kto dał zęby, da y chleb do gęby.

*

Citò hebetatur quod acutum est.
Allzu scharff wird gerne schartig.
Co barzo ostre prętko śię przytępi.

* *

Clavus clavo pellitur,
Ein Keul wird mit dem andern ausgeschlagen.
Klin klinem wybić.

* *

Clara pacta claros faciunt amicos,
Wir wollen gerne mit einander rechnen/ und bleiben doch gute Freunde.
Miłuymy śię jako braćia, a rachuymy śię jako żydźi.

Clericus

*

Clericus clericum non decimat.
Ein Priester nimbt von dem andern kein Beicht-Geld.
Ksiądz od Księdza nic nie bierze.

* *

Codro (Iro) pauperior.
Er hat weder zu beissen noch zu brechen.
Nie ma czym psa z domu wywabić.

* *

Cœcus cœcum ducit.
Si cœcus cœcum conetur ducere secum,
In foveam ductor cadit, atq; deindè secutor.
Ein Blinder führet den andern.
Slepy ślepego prowadźi.

* *

Cœlum capite non perrumpes.
Du wirst mit dem Kopff die Wand nicht durchschlagen.
Muru głową nie przebijesz.

* *

Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt
Die viel reisen verändern die Lufft / nicht die Sitten.
Odmiana dalekich Krajow, nię naprawi obyczajow.

Cogen.

* *

Cogenda est virtus, crimina sponte fluunt.
Wo kein Zwang ist/ da ist auch keine Ehre.
Zniewalać trzeba do cnoty
Do z łego dosyć ochoty.

*

Cogitationis pœnam nemo patitur.
Die Gedancken sind Zoll-frey.
Myśli do woytanie idą.

* *

Comes æris alieni atque litis est miseria.
Nimis molestè, redde quod debes, sonat.
Borgen macht Sorgen.
Zapłać długi, będziesz jak y drugi.
Od wracania głowa boli.

* *

Concordiâ res parvæ crescunt, discordiâ maximæ dilabuntur.
Friede ernehret/ Unfriede verzehret.
Zgoda buduje, niezgoda ruinuie.

* *

Conditus in paleâ à stupido comedetur asello
Wer sich mang den Treber mengt / den fressen die Schweine auff.
Kto się miedzy, stodziny miesza, tego świnie z jedzą.

* *

Connubia sunt fatalia.

Die

Die Ehen werden im Himmel gestifftet.
Smierć a żona, od Boga naznaczona.

* *

Conſcientia mille teſtes.
Das Gewiſſen gar allein/
Mag mehr den tauſend Zeugen ſeyn.
Sumnienie za wiele świadkow ſtoji.
Sumnienie świadek nieomylny.

* *

Conſcia mens recti famæ mendacia ridet.
Ein gut Gewiſſen jederzeit
Bleibt Obermann in allem Streit.
Mow ludzkich nie waż ſobie, gdy rozum, cnota przy tobie.

* *

Conſidera & poſtea aggredere.
Bedencks/ darnach lencks.
Wprzod uważ, niż co poczniesz.

* *

Conſvetudo conſvetudine vincitur.
Die Gewohnheit kan man mit Gewohnheit überwinden.
Zwyczay odmieni, kto się nie leni.

* *

Conſvetudo eſt altera natura.
Die Gewohnheit vermag ſo viel als die Natur.
Gorſzy nałog niż przyrodzenie.

* *

Contra verboſum verbis contendere noli.

Mit

Mit einem waschhafftigen Mann
Binde ja mit Worten nicht an.
Nie zaczynay ztakim zwady,
Kto złey gębie nie wie rady.

* *

Contraria contrariis curantur.
Böses muß man mit bösem vertreiben.
Złym złego pozbyć,
Przećiwna rzecz jedna drugiey ustąpić muśi.

* *

Contra vim mortis non est medicamen in hortis.
Fürm Tod kein Kraut gewachsen ist.
Na śmierć nie urosłą źiele, choć go wiele.

* *

Consule vir, fac vota senex, juvenisque labora.
Der Mittlern Raht/ der Jungen That
Der Alten Wunsch/ ist selten umbsonst.
Młodym robić, mężom rządzić, starym modlić się przystoji.

* *

Convenit illis ut cani & feli.
Sie vertragen sich als Hunde und Katzen zusammen.
Poki świat światem, nie będzie wilk owcy bratem.
Trudna zgodá, ogień wodá.

* *

Conveniunt hilari lusúsque jocique juventæ.
Jungen Leuten stehet das Schertzen wohl an.
Młodym ludziom żarty przystoją.

* *

Conveniunt rebus nomina sæpe suis.
Nomen & omen habet.
Er hat den Nahmen mit der That.
Imie swe rzeczą wyraża.
Nie darmo go tak zowią.

* *

Coquus nisi sit satur, prævaricatur.
Wo der Koch Hunger stirbt / begrabt man ihn nicht auff dem Kirchhofe.
Kucharz głodem nie umrze.

* *

Corrigere naturam res est difficillima.
Es ist schwer die Natur zu ändern.
Trudno naturę odmienić.
Co się łyso urodźi, to łyso zginie.

* *

Corporis delicium, animæ exitium
Des Leibes Wollust / der Seelen Verlust/
Co ciało lubi, to duszę gubi.

* *

Corporis exigui vires contemnere noli.
Consilio pollet cui vim natura negavit.

Kleine

Kleine Leute seynd nicht zuberachten.
Chłopa korcem nie mierzą.
* *
Corpus hominis variis morbis affligitur.
Des Menschen Leib ist vielen Kranckheiten unterworffen.
Ciało ludzkie rozmaitym chorobom podlega.
* *
Corvus corvo oculum non effodit.
Eine Kräh hackt der andern die Augen nicht aus.
Kruk Krukowi oka nie wykłuje.
* *
Cos nihil acuminis habet, & tamen acuit.
Der Wetzstein ist nicht scharff/und schärffet doch.
Drugim często ten pomoże, ktory ſam tego nie może.
* *
Cretiſſa cum Cretenſi. Novacula in cotem incidit.
Schälcke muß man mit Schälcken fahen.
Trafiła Koſa na kamien. Nalazł ſwoyſwego.
* *
Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine læſus
Rem magnam præſtas, Zoile, ſi bonus es.
Dein ungeſtalter Leib zeiget dein unartiges Gemüth an.

Byś był co dobrego, nie miałbyś grzbieta krzywego,

* *

Crudelem Medicum intemperans æger facit.
Ein unmäßiger Patient, wird mit scharffen Artzeneyen curiret.
Lekarza czyni srogiego, niepostuszeństwo jego.

* *

Cui pignora adsunt sana libertas manet.
Wer ein Pfand hat/ wird frey gelassen.
Kto ma ciążą, tego nie wiążą.

* *

Cui plus licet, quam par est, plus vult quam licet.
Wenn man dem Bauren einen Finger beût / so wil er gar die Faust haben.
Dano Kurowi grzędę, a on chce wieże.

* *

Cui suus morbus placet, hunc nullus medicus sanabit.
Wem nicht zu rahten / dem ist auch nicht zu (helffen.
Na upor lekarstwa nie masz.

* *

Cuivis sua displicet ætas.
Ein jeder denckt/ er lebe in der ärgsten Zeit.
Każdy człowiek, gani swoy wiek.

* *

Cujus pane vescor, ejus verba molior.

Des

Des Brod ich eß/ des Lied ich singe.
Kto na czyjem wozku jedźie, muśi jego piosnkę śpiewać.
* *
Cum dixeris quæ vis, quæ non vis, audies.
Wie man in den Wald schreyt / so schreyt man wieder heraus.
Kto mowi co chce, usłyszy czego niechce.
*
Cum duo vel tres invitantur, umbræ eorum non excluduntur.
Wo ihrer zween essen/ da kan der dritte auch satt werden.
Gdzie dwiemá nagotują, y trzeći śię pożywi.
*
Cum gruibus una capit pedica ciconiam.
Es trifft manchmahl den Schuldigen mit dem Unschuldigen.
Czasem przy winnym y niewinnemu śię dostaje.
* *
Cum malo do, non homini do, sed humanitati.
Ein Mensch sol sich über den andern erbarmen.
Złemu dobrze czyń dla ludzkośći.
*
Cum Minervâ manum move.
Mensch hilff dir selbst/ so hilfft dir Gott.
Boga wzyway, a ręku przykładay.

*

Cum moritur dives, concurrunt undiq; cives.
Cum moritur pauper, veniet vix unus & alter.
Stirbt der Reiche/ kommen ihrer viel zur Leiche:
Stirbt aber Arm/ kommen sie das Gott erbarm.
Na pogrzeb bogatego więç co żywo idźie.
Na ubogiego ledwie jeden, drugi przydźie.

*

Cum rectè vivas ne cures verba malorum.
Hüte dich für der That/ der Lügen wird wol (raht.
Pies ſzczeka, a dworzanin jedźie.

* *

Cura facit canos quamvis homo non habet annos
Sorge macht alt vor der Zeit/
Fraſunki przed czaſem śiwiznę przynoſzą.

D.

DAmnum appellandum cum malâ famâ lucrum.
Beſſer arm mit Ehren/ denn reich mit Schandē.
Lepſza cnota wbłoćie, niż niecnota wzłoćie,

*

Dari donum quod potuit, auferri poteſt.
Was dir hat können gegeben / kan dir auch genommen werden.
Nie zow ſwoim właſnym tego, co ſnadź maſz zdaru Bożego.

Davus

*

Davus sum non Oedipus.
Ich bin kein Prophet/ sondern ein Hirt.
Jam nie Prorok, ale prostak.

*

Dat Deus & recipit sæpe, quod ante dedit.
Gott gab/ GOtt nahm/ sprach Job der fromme Mann.
Pan Bog daje, Pan Bog bierze.

*

Dat veniam corvis, vexat censura columbas.
Committunt eadem diverso crimina fato.
Ille crucem sceleris pretium tulit, hic diadema.
Kleine Diebe hängt man / vor den grossen nimt man den Hut ab.
Małych złodziejow wieszają, wielkich wolno puszczają.

* *

De alieno liberalis.
De alieno corio lata secare lora
E cute propriâ non fit bona corrigia.
Aus anderer Leute Beutel ist gut Geld zehlen.
Cudzym łacno szafować
Szczodrym być z cudzego, niemasz nic chwalnego.

* *

De absentibus & mortuis non nisi bene.
Der Abwesenden und Verstorbenen soll man in Ehren gedencken.

Obma-

Obmawiać nie przytomnego, rownie jak bić
umarłego.

* *

Debet parva dare is qui vult majora rogare.
Oportet dare ovem, ut acquiras bovem.
Mit der Bratwurst nach der Speckseiten werfen.
Kto chce wygrać gąsiorá, muśi ważyć Kaczora

* *

De futuris contingentibus non datur scientia.
Von zukünfftigen zufälligen Dingen kan man
nicht wissen.
Przyszłe rzeczy trudno zgadnąć.

* *

Degeneres animos timor arguit.
Die Furcht zeuget unartige Leute an.
Zbojaźni poznać nikczemnych ludźi.

* *

Deligas quem diligas
Freunde sol man wehlen.
Miłuy, ale kogo upatruy.

* *

Deliramus aliquando senes.
Alter hilfft nicht vor Thorheit.
Y starzy ludzie błądzą.
Siwizna nie mądrośći znak iest, ale starośći.

* *

De malè quæsitis non gaudet tertius hæres,
Unrecht Gut kömpt selten auf den dritten Erbe.

Zle

Zle nabyte dobra rzadko śię trzeciemu dziedzicowi dostaną.

* *

De malo principio, malus exitus erit.
Ein böser Anfang / ein böses Ende.
Co ma zły początek, zły Koniec weźmie.

* *

Deo dante, nil valet invidia
Deo non dante, nil valet labor.
Hat mirs GOtt bescheret / so nim̃t es mir St. Peter nicht.
Komu Bog pomaga, ten wszytko przemaga.

* *

Deo infidelis, fidus homini non erit.
Wer GOtt nicht treu ist / wird weniger den Menschen treu seyn.
Kto Bogu wiary nie dochowa, ten ani ludźiom.

* *

De tuo luditur corio.
Nunc tua res agitur paries cum proximus ardet
Es gehet umb dich / du wirst müssen die Haar lassen.
O cię gra. O twoią skorę idźie.

* *

Deus omnes ex æquo respicit.
Bey GOtt ist kein Ansehen der Person.
U Boga respectow nie masz.

* *

Deus pro meliore stat causa.

GOtt stehet den Gerechten bey.
Pan Bog stoji przy sprawiedliwym.

* *

— — — — — Dicique beatus
Ante obitum nemo supremaq; funera debet.
Vor dem Tode sol man keinen glückseelig schä-
Nie chwal nikogo przed śmiercią (tzen.
Poki kto żywy, nie jest szczęśliwy.

* *

Dic, Duc, Fac, Fer.
Dic sine fine preces vacuam *Duc* crimine vi-
Fac sapienter opus, *Fer* patienter onus. (tam.
Halt stets an am Gebet / und fleuch der Sün-
den Schuld.
Fahr weißlich in deinm Thun / und leyde mit
Gedult.
Modl się zawze nabożnie, sprawuy się cno-
tliwie. (wie.
Mądrze sobie postępuy, a krzyż znoś cierpli-

*

Dicta universalia neminem angunt, nisi quem
tangunt.
Einen Prügel zwischen die Hunde werffen.
Słowo wyrzeczone wpospolitośći
Nie obraźi niewinnośći.

* *

Dies diem docet. Magister est prioris poste-
rior dies.

Der

Der Nach-Tag ist des vorigen Meister.
Co dzień Człowiek mędrszy.
* *
Dies perit otio.
Der Tag ist verlohren/ da man müßig gehet.
Proznowaniem dzień ginie.
* *
Diffamare cave, nam revocare grave.
Schimpffe nicht/ denn das Wiederruffen ist schwer.
Obrazić łacno, przejednać trudno.
*
Differ habent parvæ commoda magna moræ.
Wenn man nicht weiß einem Dinge bald Raht zufinden/ so sol mans verschieben.
Nachfrist/ Jahres frist.
Odwłoka pod czas pożyteczna.
*
Difficile est tacere cum doleas
Modum tenere verborum difficile
Es ist schwer über heisse Kohlen still zu sitzen.
Nędza milczeć nie umie.
Co Kogo boli, otym mowić woli.
* *
Difficile est tristi fingere mente jocos
Es läßt sich nicht schärtzen / wen man traurig ist.
Trudno żarty strojić, gdy co dolega.

* *

Difficilem oportet habere aurem ad crimina.
Man sol dem Verläumbder kein Gehör geben.
Obmowcy ſtaw twarz ſurową,
Wnet poydzie precz ſwą złą mową.

* *

Difficilius eſt orare quam arare.
Es iſt ſchwerer erhörlich beten / als pflügen.
Trudnieyſza rzecz jeſt nabożnie ſię modlić,
niż orać.

*

Digito compeſce labellum
Virtutem primam eſſe puta compeſcere linguam.
Proximus ille Deo, qui ſcit ratione tacere.
Lege den Finger auffs Maul / daß du dich nicht verſchnappeſt.
Trzymay język za zęboma.

* *

Dignum patella operculum.
Similes habent labra lactucas.
Auff einen ſolchen Hafen / gehöret eine ſolche Stürtze.
Taki na takiego. Nie godźien lepſzego.

*

Dignus odio eſt, qui diviti dat, ipſe egens.
Einen fetten Braten ſol man mit Fett nicht begieſſen.
Tłuſtego połcia nietrzeba mazać.

* *

Dii bona ſua vendunt laboribus
Non tibi per ventos aſſa columba venit.
GOtt giebt einen Ochſen aber nicht bey den
Hörnern.
Bez prace, nie będą Kołacze,
Leżąc wilk nie utyje.

* *

Dimidium facti qui benè cœpit habet.
Nim̃ dich eines Dinges an/ ſo iſt die Sache
halb gethan.
Początek dobry, połowica roboty.

* *

Dimidium facti ritè precatus habes.
Andächtig gebethet/iſt halb verrichtet. (bił.
Gdyś śię nabożnie modlił, jakbyś napoły zro-

* *

Diſcentes vita deficit.
Wir ſterben/ ehe wir was lernen.
Ucząć śię umieramy.

* *

Diſcincta veſtis, diſcinctus animus.
Eſt veſtis teſtis, quales intrinſecus eſtis.
Leichte Lumpen/ leichte Gumpen.
Szata wydaie człeka obyczaje.

* *

Diſcit enim citius meminitque libentius illud
Quod quis deridet, quam quod probat & ve-
neratur. Böſes

Böses lernet man eher als gutes.
Błażeńskie rzeczy rychley niż dobre poymuiemy.

* *

Diversis diversa placent,
Ungleiche Naturen haben ungleiche Lust.
Jednemu się pop podaba, a drugiemu popadia

* *

Divitiæ non semper optimis contingunt.
Glück lauft einem ins Haus/dem andern heraus
Nie każdy dobry kto bogaty.

* *

Divitum frugalitas, tenuiorum heluatio.
Die Reichen speisen besser am Freytage/ als die Armen am Sontage.
Bogatych pokuta, ubogich biesiada.

* *

Docti male pingunt (indocti peius.)
Gelehrte Leute pflegen schlim̃ zu schreiben.
Uczeni ludzie zwykli zle pisać.

* *

Doctrina vana est, nisi ratio accedat.
Die Lehre ist vergeblich/ wo nicht die Vernunfft dabey ist.
Informacya daremna kiedy rozumu niemasz.

* *

Dolus an virtus quis in hoste requirat.
Bella vel insidiis vel Marte geruntur aperto.

Es mag recht oder unrecht seyn / wenn ich nur die Oberhand habe.
Jáko ćię mogę, choć y przez nogę.
* *
Dominus providebit.
Da laß ich Gott für sorgen.
Niech Pan Bog radźi, o swey czeladźi.
* *
Domi suæ quilibet Rex.
Ein jeglicher ist ein Herr in seinem Hause.
Gospodarz Każdy wswym domu Pan.
* *
Domus propria, domus optima.
Est foculus proprius multô preciosior auro.
Eygen Herd ist Goldes werth/
Ist er gleich arm/ so ist er doch warm.
Błogo temu kto swoy włásny dom ma.
* *
Donec eris felix multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Freund in der Noht/ gehen 25. auf ein Loth/
Solls aber ein harter Stand sein / gehen ihrer 50. auff ein Quintlein.
Poki komu szczęśćie płuży, Przyjaciol mu wiele służy,
Szczęśćie ustało, Przyjaciol mało
* *
Dormit securè cui non est functio curæ.

Der übermäßige Schlaff es macht/
Daß einer seines Ambts nicht acht.
Temu się chce długiego Spania
Co o urząd niema starania.

* *

Dubitatio est via ad scientiam.
Qui non dubitat, aut omnia scit, aut nihil.
Wer da zweyfelt/ der fraget nach der Warheit.
Wątpienie droga do mądrośći.

*

Dubius semper eventus litis.
Der Außgang des Rechtens ist ungewiß.
Idąc de woyta, oba śię boyta.

*

Ducimus hic inopem sed cum spe divite vitam
Ob wir zwar itzo hier führn ein elendes Leben/
So trösten wir uns doch eins besseren darneben.
Choćia wtym żywoćie wnędzach opływamy
Przecie śię lepszego wniebie Spodziewamy.

* *

Ducis in consilio posita est virtus militum.
An einem guten Feldherren ist viel gelegen.
Hetmanem woysko stoji.
Lepsze woysko jeleniow pod lwem Hetmanem
Niż lwow pod jeleniem.

*

Dulcæ bellum in expertis.
Der Krieg ist süß den Unerfahrnen.

Kto włeb nie bierał, na woynę mu się chce.
* *
Dulcia non meruit, qui non gustavit amara.
Wer das Bittere nicht gekostet/ der ist des süssen nicht werth.
Kto nie skosztował złego, nię godzien dobrego.
* *
Dulcis est memoria præteritorum.
Was man überstanden hat/ darumb bekümmert man sich nicht mehr.
Wspomnieć miło, co przedtym trapiło.
* *
Dum fortuna juvat caveto tolli:
Dum fortuna tonat caveto mergi.
Im grossen Glück erheb dich nicht/
Im Unglück auch verzage nicht.
Szczęśćie pobłaża, nie podnoś śię.
Szcęśćie śię przećiwi, nie upaday.
* *
Dum ludus bonus est, illum dimittere fas est.
Wenn das Spiel am besten ist/ sol man aufhören.
Kiedy gra wnalepszą, tedy przestać.
* *
Durissimum est, res amare nec potiri.
Lieben und nicht genüssen/
Thut manchen verdriessen.
Ządza bez skutku ciężka.

Durum eſt contra ſtimulum calcitrare.
Es iſt ſchwer wieder den Stachel lecken.
Trudno przećiw Koſzturowi wierzgać.

E.

EBrietas voluntaria inſania.
Trunckenheit iſt eine freywillige Raserey.
Pijanſtwo dobrowolne ſzaleńſtwo.

* *

E cantu & plumis volucris dignoſcitur omn
Aus dem Geſang und Federn kennet man d
Zpiſku y pierzy poznać ptaka. (Vog

* *

E cœlo deſcendit: Noſce te ipſum.
Der iſt hochgelehrt/der ſich ſelbſt kennen lehrn
Mądrość nawiękſza każdego
Znać dobrze śiebie ſamego,
A nie maſz nic trudnieyſzego.

* *

E duobus malis minus eſt eligendum.
Aus zweyen übeln ſol man das geringere erwe
Ze dwoyga złego mnieyſze obieray. (le

* *

Ei, qui æs habet, merx datur.
Wer Geld hat/ der bekömpt die Schuh.
Do targu bez pienędzy, do domu bez ſoli.
Nie proś, nie dadzą; kup ſobie przedadzą.

* *

Ego de cepis & tu de alliis.

Ich rede vom Paul/ und du vom Saul.
Ja o cebuli, ty o czosnku.
Ja o Pawle, a ty o Gawle.

* *

Egregiè vero istud huc quadrat.
Reim dich Bund-Schuh.
Trafił jak Kulą wpłot.
Wyrwał się jak Filip z Konopi.

*

Ense cadunt multi perimit sed crapula plures.
Bachus ertödtet mehr den Mars.
Więcey ich tonie wkuflu, niż wmorzu.

* *

Eripere telum non dare irato decet.
Zornige Leute sol man nicht auff den Esel setzen.
Gniewliwego hamować nie pobudzać trzeba.

* *

Eris pastor in harâ, non in arâ. (werden.
Du wirst ein Schwein- und nicht Seelen-Hirt
Będziesz pasterzem, nad świniani nie nad du-
* * szami.

Errores non sunt allegandi, sed corrigendi.
Hundert Jahr Unrecht / war nie keine Stunde
Co prawda, to nie grzech. (recht.

* *

Erubescit, salva res est. (vultu
Heu quam difficile est crimen non prodere
Die Röthe ist sein Verrähter.
Nie trzeba go męczyć sam się wydaje.
Sumnienie z twarzy poznać.

Eſt avis ingrata, quæ defœdat ſua ſtrata.
Das muß ein böſer Vögel ſeyn / der in ſein ei-
gen Neſt hoſieret.
Zły to ptak, co ſwoie gniazdo ſzpeći.

* *

Eſt & fideli tuta ſilentio merces.
Schweigen und bedacht / hat niemanden Scha-
den gebracht.
Milczeniem wiele śię zbywa.

*

Eſt fructus dulcis radix virtutis amara.
Der Anfang zur Tugend iſt ſchwer / das End
luſtig.
Cnota z przodku przykra, na potym łagodna
y ućieſzna.

* *

Eſt modus in rebus.
Man kan dem Dinge wol Raht ſchaffen.
Jeſt na to ſpoſob.

*

Eſto aſinus quemcunque aſinum ſors aſpera
fecit.
Wer zum Groſchen gebohren iſt / der wird nicht
eines Gulden Herr.
Urodziłeś śię Kucharzem, niechcieyże być
malarzem.

* *

Eſt quædam flere voluptas.

Expletur lachrymis egeriturque dolor.
Die Thränen lindern die Traurigkeit.
Napłakać się, jest jaka taka uciecha.

*

Est quoque cunctarum novitas gratissima rerum.
Von neuen Sachen hält man viel.
Nowe rzeczy przyjemnieiysze, chociа czasem są podleysze.

* *

Est vindicta bonum vitâ jucundius ipsâ.
Sich selbst rächen/ dünckt einem die gröste Lust zu seyn.
Pomścić się z kogo, nawiększa uciecha.

*

Et genus & formam regina pecunia donat.
Hat eine Jungfrau Geld/ so ist sie schön und reich genug.
Gdy panna ma pieniądze y hoyne dochody,
Nie upatrują stanu, y krasney urody.

* *

Etiam inter spinas nascuntur rosæ.
Auch unter den Bösen/ findet man einen Guten.
Między ćierniem rożą, a miedzy złymi nayдzieſz dobrego.

* *

Etiam post malam segetem serendum est.

Wegen eines bösen Jahres/ sol man den Ackerbau nicht gäntzlich unterlassen.
Po nieszczęściu godźi śię szczęśćia sprobować.
*
Ex aliis hoc, non ex me audis. Audita refero.
Was ich gehöret habe/ das erzehle ich.
Com słyszał, to powiadam.
Nie wyssałem tego z palca.
Jakom kupił tak przedaje.
* *
Excitat auditor studium.
Ein fleißiger Zuhörer macht einen fleißigen Lehrer.
Pilny słuchacz czyni pilnego nauczyciela.
* *
Excœcant etiam sapientes munera mentes.
Die Geschencke machen die Weysen blind.
Podarki oczy zaślepiają, jezyk wiążą.
* *
Ex copia ferocia.
Es müssen starcke Beine seyn/ die guten Tage ertragen können.
Łacno przebarszczać, kiedy dostawa.
* *
Exeat ex aulâ, qui volet esse pius.
So bald Petrus ins Caiphas Hof kam/ ward ein Schalck aus ihm.
Cnota pokora, niema mieysca u dwora.

Exi-

Exilium patitur mens affectibus turbida.
Affecten hindern Hertz und Muht/
Daß man nicht sieht/ was recht und gut.
Barzo vrzeczach błądźi, kto z affektow sądźi.
* *
Eximia est virtus præstare silentia rebus.
Schweigen ist eine edle Kunst.
Zacna to cnota, kto milczeć umie.
* *
Ex nihilo nihil fit.
Aus nichts wird nichts.
Zniczego nic nie będźie.
* *
Ex malis moribus bonæ leges ortæ.
Aus bösen Sitten kommen gute Gesetze.
Złe sprawy rodzą dobre ustawy.
* *
Ex optimo vino acre fit acetum.
Aus dem besten Wein/ der schärffste Eßig.
Znalepszego wina naostrzeyszy ocet bywa.
* *
Expectat ut milvus pluviam.
Er wartet mit grossem Verlangen.
Czeka jak Kania na deszcz.
Jak Pan Bog dobrey dusze.
* *
Experto, crede, Ruperto.
Glaube dem/ der etwas erfahren hat.
Swiadomemu wierzyć śię godźi. Ex-

* *

Explorant adverſa viros.
Wiederwertigkeit iſt der Menſch Probir-Stein.
Im Unglück beweiſt ſich der Mann.
Wnieſzczęśćiu poznać człeka.

* *

Extra fortunam eſt, quicquid donatur amici.
Was man guten Freunden gibt/ das iſt unver-
lohren.
Chceſz mieć długo bogactw wiele,
Rozday miedzy przyjaciele.

* *

Extrema gaudii luctus occupat.
Nach Freud kompt gerne Leyd.
Na weſele częſto naśladuie ſmętek.

F.

FAcile omnes cum valemus, ægrotis recta
conſilia damus.
Wenn wir ſelbſt geſund ſeyn/ſo können wir leicht
andrn rahten.
Choremu zdrowi dobrą radę dają,
Zachorzawſzy iey ſami nie trzymają.

* *

—— —— Facilis deſcenſus averni,
Sed revocare gradum ſuperasq; evadere ad au-
Hoc opus, hic labor eſt. (ras
Von Rom kan man ſo bald in die Hölle kom-
men/ als von Conſtantinopel.

Piekło

Piekło zawſze otwarte, puſzcza y o poł nocy.
Szerokie do piekła wrota.

* *

Facilius eſt aliis conſulere, quam ſibi.
Turbida facta ſunt conſilia eorum, qui ſibi ſvadent.
Man kan andern Leuten eher rahtē / als ſich ſelbſt.
Latwiey innym poradźić niż ſobie.

* *

Facilius eſt aliquid addiſcere quam dediſcere.
Aſſveta relinquere, durum eſt.
Man kan ſich leichter ein Ding angewöhnen / als abgewöhnen.
Latwiey śię czego nałożyć, niż odłożyć.

* *

Facilius eſt emere quam ſolvere.
Man kan ein Ding eher kauffen / als bezahlen.
Kupiłbym wieś, ale pieniądze gdzieś.
Radaby duſza do nieba, by jako przed grze-(chami.

* *

Facilius eſt reprehendere quam imitari.
Können wir nicht alle tichten /
So können wir alle richten.
Latwiey przyganić, niż wyrazić.

* *

Fac ſumptum properè cum res deſiderat ipſa,
Dandum etenim eſt aliquid cum tempus poſtulat aut res.

Man sol manchmal einen Groschen nicht ansehẽ.
Nie żałuy dać kiedy trzeba,
Nie ubędzieć tym nic chleba.

*

Factum nequit fieri infectum.
Hin ist hin/ leyhet kein Jude mehr drauff.
Zu geschehenen Dingen sol man das beste reden.
Co się stało, rozstać się nie może.

* *

Facundus comes in via pro vehiculo est.
Ein gesprächiger Geselthe/ist eine halbe Kutsche.
Przyjaciel rozmowny, wozek smarowny.
Rozmowa gdy jest ućieszna, droga przy niey
barzo spieszna.

*

Fallitur & fallit qui non de pectore psallit.
Das muß ein schöner Gesang seyn/
Wo Hertz und Mund stim̃t überein.
Maszli spiewać z serca spieway, Boga y śiebie
nie zdradzay.

* *

Falluntur multis tempora longa jocis.
Mit schertzen vertreibt man die lange weile.
Zartowaniem czas długi się z bywa.

*

Fama Mobilitate viget viresq; acquirit eundo.
Die Leute legen gemeiniglich etwas zu/ wenn
sie etwas erzehlen.

Nowin

Nowin zawſze ludzie przyczyniają, gdy je powiadają.

* *

Fama non temerè ſpargitur.
Es fallen keine Spåne/es werde denn Holtz gehauen.
Muśi coś być, nie darmo ludźie gadają.

* *

Fames & mora bilem in naſum contrahunt.
Dem hungrigen iſt nicht gut lange predigen.
Głodnych y mucha powadźi.

* *

Fames optimum cibi condimentum.
Hunger iſt der beſte Koch.
Przyſmak wyborny głod y robota.

* *

Fames perpetuo ignaviæ comes.
Faulheit lohnt mit Armuth.
Zleniſtwa pochodźi uboſtwo. (cach.
Rączemu guz na brzuchu, leniwemu na ple-

*

Faſtidientis ſtomachi eſt multa deguſtare.
Wer hungrig iſt/der verachtet keine Koſt.
Głodu ten znać nie czuje, co tego y owego tylko ſmakuie.

* *

Fecem bibat, qui vinum bibit.
Wer Honig wil lecken / der muß leyden / daß ihn die Bienen ſtechen.

Kto zażył dobrego, niech ſkoſztuje y złego.

* *

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.
Glückſelig iſt der Mann / der ſich an frembden
Unglück ſpiegeln kan.
Sąśiecka trwoga, naſza przeſtroga.

* *

Feras non culpes, quod vitari non poteſt.
Was du nicht kanſt wenden/
Das Leyd / und thus nicht ſchänden.
Czego nie możeſz poprawić, lepiey cicho
wſobie ſtrawić.

* *

Ferre quam ſortem patiuntur omnes, nemo
Leyde was andere leyden. (recuſet.
Cierp co y drudzy, czymeś nad innych lepſzy.

* *

Ferrum tuetur principem: *Nero*. Melius fides:
Seneca.
Liebe der Unterthanen iſt die beſte Gvarde.
Straż pańſka na wiernieyſza poddanych mi-
łość.

* *

Feſta dies Judæ prohibet incedere nudè.
Der Winter hält ſein Recht.
Szymona święto y Judy, nabawi cie pewney
grudy.
Po ſwiętym Mattheuſzu, źimno chodzić w
Kapeluſzu.

Do

Do Swiętego Ducha, nie ſkładay Kożucha.

* *

Feſtina lente. Eyle mit Weile.
Wer ſehr laůfft wird bald můde.
Pomału daley zaydzieſz.
Chłop zpadł zdębu a odpoczął.

* *

Feſtinat, tanquam ſi exulatum eat.
Tardus pes ad moleſta.
Es gelůſtet Jhm / wie dem Dieb zu hängen.
Tak mu ſię chce, jak Kozie do rzeźnika.
Czeſtują ſię jak Ich Mośćie do wieże.

* *

Feſto die ſi quid prodegeris, profeſto egere licebit.
Halt alſo Faſtnacht/ damit auch auff Oſtern etwas überbleibe.
Co wſwięto przetrawiſz, w powſzedne dni tego przypośćiſz.

* *

Fide ſed ante vide, cui tutò fidere poſſis.
Trau ſchau wem. Trau wol reitet das Pferd (hinweg.
Nie trzeba Każdemu dowierzać.

* *

Fieri non poteſt, ut bene imperet, qui prius non paruit.
Wer niemahls gedienet hat/ der wird nicht wiſſen andern zu gebieten.

Kto

Kto nigdy nie był poddanem, rzadko bywa dobrym panem.

* *

Finis omnium talis est, qualem Deus voluerit.
Es geschicht nicht mehr / als GOtt wil.
Komu co Bog obiecał, nigdy go nie chybi.

* *

Fistula dulce canit volucrem cum decipit auceps.
Eitel Honig-Reden sind nicht ohne Gifft.
Takći dudki łowią.
Takći to teraz na świećie nastało,
Ofertow wiele, a szczyrośći mało.
Kto śię nazbyt ofiaruje, abo już zdradził, abo śię gotuje.

* *

Flumina plus stagnant, quò propiora mari.
Je weiter in den Wald / je mehr Holtz.
Im daley w las, tym więcey drew.

* *

Fœcundi calices, quem non fecere disertum.
Der Wein macht beredt.
Gdy śię trunkiem zagrzęje głowa,
Wten czas nalepiey płyną słowa.

*

Forma bonum fragile est, quantumque accedit ad annos,
Fit minor, & spatio carpitur illa suo.
Schöne Gestalt verleurt sich bald.
Uroda rżecz nie trwała.

For-

Forma viros neglecta decet.
Ungeachteter Schmuck steht den Männern zu.
Zbytny stroy wszatach mężom nie przystoy-
Nie męska rzecz strojić się. (ny.

* *

Formosa facies muta commendatio.
Schönheit recommandiret sich selbst stillschwei-
Uroda wielki orator. (gend.

* *

Formosum caput, sed cerebro caret.
Eine schöne Monstrantz / wenn nur ein Heilig-
thum drinnen wäre.
Główka jak makowka, a rozumu jak naplwał.
Urody dosyć, rozumu ni kąska.

*

Fortuna cum blanditur, captatum venit.
Wenn das Glück am höchsten ist / so versehe
dich des Falls.
Im większe szczęście, tym się braziey obawiay

*

Fortunæ faber est quilibet ipse suæ.
Sui cuique mores fortunam fingunt.
Darnach einer ringt / darnach es ihm gelingt.
Jak się kto sprawuje, takie szczęście uczuje.

* *

Fortuna vitrea est, cum maximè splendet, fran-
Glück und Glaß / wie bald bricht das. (gitur.
Szkło

Szkło y fortuna jeden przymiot mają,
Swiecą śię woczach, a nie długo trwają.

*

Fortuna opes auferre non animum poteſt.
Das Glück kan benehmen das Gut/ aber nicht
den Muht.
Gdzie cnota y dobra ſprawa,
Tam fortuna nie ma prawa.

* *

Fortunam reverenter habe quicunque repente
Dives ab exili progrediere loco.
Halte dein Glück in Ehren.
Pawiu poyrzyy na twe nogi, gdy rozſzerzaſz
ogon drogi.

* *

Fronte capillata eſt poſthæc occaſio calva.
Dum pluit, molendum.
Man muß ſchmieden/ weil das Eiſen warm iſt.
Kiedy śię łyka drą, to je drzyy.

*

Fructui viæ aſſito, quivis injicit manus.
Er hat Anfechtung wie ein klein Städchen.
Ma śię jak groch przy drodze, kto śię nie le-
ni, to go rwie.

* *

Fruſtra fit per plura, quod poteſt fieri per pauca.
Quid opus ambagibus, cum ſint compendia
præſto.

Entia

Entia non ſunt multiplicanda præter neceſſita-
Was man mit Händen greiffen kan/ (tem.
Da darff man keine Leiter zu.
Nie trzeba drabiny, gdzie możeſz rękoma
* * (dośiądz.
Fruſtra ſapit, qui ſibi non ſapit.
Der iſt kein kluger Mann/
Der Jhm ſelbſt nicht rahten kan.
Mądrym śię ten darmo zowie, co nie umie
radzić ſobie.

* *

Fuga facit reum.
Wer da fleucht/ der giebt ſich ſchuldig.
Kto ućieka winnym śię daje.

* *

Fuimus Troës. Es iſt nun viel anders.
Wir ſind auch vor dem etwas geweſen.
Byliſmy też Kiedyś coś. Miałem śię jak czło-
* * (wiek.
Fulgur ex pelvi. Es ſind Schreckenberger.
Strachy na lachy.

* *

Fulmina paucorum periculo cadunt multo-
rum metu.
An einem Exempel ſpiegeln ſich ihrer viel.
Jednego Karanie wielu poſtrach.
Karanie jednego uſkromi dźieśiątego.

Furor fit læſa ſæpius patientia.
Ein Schaaf zůrnet auch.
Dobry rozgniewany ſrożſzy.

*

Fur cognoſcit furem, & lupus lupum.
Ein Schalck weiß / wie es dem andern umbs Hertz iſt.
Znają ſię jak złodzieje w jarmark.

G.

GAllus in ſuo ſterguilinio ferocior eſt.
Ein Hahn ſingt luſtiger auf ſeinem Miſt-(hauffen.
Kur na ſwoim śmieciſku śmielſzy.

*

Generoſus eqvus umbrâ quoque virgæ regitur.
Ein gut Pferd låſſet ſich mit einem Winck re-(gieren.
Rączego Konia chluſtać nie trzeba.
Koniowi rączemu munſztuka nie oſtrog potrzeba.

*

Græculus eſuriens in cœlum juſſeris, ibit.
Er dörffte umb eine Suppe durchs Feuer lauffẽ.
Za kawałkiem chleba zawiodłby go na ſzu-(bienicę.

* *

Grata ſuperveniet quæ non ſperabitur hora.
Eh man ſich verſieht / kömpt das Glück ins Haus.
Nieſpodziane dobro przyjemnieyſze.

* *

Gratia cito ſeneſcit. Danck veraltet bald.

Wol-

Wolthaten schreibet man nicht in den Calender.
Dobre się prętko zapomni.
* *
Grata brevitas.
Concio grata brevis, longum farcimen agresti.
Von kurtzen Predigten / und langen Bratwürsten halten die Bauren viel.
O Krotkich Kazaniach, a o długich Kielbasach chłopi wiele trzymają.
* *
Gratia gratiam parit.
Ein gut Wort findet ein gute Statt.
Dobre Słowo naydzie dobre mieysce.
* *
Gratia magnatum nescit habere statum.
Herren Gunst / Aprilen Wetter.
Łáská pańska na pstrym Koniu jeźdźi.
* *
Gratiarum actio est ad plus dandum invitatio.
Danckbarkeit ist eine Anreitzung zu mehr Wolthaten.
Kto wziąwszy pilno dźiękuje,
Ten się znowu wziąć gotuje.
* *
Gravis animi pœna, quem facti pœnitet,
Nimmermehr thun / ist die beste Busse.
Kto się zgrechu swego Kaje, za Karanie mu to staje.
* *
Gutta cavat lapidem non vi sed sæpe cadendo,

Sic homo fit doctus non vi sed sæpe legendo.
Durch fleißiges Lesen wird man gelehrt.
Często Kapiąc miękka woda,
Natwardszy kamien wygłada.

H.

HAbenti dabitur.
Wer Fleisch hat/ dem beut man Brod.
Kto ma temu będzie dano.
Wszystkie rzeki do morza wpadają.

* *

Habere multò melius est aliquid, quam nihil.
Es ist besser Ichts als nichts.
Lepszy rydz niż nic.

* *

Habet cornu copiæ. Omnibus affluit bonis.
Er hat was sein Hertz begehret.
Ma się jak pączek w maśle.

* *

Habet equum Sejanum.
Er hat kein Stern kein Glück/
Er kan auff keinen grünen Zweig kommen.
Komu zchleba, temu y noża nie trzeba.

* *

Hâc non successit, aliâ aggrediamur viâ.
Gehts nicht an/ so mag es anders gahn.
Gdy się raz co niepowodźi, drugi raz się poprawić godźi.

Han-

Hanſellus quicquid teneris non diſcit in annis,
Hans nunquam diſcet ſemper ineptus erit.
Was Hänschen nicht lernet / das wird Hans
nimmer lernen.
Czego się zmłodu nie nauczyſz, na ſtarość
* * (darmo.
Haud facile emergunt quorum virtutibus ob-
Res anguſta domi. (ſtat.
Die Armen kommen ſelten empor.
Ubogi rzadko zawołany.
* *
Haurit aquam cribro, qui diſcere vult ſine libro.
Wer ſtudieren wil muß Bücher haben.
Wodę ten ćierpa przetakiem,
Kto bez Kśiążek chce być żakiem,
*
Heroum filii noxæ.
Vornehmer Leute Kinder gerahten ſelten wol.
Przodkow zacnych potomek częſto bywa
wyrodek. (brego.
Częſto z Rodzica cnego, Syn bywa nic do-
*
Heu dolor eſt! gratis privari rebus amatis.
Was man lieb hat/deſſen Verluſt bedauret man.
Co nabarziey miłujeſz, ſtraćiwſzy barziey
* * (poczujeſz.
—— ——. Hic murus aheneus eſto,
Nil coſcire ſibi, nulla palleſcere culpâ.

Ein gut Gewissen ist eine starcke Mauer.
Sumnienie dobre wielka ućiecha y obrona.

* *

Hic Rhodus, hic salta. Beweiß hier deine Kunst.
Tu śię pokaż, Tu śię popisuy.

* *

Homines sumus: homines nos esse meminerimus.
Homo sum, humani a me nihil alienum puto.
Wir sind alle Menschen.
Człowiekiem śię być pamiętay.

*

Homini diligenti semper aliquid superest.
Nulla dies abeat quin linea ducta supersit.
Ein fleißiger findet allezeit was zuthun.
Roboty nigdy śię pilnemu nie przebierze.

*

Homini volenti difficilia facilia:
At non volenti ipsa facilia difficilia.
Volenti nihil difficile.
Es ist nichts zu schwer / worzu man Lust hat.
Chcącemu nic nie trudno, niechcącemu (wszytko.

* *

Homo homini lupus. Ein Mensch ist des andern (sein Wolff.
Człowiek człowiekowi wilkiem.

* *

Homo homini quantum præstat. Quantum distamus ab illo.

Es

Es sind nicht alle gleich/ die vor dem Käyser rei- ten. żnica.
Jest kos na kosa, chłop na chłopa.

*

Homo proponit, Deus disponit.
Der Mensch denckts/ GOtt lenckts.
Człowiek tak, Bog inak.

*

Homo stupidus. Truncus ficulnus, inutile lignum.
Ein Höltzerner Peter. Ein rechter Oel-Götz.
Olszowy Marćin.

*

Honesta nullam satietatem adferunt.
Man kan des guten nicht zu viel thun.
Ein gut Liedlein kan man wol zweymahl singen.
Dobre śie nigdy nie uprzykrzy.
Dobre powtorzyć śię godźi.

* *

Honores mutant mores, rarò in meliores, sæpe (in deteriores.
Ander Stand/ andere Sitten.
Godność odmienia Każdego, ale często nie wlepszego.

* *

Honos alit artes.
Die Ehre ist eine Beförderin der Kunst.
Sława promowuje nauki.

* *

Hospes non invitatus est ingratus.

Un-

Ungebethene Gäste setzet man hinter der Thür.
Gość na bankiet nie proszony, nie barzo bywa uczczony.
Kogo nie proszą, tego kijem wynoszą.

* *

Hospite accepto, domesticas molestias dissimula, nec turbas cie.
In Gegenwart eines Gastes fange keinen Zanck im Hause an.
Gościa kiedy więc masz wdomu,
Nie czyńże przy nim gomonu.

* *

Hospitis in mensa vultum non fercula pensa.
Ein freundliches Gesicht/ ist das beste Gericht.
Chleb z solą, z dobrą wolą.

*

Huic epulæ sordent quem tecta piacula mordent.
Wer ein böses Gewissen hat/ dem schmeckt kein Essen.
Nie wsmak temu obiat obfity,
Kogo gryzie mol zakryty.

*

Humanitate nemo peccat.
Durch Leutseligkeit versündiget man sich nicht.
Ludzkością nikt nie grzeszy.

*

Hunc ille velut simia fœtum suum miratur & amplectitur.

Es

Er liebet Jhn/ wie die Affen Jhre Jungen.
Kocha się wnim jako ubogi wprosięciu.

J

JEjunus stomachus rarò vulgaria temnit.
Hunger machet rohe Bohnen süß.
Nie ma chleb ośći, gdy się kto przepośći.

*

Iliacos intra muros peccatur & extra.
Romæ quoque homines.
Man findet überall zerbrochene Töpffe.
Y w Rzymie ludzie. Wszędzie sroka pstra.

*

Ignavis semper feriæ.
Wer nicht gern arbeitet/ hat bald einen Feyertag gemacht.
Leniwemu zawżdy święto.

* *

Ignoti nulla cupido.
Davon man nicht weiß / darnach hat man kein Verlangen.
Czego nie znamy tegonie żądamy.

* *

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare, pauperiem fugiens per saxa per ignes
Ein Kauffmann läufft weit übers Meer/
Und wenns auch gleich das Feuer wär:
Daß er nur Geld und Gut gewinnt/
Welches doch bald im Huy zerrinnt.

Chcący kupiec nabyć dobr, złota y pienię
dzy, (pędźi.
Przez gory, puſzcze, ſkały y przez morze

*

Improbitas filii patris dedecus eſt.
Wenn ſich übel anlegt der Sohn/
So hat der Vater Schande davon.
Przodki ſławne potomek zły ſzpeći. (go.
Gdy Syn nic dobrego, Ociec ma nieſławę złe-

*

Improbitate & vitiis omnibus notus.
Wer Ihn kennet/ der kaufft Ihn nicht.
Znają go jak zły pieniądz.

* *

Impunè peccans maxima audebit cito.
Wo keine Straffe iſt/ da thut man böſes ohne
Scheu.
Od rzemyka do kożika, od Kożika do nożyka,
od nożyka na ſzubienicę.

* *

In alienis vitiis cernendis ſumus lynces, in
propriis talpæ.
Frembden Splitter ſehen wir eher als unſern
Balcken.
Cudze wady choć małe widziem byſtrym
okiem, (kiem.
A ſwe choć wielkie pozad rzucamy tłomo-

* *

Incidit in caſſes præda petita meos. Was

Was Ich verlanget/ das habe Ich erlanget.
Czegom żądał, tegom doſtąpił.
* *
Incidit in Scyllam qui vult vitare Charybdim.
Aus einer Gefahr in eine gröſſere gerathen.
Uciekając przed wilkiem trafił na niedźwie-
* * (dzia.
In dubiis rebus tutior pars eſt eligenda.
In zweiffelhafftigen Sachen ſol man das ſi-
cherſte erwehlen.
Gdy ſię trafi co wątpliwego,
Czyń co jeſt na beſpiecznieyſzego.
* *
In fine videbitur cujus toni.
Exitus acta probat.
Das Ende trägt die Laſt.
Koniec to pokaże.
*
Ingrato homine nil terra peius alit.
Die Erde trägt keine ſchwerere Laſt/ als einen
Undanckbaren Menſchen.
Niewdzięczny brzytki.
* *
Ingratus labor eſt, quem præmia nulla ſe-
quuntur. (hütten.
Niemand wil des Grabes GOttes umbſonſt
Boli gardło, ſpiewać darmo. (czuje.
Leniwo Każdy pracuje, gdy pożytek mały
Ingre-

Ingrediare viam cœlo licet usq; ſereno,
Ad pluvias nunquam ſcortea deſit aquas.
Auf der Reiſe kömpt ein Regen-Mantel zu gut.
Czaſu pogody boy ſię wielkiey wody.
Gdyż na ſwobodzie, myśl o przygodzie.
* *
Injuriæ obliviſci decet, beneficii vero meminiſſe.
Man ſol das böſe vergeſſen / und an das gute gedencken.
Krzywda od Dobrodzieja nie ma być ćięzka.
* *
In maledicto plus eſt injuriæ, quam in manu.
Ein Wort hat mehr auf ſich / als ein Schlag.
Od języka barziey boli, niż od miecza.
* *
In manu habet & quærit.
Medio flumine quærit undam.
Er hats in den Händen und ſucht es.
Chłop na Klaczy jeźdźi, a Klacze ſzuka.
* *
In multiloquio vanitas.
Es läſt ſich nicht viel zumahl / und wol reden.
W długiey mowie, leda co śię powie.
* *
In nullum avarus bonus in ſe peſſimus.
Ein Geitziger thut keinem was guts / und Ihm ſelbſt am aller wenigſten.

Lako.

Łakomy wszytkim zły, sobie nagorszy.

* *

In magna patina parva portio.
Apparent rari nantes in gurgite vasto.
Eine grosse Scheine aber Wenig Getreyde.
Wielka Klatka, ptakow mało.
Wielka stodoła, z boża pusto.

*

Inopiæ desunt multa, avaritiæ omnia.
Den Armen gebricht viel/ den Geitzigen alles.
Ubogiemu wiela niedostawa, skąpemu wszy-
* * stkiego.
In petulantiam erumpit male dispensata libertas. (len aus.
Die übel erlaubte Freyheit/ bricht in Muthwil-
Zbytna wolność w swawolą się obraca.

* *

In sacco felis haud venditur haud emiturq;.
Man kaufft keine unbesehene Waare.
Nie kupują lisa w worze.
Kto lisa w worze kupuie,
Psa abo kota nayduje.

* *

Instrumenta malo cuncta mala artifici.
Ein böser Meister klaget über böses Werckzeug.
Złemu rzemieślnikowi Każde naczynie złe.

*

In tali tales capiuntur flumine pisces.

In solchem Wasser fängt man solche Fische.
W takiey wodzie takowe ryby łowią.

*

Inter arma silent leges.
In Krieges-läufften liegt das Regiment.
Czasu woyny nie masz rządu.

* *

Inter bonos bene.
Mit guten Leuten ist gut umbzugehen.
Z dobrymi dobra sprawa.

*

Inter convivas fac sis sermone modestus,
Ne dicare loquax cum vis urbanus haberi.
Auf einem Gastgebot sol man mit manier scher-
Zartować ostrożnie potrzeba. (zen.

* *

Inter duos ne sis arbiter amicos. (Angel.
Lege dich nicht zwischen die Thür und die Thür.
Nie Kładź palca miedzy drzwi, być się nie
uskrzynął.

* *

Interpone tuis interdum gaudia curis,
Ut possis animo quemvis sufferre laborem.
Dein Müh und Sorg mit Freud vermisch/
Die dich zur Arbeit mache frisch.
Nie wadźi się ućieszyć y pod czas roboty,
Przez to do dalszey prace nabędziesz ochoty.

Inven-

Invenit interdum cœca columba granum.
Auch eine blinde Henne findet manchmahl ein Körnlein.
Przydało mu się jak ślepey Kokoſzy ziarno.

* *

Invidus alterius rebus macreſcit opimis.
Neid iſt ſein eigen Hencker.
Zazdrość ſobie ſzkodliwa.

* *

Invitat ad magna, qui capit modica.
Sey danckbar jederzeit/ es wird dir Hilf gethan.
Kto kęſem nie gardzi, więcey się ſpodziewa.

* *

Inutilis quæſtio ſolvitur ſilentio.
Man darff nicht auff alle Fragen antworten.
Nie ma ta rzecz odpowiedźi, gdy kto leda co bredźi.
Jeśli nie potrzebne pytanie, nie odpowiaday na nic.

* *

Ipſa ſibi carnifex conſcientia mala eſt.
Ein böſes Gewiſſen iſt ihm ſelbſt ein Hencker.
Złe ſumnienie ſtoji za kata.

*

Ipſe licet venias Muſis comitatus Homere,
Si nihil attuleris ibis amice foras.
Ferto aliquid tecum ſi vis comedere mecum.
Der etwas bringt iſt willkommen.
Gość ktory nic nie przynieśie,
Niech śię przeſpi w polu, w leśie.

Iratus

Iratus si quos ad pœnam trahit Deus,
Auferre mentem talibus primùm solet.
Wen GOtt straffen wil/ dem benimbt Er den
Verstand. (odeymie.
Kogo Bog chce skarać, pierwey mu rozum
* *
Ita amicum habeas, posse fieri ut inimicum
Also vertrau deinem Freunde/ (putes.
Daß du gedenckest/ er möchte dein Feind werdē
Przyjaciela mając pamiętay że może być
* nieprzyjacielem.
Jubere qui potest, ubi rogat, imperat.
Herren bitten ist gebieten.
Pańska prozba za roskazanie stoji.
* *
In vite vita. Im Reben steckt das Leben.
Kto wino pije, ten zdrow żyje.
* *
Juxta pedem calceus.
Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est.
Man muß sich strecken nach der Decke.
Według stawu grobla.

L.

Labor omnia vincit improbus.
Unermüdete Arbeit überwindet alles.
Praca ustawiczna wszytko przemaga.
Kto robi, ten się dorobi.

Lace-

Lacerando ſaccum porca grunit acriter.
Kinder klagen wol/ daß ſie geſtäupt ſind/ ſagen aber nicht warumb.
Mancher klagt/ daß ihm die Leute gram ſind/ Er thuts aber darnach.
Swinia Kwiczy, a wor drze.

* *

Lachrymâ nil citius areſcit.
Es vertrocknet nichts ſo bald/ als die Thränen.
Płacz rychło uſtaie.

* *

Lapis hinc inde volutus non obducitur muſco.
Oefftere Veränderung bringet keinen Nutzen.
Kamien często poruſzony mchem nie obroście.

* *

Latet angvis in herba.
Böſe Tücke werden heimlich gehalten.
Zdradá w Kącie śiada ráda.

* *

Latrantem ſtomachum bene ſedat cum ſale panis.
Käß und Brod iſt gut vor Hungers-Noht.
Kto ma ſer z chlebem głodem nie umrze.

* *

Laudat venales qui vult extrudere merces.
Ein jeder Kauffmann lobet ſeine Waare.
Każda liſzka ſwoy ogon chwali.

Legibus utere antiquis, obsoniis autem recentibus.
Alte Gesetze und frische Kost sind die besten.
Stare ustawy, świeże potrawy są nalepsze.
* *

Lepore timidior.
Er hält so Stich/ als der Haas an der Drossel.
Tchorzem podszyty.
* *

Leve fit, quod bene fertur onus.
Die Gedult macht das Creutz leichter.
Krzyż wielki nie tak się czuje,
Gdy go kto lekko przyymuie.
* *

Libero lecto nihil jucundius.
Semper habet lites alternaque jurgia lectus
In quo nupta jacet.
Manche Leute schlaffen lieber allein.
Bezżeństwo spokoyne.
* *

Libertate modicè utendum.
Man sol die Freyheit mässig brauchen.
Wolności skromnie zażyway.
* *

Lingva non præcurrat mentem.
Man sol nicht für/sondern aus dem Hertzen redē.
Uważ w przod, niż co wymowisz.

* *

Lippis & tonsoribus notum.
Das wissen auch die alten Weiber im Spitahl.
Wiedzą to y baby w szpitalu.

* *

Litem movere de asini umbrâ. (streitten.
Umb die Geiß-Woll oder Esels-Schatten
Zwadliwy naydzie y wpustkach zwadę.

* *

Loquacitas aufert eorum quæ agenda sunt occasionem.
Man plaudert/ und die Zeit geht weg.
Gadu, gadu, a psi wkrupy.

*

Loquendum cum vulgo, & sentiendum cum sapientibus.
Man halte mit den Gelahrten/ und lasse dem gemeinen Mann seine Meinung.
Obyczaje pospolite, rozumnienie miey zakryte.

* *

Ludicra per verba res mox lenitur acerba.
Mit Schertz kan man offt mehr ausrichten/ als mit Ernst. (dą.
Żartem pod czas rychley zbędziesz, niż prawdą.

*

Lupo agnum eripere postulant: nugas agunt.
Es ist schwer dem Wolff das Lam̃ aus dem Rachen zu reissen.

Co wilk załapi, trudno wydzierać.
* *
Lupo ovem commisit.
Er hat dem Bock zum Gartnierer gemacht.
Pewnemu zlecił, Wilka do obory puścił.
* *
Lupus in fabulâ.
Wenn man des Wolffs gedenckt/ so ist er nicht (weit.
O wilku gadká, a on wśieći.
* *
Lupus non curat numerum.
Der Wolff nimt auch ein gezehltes Schaaff.
Bierze wilk y liczone.
* *
Lupus pilum mutat non animum.
Art läst von Art nicht.
Co śię łyso urodzi, łyso zginie.
* *
Luxuriant animi rebus plerumque secundis.
Gut macht Muht/ Muht macht Ubermuht.
Wenns dem Esel wolgehet / so geht er auffs Eys/ und bricht den Hals.
Gdy ludzie wielkie szczęśćie mają,
Przed animuszem sami śię nie znają.

M.

MAcilenti pediculi acrius mordent.
Hungrige Fliegen und magere Läuse stechen (übel.
Chude wszy barziey Kąsają.

Magiſtratus eſt cuſtos legum.
Die Obrigkeit ſol über den Geſetzen Schutz (halten.
Zwierzchność jeſt ſtrożem dobrego rządu.

* *

Magna fuit quondam capitis reverentia cani,
Inque ſuo pretio ruga ſenilis erat.
Vor Zeiten bey den lieben Alten/
Hat man graue Haar in Ehren gehalten.
Ucz się mores od ſtarych kwitnąca młodośći,
U krorych zawſze bywał śiwy włos w zacno-(śći.

* *

Magna graves ſemper comitantur crimina pœnæ.
Auff groſſe Sünden folgen groſſe Straffen.
Na wielkie grzechy wielkie Karanie naſtępuie.

*

Magnanimi eſt injurias deſpicere.
Großmüthige Leute verachten kleine Schmach.
Umysł w ſpaniały na Krzywdy trwały.

* *

Majores ſtulti, majores accipiunt portiones
Der gröſte Narr/ bekömpt offt die beſte Pfarr.
Die gröbſte Sau/ die gröſte Mähre.
Szczęśćia wiele, rozumu mało.

* *

Mala herba non interit.
Unkraut vergehet nicht. Zła śiekiera nie zginie.

* *

Mala ultro adſunt.
Man darff dem Unglück keinen Bothen ſchicken/ es kömpt von ihm ſelbſt.
Złego nie ſzukay, ſamo ſię nagodżi.

* *

Maledicentia ſtultorum theſaurus.
Die Thoren fluchen gerne.
Złorzeczeńſtwo głupia rzecz.

* *

Maledictus, qui florem juventutis diabolo, fecem vero ſenectutis Deo conſecrat.
Verflucht iſt / der die Blüthe ſeiner Jugend dem Teuffel/ und die Hefen des hohen Alters GOtt auffopffert.
Przeklęty, ktory diablu kwiat ſwojey młodo-
Ofiaruje, a Bogu zaś drożdże ſtarośći. (śći

* *

Male parta, male dilabuntur.
Ubel gewonnen/ übel zerronnen.
Co śię źle nabędzie, rychło śię pozbędzie,
Male parta poydą do czarta.

* *

Male reſpondent ingenia coacta.
Mit unwilligen Hunden iſt böß jagen.
Trudno tego wołu wodzić, co ſam niechce
(chodzić.

* *

Malè ſecum agit æger, medicum qui hæredem facit.

Wer

Wer dem Artzt macht zum Erben/
Der hat gewiß lust zu sterben.
Chory dziedzica co lekarza bierze,
Ten się na on świat pręćiuchno wybierze.

* *

Mali corvi malum ovum.
Böser Vogel/ böses Ey.
Es brütt kein Rabe ein Zeißchen aus.
Nie wylęże sowa sokoła.

* *

Malorum consortia fuge.
Hütte dich vor böser Gesellschafft.
Strzeż się złego towarzystwa.

* *

Malum consilium consultori pessimum.
Untreu schlägt ihren eigenen Herren.
Kto pod kim dołki kopie, sam wnie wpadnie
Kto drugiemu źle radźi, temu to wprzod za-
wadźi.

* *

Manant a solo commoda cuncta Deo.
Von GOtt kömpt alles gutes.
Od Boga wszytko dobre pochodźi.

* *

Manet alta mente repostum.
Scribit in marmore læsus.
Lang geborgt/ ist nicht geschenckt.
Choć czego kto borguie,
Przećie długu nie daruje.

Mandata data alii, ipſe cogor exequi.
Andern befohlen/ ſelbſt verrichtet.
Kazał Pan, muśiał ſam.
* *
Manus manum lavat.
Eine Hand wäſchet die andere.
Ręka rekę umywa, noga nogę wſpiera,
Dar za dar, a darmo nic.
* *
Mars ſiccus, moderatus aprilis, majus aquoſus,
Annonam largam ſignificare ſolent.
Der Mertz trucken/ April warm/ und der May
naß/ füllen Scheuren/ Boden und Faß.
Suchy marzec, ciepły kwiecien, mokry may,
Czynią gumno jako gay.
* *
Matres liberis nimis indulgent.
Die Mütter geben den Kindern allzu viel nach.
Matki dzieciom wiele pobłażają.
* *
Maturè fias ſenex, ſi diu eſſe velis ſenex.
Tuam in ſenectam condito obſonium.
Gedenck Jung an den alten Mann.
Radzęć w młodośći myśl o ſtarośći.
Kto śię rychło z ſtarzeje, długo ſtarym bę-
dzie.
* *
Maximum bonum eſt mens ſana cum corpore
ſano.
Gute

Gute Gesundheit / und gut Gewissen / ist das beste im Leben. (bre mienie.
Zdrowie y dobre sumnienie, waż sobie nad do-
* *
Medice cura teipsum. Artzt hilff dir selber.
Drugich upatrujesz, a sam tego więcey potrze-
* * buiesz.
Medio parce, sera in fundo parsimonia. (ge ist.
Es ist alzu spat gespart/wenn das Faß auf der Net-
Oszcządzać gotowego, lepiey niż szukać no-
* * (wego.
Melior est amicus propè, quam frater procul.
Besser ein Freund an der Wand/
Als ein Bruder übers Land.
Przyjaciel przytomny lepszy niż brat odległy.
* *
Melior est vivus canis mortuo leone. (Löw.
Ein lebendiger Hund ist besser denn ein todter
Lepszy żywot łyczany niż jedwabna śmierć.
*
Melius est abundare, quam deficere.
Es ist besser man habe zu viel/ als zu wenig.
Lepiey gdy z bywa, niż gdy niedostaie.
Lepiey puchac niż chuchać.
*
Melius est habere, quam avere.
Das gegenwertige ist besser/ als was noch kommen sol.

Lepſze; *Chwala Bogu*, niż: *Dali Bog.*
Lepſzy *To maſz*, niż *Ja dam.*

* *

Melius eſt nomen bonum, quam divitiæ multæ.
Ein ehrlicher Nahme iſt beſſer denn Reichthum.
Sława rzecz nie oſzacowana, ſtoj iza bogactwo.

*

Melius eſt prævenire, quam præveniri.
Es iſt beſſer vor/ als nach der Zeit.
Lepiey wczas niż po czaśie.

*

Memoria hominum labilis.
Man kan ein Ding leicht vergeſſen.
Pamięć ludzka ſłaba.

* *

Mendacem oportet eſſe memorem.
Ein Lügner muß ein gut Gedächtniß haben.
Kłamcy dobrey pamięci y dowcipu mądrego potrzeba.

* *

Mendaces Deus odit.
Gott haſſet die Lügner.
Łgarze, Pan Bog Karze, nie mrozem ale po-wrozem.

* *

Mendici pera non impletur.
Der Bettelſack hat keinen Boden.
Zebraka nigdy nie naſyciſz.

Men-

Menſuram ſerva, modus in re eſt optimus omni.
Brauche der Sachen nicht zu viel/
Das beſte Ding hat Maaß und Ziel.
Miara we wſzytkim potrzebna.
Kot mowi miarą.

* *

Mercem culpat emens, ſed vendens laudat eandem.
Mit tadeln kauffet/ und mit loben verkauffet man die Waare.
Ganiąc Kupić, chwaląc przedać.

* *

Mihi hic nec ſeritur, nec metitur.
Ich habe davon keinen Nutzen.
Nic mi śię ztąd nie zawiąże.

*

Minarum ſtrepitus aſinorum crepitus.
Wer vor Drauen ſtirbt/ den begräbt man mit Eſels-Glocken.
Dla ſtrachu do boru nie jachać.

* *

Minuit præſentia famam.
Was man von ferne holet/ das iſt das beſte.
Odległe rzeczy zdadzą śię ogromne,
A zaśię podłe kiedy ſą przytomne.

* *

Moleſtus hoſpes triſtibus ſi advenerit.

Wenn

Wenn man nicht bey gutem Muht ist / siehet man nicht gerne die Gäste.
Nie rad gościa przyymuie, gdy śię kto frasuie.
Ggy gomon wdomu, nie radem nikomu.

* *

Molle telum lingva.
Ein Wort ist kein Pfeil nicht.
Mow choć do woli, od słow nie boli.
Słowo nie ukąśi.

* *

Monere quam punire convenit prius.
Verba prius posthac herbas jace, denique saxa.
Man sol eher einen warnen als straffen.
Napominanie pierwsze ma być, niż karanie.

*

Mons cum monte non miscetur.
Zwey harte Steine mahlen nicht klein.
Dwa twarde Kamienie, nie mielą miałko.

*

Morantur ut Charonticam ante januam.
Man gehet nicht gerne hin / wo es übel zugehet.
Częstuią śię jak Ich Mośćie do wieże.

*

Morbida facta pecus totum corrumpit ovile.
Ein reudiges Schaaf stecket die gantze Herde an.
Owce parszywą odłącz od stada,
Bo wnet we wszytkich taż będzie wada.
Jeden zły wielu dobrych popsuie.

Mor-

Morbi prænuntii mortis.
Die Kranckheiten sind Vorbothen des Todes.
Choroby śmierć uprzedzają.
*
Morbos multos multa fercula fecerunt.
Viel Speisen verursachen viel Kranckheiten.
Zbytek potraw chorobą przypłaćić trzeba.
*
Morbus opulenti, ſanitas eſt pauperis.
Des Reichen Kranckheit iſt des Armen Gesundheit.
Pańſka choroba, ubogiego zdrowie.
* *
Morbus remittit morte proximâ.
Die Kranckheit läßt nach vor dem Tode.
Choremu się poprawuie, gdy śmierć bliżey (przyſtępuie.
* *
Mori non eſt interire.
Wol ſterben iſt nicht verderben.
Umieraiąc człowiek nie ginie.
* *
Mors Sceptra ligonibus æquat.
Der Todt behält ſein Recht/
Er macht den Herrn gleich dem Knecht.
Pan się na ſługę za żywota jeży,
Po śmierci rowno znim w Kośnicy leży
* *
Mors aliquam cauſam ſemper habere ſolet.
Der

Der Todt wil eine Ursach haben.
Smierć muśi mieć swoie przyczynę.

* *

Mors sua quemque manet. Stat sui cuiq; dies.
Wir müssen alle sterben.
Smierć nie uchronna. Być Koźie na woźie.
Nie pomoże Doctor, ani pieniędzy wor, ani liśia szuba, tylko ty podź Kuba, do woyta.

* *

Mortuo leoni vel lepores insultant.
Audet vel lepus exanimi insultare leoni.
Mancher raufft den todten Löw beym Bart/ der Jhn lebendig nicht dörffe ansehen.
Zdechłego lwa y zające śię nie boją.

* *

Mortuo qui mittit munus, nil ipsi dat, adimit (sibi.
Einem Todten hilfft das räuchern nicht.
Nie pomoże krukowi mydło,
Ani umarłemu kadźidło.

* *

Mortuus canis non mordet.
Todte Hunde beissen nicht.
Zdechły pies nie ukąśi.
Kto zdech, tego wmiech, a skorę na gorę.

* *

Mortuus per somnum, curis vacabis.
Wenns einem träumet als wenn Er stürbe/ so wird er Sorgen frey.

Komu

Komu śię śni, jakby umarł, pozbędzie frasun-
(ku.
*
Mox mala discuntur nullo præeunte magistro.
Das Böse lehret sich selbst.
Na złe mistrza nie trzeba.
* *
Multæ manus onus levius reddunt.
Viel Hände machen leichte Arbeit.
Hülffe thut wol/ aber es frißt Brod.
Gdźie wiele rąk, tam spora robota.
* *
Multa fames docet.
Der Bauch lehret alle Künste.
Głod wiele naucza, komu dokucza.
* *
Multa rogare, rogata tenere, retenta docere;
Hæc tria discipulum faciunt superare magistrum.
Fragen und lehren bringt manchen zu Ehren.
Kto pyta, baczy y uczy wiele,
Ten sobie drogę do sławy ściele.
* *
Multas amicitias silentium dirimit.
Selten zu sprechen trennet die Freundschafft.
Nie częste widanie, gotowe nieznanie.
* *
Multis minatur, qui uni facit injuriam.
Der einem Unrecht thut/ der dreuet vielen.
Krzywdzący jednego wielom groźi.

Mul-

Multi thyrſigeri pauci vero Bacchi.
Es ſind nicht alle Jäger/ die Hörnlein führen.
Es ſind nicht alle Köche/ die lange Meſſer tragē.
Nie każdy tym jeſt, za co śię wydaje.
Nie każdy co śię po żołnierſku ſtroji,
placu y boju doſtoji.
* *

Multitudo errantium non parit errori patrocinium.
Folge nicht der Menge zum Böſen.
Wielu grzeſzących liczba nie broni.
* *

Turba medicorum perdidit Cæſarem.
Multitudo imperantium Cariam perdidit.
Wo viel Köche ſind/ da wird der Brey verſaltzē.
Herr Omnes hat nie wol regiert.
Nie maſz tam rządu, gdźie wſzyſcy rządzą.
* *

Multitudo peccantium conſvetudinem facit peccandi.
Wo ihrer viel ungeſtrafft ſündigen/ wird daraus eine Gewohnheit.
Co śię wielom godźi, to w obyczay wchodźi.
*

Multum holoſerici parum panis.
Ambitioſa paupertate vivit.
Er prahlt und iſt nichts dahinden.
Stroyno a głodno,
Buczno a w pięty źimno.

Mune-

Munera crede mihi placant hominesq; Deosq;.
Wer da schmirt/ der fährt.
Hans Schenck hat Gnad zu Hof.
Kto smaruje ten jedzie. Podarki wiele mogą.
Złotą szwaycą wnet przepchniesz.

*

Muris in morem vivit.
Ne bona summa putes alienâ vivere quadrâ.
Er behilfft sich wie ein Maus/ in einem fremb-
den Haus.
Patrzy kiędy się z Komina kurzy.

*

Mus feli felisque urso colludere noli.
Mache dich nicht gemein mit grossen Leuten.
Nie gray kotko z niedzwiedziem.

* *

Mus non uni fidit antro.
Mus capitur subitò qui solo fidit in antro.
Es ist eine arme Maus/ die nur ein Loch hat.
Nie jedne dziurę Krolik ma do jamy.

* *

Mutuo ista fiunt, qui docent, discunt.
Wenn man andere lehret/ lernet man immer
Uczący drugich, sam się uczy. (was dazu.

N.

NAsturtium clarificat visum.
Kresse eßen machet ein klares Gesicht.
Rzeżucha wzrok poleruje.

Natura hominum novitatis avida.
Die Menschen haben Lust zu neuen Dingen.
Ludzie zawsze radźi co nowego słuchają.
* *
Naturæ sequitur semina quisq; suæ.
Ein jeder Vogel singt/ wie ihm der Schnabel gewachsen ist.
Każdy ptak według nosa swego śpiewa.
Do czego kto skłonność czuje, wto się niechay zaprawuje
* *
Naturam expellas furcâ tamen usq; recurret.
Die Katze läst ihr mausen nicht.
Natura wilka wiedzie do lasa.
Mow ty wilkowi pacierz, a on woli kożią macierz.
*
Navita deventis, de tauris narrat arator,
Enumerat miles prælia, pastor oves.
Ein jeder redet gern davon/ womit er umbgehet.
Co kto miłuje, o tym rad rokuie.
* *
Necesse est facere sumptum, qui quærit lucrum
Wer Kegeln wil/ muß auffsetzen.
Bez dołu grobla, bez nakładu zysk nie będźie.
* *
Necessitas durum telum.
Noht bricht Eisen. Niewola wielka rzecz.
Nie wola rąbi drewno.

Necessitas frangit legem.
Noht hat kein Gebot.
Potrzebie ustawy ustępuią.
*
Necessitatem honestatem facere, sapientis est.
Aus der Noht eine Tugend machen.
Mądrey to głowy przymioty,
Co musisz, czynić z ochoty.
*
Nec fuit Autolyci tam piceata manus.
Seine Finger heissen: Greiff zu.
W żywe oczy Kradnie.
*
Nec Gedani lucanicis pluit.
Auch in Dantzig sind die Dächer mit Fladen nicht gedecket.
Y we Gdańsku cielęta miodu nie piją.
*
Nec Jupiter omnibus æquus.
Es ist unmüglich allen Leuten gefallen.
Jeszcże się ten urodźi, co światu dogodźi.
* *
Næ, illud haud inultum feres.
Es sol dir nicht vor genossen ausgehen.
Nie przepieczeć się to.
Nie skropisz tego święconą wodą.
* *
Negandi causa avaro nunquam deest.

Einem Geitzigen fehlet kein mahl an der Aus-
rede/ daß er einem etwas versaget.
Kto niechce dać, wnet naydzie wymowkę.
*
Ne Hercules contra duos.
Viel Hunde ist der Haasen Tod.
Wiele złego, dwuch na jednego.
Nie wskora jeden przećiw wielom.
*
Nemo bene merito bovem immolavit præter
Pyrrhiam.
Wer auf discretion dienet/ dem zahlet man mit
Barmhertzigkeit.
Kto służy złaski, u tego bywa mięszek płaski.
Kto służy złaski, temu miłośierdziem płacą.
*
Nemo casu bonus, discenda virtus est.
Es kostet viel Müh/ ehe man zur Tugend kommet.
Cnota śię zczłekiem rodźi, kto jey szuka wnią
* (ugodźi.
Nemo cavet furem, quem tenet ipse domi.
Man kan sich schwerlich vor einem Haus-Dieb
hüten.
Domowego złodzieja trudno śię ustrzedź.
* *
Nemo potest Dominis simul inservire duobus.
Vix placet ambobus, qui vult servire duobus.
Niemand kan zween Herren dienen.
Dwie-

Dwiema panom razem służyć trudno.
* *
Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur.
Mit der Straffe ist das künfftige angesehen.
Karanie nie ma być pomsta, ale złości hamu-
* (lec.
Nemo repente fit summus.
Magnæ molis erat Romanam condere gentem.
Rom ist nicht in einem Jahr gebaut.
Nie źaraz Krakow zbudowano.
* *
Nemo saltat sobrius.
Vor dem Essen geschicht kein Tantz.
Przed obiadem taniec nie foremny.
* *
Nemo sapiens nisi patiens.
Dementia est multis servire, & nil velle pati.
Das ist kein kluger Mann / der nicht was leiden
Ile kto ma cierpliwośći, tyle mądrośći. (kan.
* *
Nemo sibi longos promittat ad huc puer annos.
Tot fora terga boum quot habent pelles vitulorum.
Es kommen so viel Küh-heute / als Kalbs-Fellen auff den Marckt.
Tak wiele skor wołowych, jak cielęcych przychodźi na rynek.

Nemo ſine crimine vivit.
Niemand iſt Engel rein.
Es iſt kein Menſch ohne Aber/ oder Niſi.
Es hat ein Häcklein.
Każdy dudek, ma ſwoy czubek,
* *
Neq; ad chorum, neque ad forum.
Er dienet nirgends zu.
Ani żak, ani dworak. Ani do rady, ani do (zwady.
*
Neque compluitur neque ſole aduritur.
Ein bewanderter Geſell/ einmahl zum Marckt/ zweymahl zur Mühle.
Bywał Janek przy dworze, wie jako wpiecu (palić.
*
Ne quid nimis.
Omne nimium vertitur in vitium.
Allzu viel iſt ungeſund.
Co czego miara.
Do kluſkow nie jedz chleba. *Drw.*
*
Ne refrices cicatricem.
Man ſoll die alte Wunde nicht auffkratzen.
Nie odnawiay rany zagojoney.
* *
Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos,
Ducat & immemores non ſinat eſſe ſui ?
Non dubia eſt Ithaci prudentia, qui tamen
optat G 3 Fu-

Fumum de patriis posse videre focis.
Ein jeder hat das Vaterland lieb.
Oyczyzna swoia każdemu namilsza.

*

Nescis quid serus vesper vehat.
Der Abend ist noch weit/ du weißt nicht was dir begegnen kan.
Jeszcze daleko wieczor, niewiesz czego doczekasz.
Jedna godźina wiele sprawi.

* *

Nescit vox missa reverti.
Wenn das Wort heraus ist/ so bleibts heraussē.
Słowo raz wyrzeczone, nigdy nie powrocone.
Słowo ptakiem wyleći, a wołem go nie powrocisz.

*

Ne sis curiosus in aliena domo.
In frembden Hause sey nicht vorwitzig.
Gośćiu w gospodarskie rzeczy, nie wdaway śię, swe miey na pieczy.
Nie bądź dwornym wcudzym.

* *

Ne sutor ultra crepidam.
Ein Schuster muß nicht über den Leisten urtheilē.
Jesliś szwiec, paźrz swego kopyta.

*

Ne tibi quid desit, quæsitis utere parcè.
Hastu Gottes Seegen/ so brauch es mäßig.
Dałći Bog dary, zażyway miary.

Nihil ab eo accipies, qui nihil habet.
Wo nichts ist/ da hat der Käyser sein Recht ver-
Gdzie niemaszy Krol nie wezmie. (lohren.
* *
Nihil ad rhombum. Es ist nichts zur Sach.
Nie masz nic do rzeczy.
*
Nihil agere semper infelici est optimum.
Wer kein Glück worzu hat/ der laß es unterwe-
gens.
Nieszczęśliwemu na lepiey doma śiedzieć.
*
Nihil cariùs emitur, quam quod precibus e-
mitur.
Es ist theuer bezahlt/ was man erbitten muß.
Drogo to sobie ludzie szacują,
Co za pokorną prożbą Kupuią.
* *
Nihil est in vitâ utilius diffidente prudentiâ.
Amentis æquè est & cuncta credere & nihil.
Es ist nichts nützlichers / als behutsame Vor-
sichtigkeit.
Wszystko uważay, a nie dowierzay.
* *
Nihil eripit fortuna, nisi quod & dedit.
Was mir das Glück nicht gegeben / daß wird
es mir auch nicht wegnehmen.
Szczęście czego mi nie dało,
Tego mi nie będzie brało. Nihil

Nihil faciendum est, cujus nos pœnitere possit.
Thu nichts/ das dich gereuen solte.
Lepiey nic zgrzeszyć, niż pokutować.
* *
Nihil simul inceptum & perfectum est.
Erroribus principia sunt obnoxia.
Der Babst ist auch ein Schüler gewesen.
Es wird keiner Meister gebohren.
Pierwsze koty, za płoty.
*
Nihil tam firmum, cui non sit periculum etiam a minimo.
Es ist keiner so starck/daß er findet einen stärckeren.
Gardzić się nikim nie godźi,
Bo y podleyszy zaszkodźi.
Pod czas y mucha dokuczy.
* *
Nihil timet, qui nihil commisit.
Wer nichts böses thut/ der fürchtet sich auch nicht.
Ten się nie boji, co złego nie broji.
* *
Nimia familiaritas parit contemptum.
Wer sich macht allzu gemein/ den achtet man klein.
Pospolitowaniem drogie osoby tanieją.
Ustawiczne obcowanie, czyni lekkie poważenie.
*
Nimis homo nihili est, qui piger est.
Faule Leute nichts werthe Leute.
Leniwi ludzie nikczemni.

Nimisvile ornandum eſt verbis.
Gute Worte müſſen böſe Waar verkauffen.
Dobre ſię zawſze chwali, złemu zalecenia potrzeba.
*
Nimium altercando veritas amittitur.
Durch viel Zancken und diſputiren/
Thut man die Warheit offt verlieren.
Gdzie ſię weſzcznie zwada, ginie wſzelka rada.
*
Nitimur in vetitum ſemper cupimusq; negata.
Man pflegt ſehr zu ringen/ nach verbothenen Dingen.
Barziey te rzeczy ſmakują, ktorych barziey zakazują.
*
Nobile vincendi genus eſt patientia. Vincit
Qui patitur: ſi vis vincere, diſce pati.
Kein ſchlechter Sieg iſt es/ gedultig was verſchmertzen/
Wo du recht ſiegen wilt/ ſo hab Gedult im Hertzen.
Nie poślednie zwyćięſtwo, krzywdę znieść wćichośći,
Chceſzli prawie zwyćiężyć, ucz ſię cierpliwośći.
*
Nocte gradientem quilibet lædere poteſt.
In der Nacht iſt nicht ſicher herumb zu gehen.
Kto chodźi po nocy, ſzuka Kijowey niemocy.
*
Nocte latent mendæ. In

In der Nacht ſind alle Küh ſchwartz.
Wnocy każdy Kot bury.

*

Noli irritare crabrones.
Man laſſe böſe Leute zu frieden.
Dem tollen Pöbel weicht auch der Teuffel.
Nie wołay wilka zlaſa. Nię drażniy złego.
Nie budź biedy, kiedy ſpi.

* *

Noli omnia credere, quæ audiveris;
Noli omnia dicere, quæ noveris.

Glaub		hörſt.
Sag	nicht alles/ das du	weiſt.
Thu		kanſt.

Nie wſzyſtko wierz co ſłyſzyſz.
Nie wſzyſtko powiaday co wieſz.
Nie wſzyſtko czyń co możeſz.

*

Non audet Stygius dæmon tentare quod audet
Effrenis monachus plenaq; fraudis anus.
Wo der Teufel nicht hinkömpt/ da ſchickt er ein
altes Weib. (śle.
Gdzię diabeł nię może ſprawić, tam babę po-

* *

Non bene cœleſtes impia dextra colit.
Nicht ein jedes Opffer gefället GOtt wol.
Nie z każdey ręki przyjemna Bogu ofiara.

Non

Non citò ruinâ perit, qui ruinam timet.
Hüte dich selber/ GOtt wird dich schon behüten.
Strzeżonego Pan Bog strzeże.

*

Non credas undam tacitam non esse profun-
Altissima flumina minimo sono labuntur.(dam
Still Wasser hat tieffe Gründe.
Cicha woda brzegi podrywa.
Ponura świnia głęboko ryje.

* *

Non cuivis homini contingit adire Corinthum.
Wir können nicht alle Bäbste zu Rom seyn.
Nie każdego to szczęście potka.

* *

Non cuncta quæ bene sapiunt, bene nutriunt.
Es ist nicht alles gesund/ was da wol schmeckt.
Nie wszystko zdrowo, co dobrze smakuje.

*

Non datur ad Musas currere lata via.
Multa tulit fecitque puer sudavit & alsit.
Zur Gelahrtheit ist nicht so leicht zu kommen.
Uczonym nie łacno zostać.

* *

Non divitis sed debitoris solvere est.
Es zahlet nicht der Reiche / sondern der Schuld-
Nie płaci bogaty, ale winowaty. (ner.

* *

Nondum enixa capra est, cum in tectis saltitat
hœdus.

Es

Es ist noch nichts/ und die Leute reden schon
davon.
Jeszcze się nie urodziło, już się ochrzciło.
* *
Non eadem vesania cunctis.
Einem jedem Narren gefällt seine Kappe.
Każdy błazen swojim strojem.
* *
Non est dedecori laborare sed otiari.
Arbeiten ist keine Schande.
Robota nikomu nie sromota.
*
Non est in medico semper relevetur ut æger,
Interdum docta plus valet arte malum.
Die Aertzte helffen nicht allezeit.
Lekarstwa nie zawsze pomogą.
* *
Non est in urbe alendus leonis catulus.
Man sol keine Schlange im Busen hegen.
Nie trzeba węża w zanadrzu chować.
* *
Non est sapientis dicere: Non putaram.
Ich meynte es war ein Haas/ und siehe es war
ein Fuder Heu.
Nie spodziewałem się tego, jest słowo człeka
* (głupiego.
Non exemplis sed legibus judicandum.
Errores non sunt allegandi sed corrigendi.
Man

Man sehe nicht was geschehen ist/ sondern was
von rechtswegen hat geschehen sollen.
Nie przykładami, ale ustawami sądzić się trze-
* (ba.
Non jacet in molli veneranda scientia lecto,
Illa sed assiduo parta labore venit.
Die Weißheit schläfft auf einem harten Bette.
Mądrość ma twarde łoże.
* *
Non intellecti nulla est curatio morbi. (bum
Proximus gradus ad sanitatem est nosse mor-
Die Kranckheit/ so man nicht kennet/ ist schwer
zu curiren.
Gotowe zdrowie, kto chorobę powie.
* *
Non minor est virtus quam quærere, parta tueri
Ein Ding zu Raht halten/ ist so gut als erwerbē.
Lacniey dostać niz dochować.
* *
Non nocet admisso subdere calcar equo.
Auch einen hurtigen schadet nicht anzufrischen.
Y ochotnego pobudzić nie szkodźi.
* *
Non omnes sancti, qui calcant limina templi.
Es sind nicht alle Heiligen / die in Aller Heili-
gen Kirche gehen.
Nie wszyscy święci bywają,
Co do Kośćioła chadzają.
Non

Non omnia omnibus conveniunt.
Duo cum faciunt idem, non est idem.
Es stehet nicht alles allen wol an.
Nie wszystkim jedno przystoji.
* *
Non omnia possumus omnes.
Einer kan nicht alles.
Nie wszytko jedney głowie umieć dano,
Drugim też nieco zostawić kazano.
Jeden wtym drugi w owym przodkuje.
* *
Non patitur ludum fama, fides, oculus.
Ehre/ Glaub und Aug leiden keinen Schertz.
Dobre imie, wiara y oko żartu nie cierpią.
* *
Non penetrat cœlos oratio quam canis orat.
Hunds-und Katzen-Gebet kömpt nicht in den Himmel.
Psi głos nie poydźie do niebios.
* *
Non perit hic aqueo submersus in æquore (fluctu,
Qui siccam laqueo debet obire necem.
Cui fatum e furcâ pendere haud mergitur un- (dâ.
Was hängen sol/ das ersäufft nicht.
Co ma wiśieć, to nie utonie.
* *
Non procul a proprio stipite poma cadunt.
Der Apffel fällt nicht weit vom Stamm.

Co

Co z jabłoni ſpadnie, nie daleko upadnie.

* *

Non qui pauca habet, ſed qui plura cupit, pauper eſt.

Nicht der iſt arm / der wenig hat / ſondern der immer mehr begehret.

Bogatego nie majętnością, lecz uſkromnioną mierzay chciwością.

* *

Non quod opus eſt, ſed quod neceſſarium eſt, emendum eſt.

Quod non opus eſt, aſſe carum eſt.

Man ſol kauffen nicht was nöthig iſt / ſondern was man nicht entbehren kan.

Was nicht ſo nöthig wie Feuer / das iſt vor ein Schilling zu theuer.

Kupować nie to, czego trzeba, ale bez czego ſię obeyść nie możemy.

* *

Non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum.

So lange man frembde Sachen innen behält / wird die Sünde nicht vergeben.

Odpuſzczenia nie otrzymaſz, poki cudzego co trzymaſz.

* *

Non revocare potes, quæ periere dies.

Tempus ut res pretioſiſſima, ita irrecuperabilis.

Die

Die verflossene Zeit ist mit keinem Gelde zu erkauffen.
Czas utracony nigdy śię nie wroći.

* *

Non secus exceptus, quam sus in ædibus Judæi.
Er war so willkommen/ als ein Hund in der Küche.
Czestowano go głową o stoł.

* *

Non semper felix temeritas.
Glückts einem/ so glückts dem tausensten nicht.
Nie każdemu śię poszczęśći.

* *

Non semper feriet quodcunq; minabitur arcus.
Man trifft nicht allezeit/ wo man hinzielt.
Nie zawsze uderzy, gdzie kto z mierzy.

* *

Non semper ridet Apollo.
Der Bischoff weyhet nicht alle Tage.
Nie zawsze S. Jana, bywa też y Szczepana.

* *

Non sic tractantur amici.
Man gehet nicht also umb mit guten Freunden.
Trzeba wiedzieć, jako przyjaciela szanować.

* *

Non si malè nunc & olim sic erit.
Est bene non potuit dicere; dixit: erit.
Es wird besser werden wenn das böse vorbey ist.
Będzie dobrze, gdy złe ominie.

Non solùm nobis nati sumus.
Wir sind nicht nur uns allein / sondern auch andern Leuten zu gut gebohren.
Człowiek się nie dla siebie tylko rodźi.
* *
Non sunt facienda mala, ut eveniant bona.
Man sol nichts böses thun / daß was gutes heraus komme.
Zle czynić się nie godźi, choć się dobre ztąd urodźi.
*
Non tam libenter quàm reverenter.
Er wolte oder wolte nicht so müste er doch dran.
Chcąc niechcąc muśiał.
Nie tak powoli jak po niewoli.
* *
Non ex quovis ligno fit Mercurius.
Man kan nicht aus jedem Holtz ein Marienbild schnitzen.
Nie z każdego żaka będzie Kśiądz.
* *
Non verba sed mores dicentis persvadent.
Man kan einen eher mit gutem Exempel / als mit Worten worzu bewegen.
Ten mie wnet namowi, ktory czyni to, co (mowi.
*
Non ullus unquam cautus extitit nimis.
Man kan nicht gnugsam vorsichtig sein.
Ostrozność nigdy nie szkodźi.

Non vult ſcire ſatur, quid jejunus patiatur.
Der ſatt iſt/ der weiß nicht wie es einem Hungrigen zu Muht iſt.
Syty głodnemu nię wyrozumie.
Nie wie ſyty, co głodnemu dokucza.
* *
Nos aliò mentes, aliò diviſimus aures.
Er låſt zu einem Ohr hinein und zum andern heraus.
Mnie z uſt, a jemu mino uſzy ſzuſt.
* *
Noſce teipſum. Ziehe dich ſelbſt bey der Naſe.
Pociągni śię ſam za nos.
* *
Noſcitur ex ſocio', qui non cognoſcitur ex ſe.
Wer nicht kennet einen Mann/
Der ſeh nur ſeinen Compan an.
Jakim kto ſam ieſt, z takim rad przeſtawa.
* *
Noſcitur ex ungue leo.
Man kan bald ſehen/ was an einem zu thun iſt.
Miſtrza dobrego z małey ſztuki poznać,
*
Novi te intus & in cute quis ſis.
Ich kenne dich aus-und in-wendig.
Znam cie przez ſkorę.
*
Novo medico novo opus eſt cœmeterio.

Ein junger Doctor, ein neuer Kirchhoff.
Biada tey kokoſzy, na ktorey jaſtrzębą zaprawują.

*

Novos parans amicos, ne obliviſcaris veterum.
Alte Freunde/ alter Wein/ und alt Geld/
Führen den Preiß in aller Welt.
Dla przyjaciela nowego, nie opuſzczay ſtarego.

* *

Novus Rex, nova lex.
Ein neuer König/ neue Ordnung.
Nowotny Pan, nowy urząd.

*

Nube ſolet pulsâ clarior ire dies.
Poſt nubila Phœbus.
Nach dem Regen ſcheinet die Sonne.
Po niepogodźie bywa pogoda.

* *

Nucleum amiſi, putamina retineo.
Das beſte iſt weg / das ſchlimſte iſt geblieben.
Co lepſze zginęło, co gorſze zoſtało.

* *

Nugæ ſæpe ſeria ducunt.
Es wird aus dem Schertz offt ein Ernſt.
Czaſem z żartu przychodźi do prawdy.

* *

Nulla ars loco diſcitur.
Der Ort machet einen nicht gelahrt.

Kto zprzyrodzenia głupi, y w Paryżu ſobie
rozumu nie kupi.
* *
Nulla calamitas ſola.
Kein Unglück iſt allein.
Wenn es donnert / ſo pflegt es gemeiniglich zu
Jedne nieſzczęście nie dokuczy. (regnen.
* *
Nulla cœlum reparabile gazâ.
Den Himmel kan man mit Geld nicht erkaufft.
Nieba za pieniądze nie kupiſz.
* *
Nulla curia ſine cura.
Curia dat curas; igitur ſi ducere curas
Vitam ſecurè, non ſit tibi curia curæ.
Raht-Haus / Sorg-Haus.
Nie maſz ratuſza bez ſtarania y głowy łama-
* * (nia.
Nulla repetitio nimia.
Stets wiederholt iſt nicht zu viel /
Wenn man ein Ding behalten wil.
Powtorzyć śię często godźi, Co niełacno w
pamięć wchodźi.
* *
Nulla tam odioſa narratio, quam ſui ipſius laus.
Es iſt nichts verdrießlichers anzuhören / als wen
einer ſich ſelbſt lobet.
Przykro ſłuchać, gdy śię kto ſam chwali.

Nullum mendacium veterascit.
Kein Lügen/ hält lange Farbe.
Kłamstwo się nie ostoji.
* *

Nullum violentum diuturnum.
Strenge Herren regieren nicht lange.
Długo trwać nie może, co gwałt przemoże.
* *

Nullus sine Deo prosper est mortalium.
GOtt hat das Glück in den Händen.
Pan Bog szczęściem władnie.
*

Nunc vino pellite curas.
Dum poto vinum, ærumna dormit omnis.
Der Wein vertreibet die Sorgen.
Na frasunek, dobry trunek.
* *

Nundinis solutis mala est negotiatio.
Nach dem Jahrmarckt ist ein schlimmer Marckt-
Po jarmarku zły targ. (Tag.
* *

Nunquam dives eris nummos numerando alienos.
Mit frembden Geld zehlen/wird man nicht reich.
Nikt się nie zbogaći, cudze pieniądze licząc.
* *

Nunquam vir æquus dives evasit citò.
Bey gutem Gewissen wird man nicht bald reich.

Nie

Nie rychło wmieszek tyje, kto sprawiedliwie (żyje
* *
Nusquam commodius vivitur, quam domi.
Man geh nach Osten und Westen/ zu Haus ist doch am allerbesten.
Dobrze wszędy, lepiey doma niźli kiędy.
* *
Nusquam tuta fides.
Man darff nicht einem jeden trauen.
Nie wiedzieć, komu teraz wierzyć.
* *
Nutu & arbitrio Dei omnia reguntur.
Es geschicht alles nach Gottes Willen.
Wszystko się dzieje według woli Bożey.
* *
Nux, asinus, mulier simili sunt lege ligata,
Hæc tria nil recti faciunt, si verbera cessent.
Die Nüß/Esel und Weiber muß man schlagen/ wo sie guts thun sollen.
Orzech, ośieł, niewiasta rownego przyrodzenia,
To troje potrzebuje częstego uderzenia.

O.

OBlivionis mater est negligentia.
Unfleiß ist der Vergessenheit Mutter.
Za pamiętanie corka niedbalstwa.
O co niedbamy, zapominamy.

Occasio facit fures. Gelegenheit macht Diebe.
Eine offene Thür führet auch Heilige in Versuchung. (stehl Ichs.
Sieht mans/so spiels Ichs/sieht mans nicht/ so
Złym położeniem dobry się popsuie.

* *

Occupet extremum scabies, mihi turpe relinqui est.
Den letzten beissen die Hunde.
Ostatny nie ma pochwały, podczas hańby godzien.

*

O cives, cives quærenda pecunia primum est:
Virtus post nummos. Geld schreit die Welt.
Bogactwa teraz przodkują, cnoty im ustępują.

* *

Oculus Domini saginat equum.
Es dünget kein Mist den Acker so wol/ als den der Herr mit seinen Füssen drauff trägt.
Graff Ego bauet wol/ und hat schöne Pferde.
Lepsze jedne oko swoie, niż cudze oboie.
Oko Pańskie tuczy Konia.
Iwanie, dałeś koniom? Dałem Panie.
Poydę ja spatrze. Poydę ja wprzod Panie.

* *

Oderunt peccare boni virtutis amore.
Die Frommen thun guts aus Liebe der Tugend.
Dobrego cnota, nie bojaźń od złego hamuje.

*

Odi memorem compotorem.
Ich hasse die so den Schlaff-Trunck des Morgens thun.

Es heisset: was wir beym Trunck kosen/
Das bleibet unter der Rosen.
Zapomniy gośćiu po ranu, co śię działo po (pijanu.
*
Odium facile crimen & causam nocendi suggerit.
Malefacere qui vult, nusquam non causam in- (venit.
Wer den Hund schlagen wil/ der findet leicht einen Priegel.
Łacno kiy naleść, kto chce psa uderzyć.
*
Odium omnia in deterius trahit.
Sincerum nisi vas, quodcunq; infundis acescit.
Ein Feind deutet alles zum ärgsten aus.
Nienawiść wszystko na złe obraca.
* *
Officium nemini debet esse damnosum.
Niemand ist befugt mit seinem Schaden jemand zu dienen.
Nikt nie powinien ze swoją szkodą komu służyć.
*
Officium ultro oblatum, sæpe ingratum.
Merx ultronea putet.
Angebothener Dienst ist nicht Dancks werth.
Kto śię sam do usług wprasza,
Zadney dzięki nie odnasza.
*
Oleum camino non addendum.

Man sol nicht Stroh zum Feuer legen.
Słomy do ognia nie trzeba przykładać.

* *

Omne nimium vertitur in vitium.
Allzuviel ist ungesund.
Każdy zbytek nie obraca śię wpożytek.

*

Omnes sibi melius volunt, quam alteri.
Ein jeder ziehet das Wasser auf seine Mühle.
Każdy na swoie koło wodę prowadźi.

*

Omne solum forti patria est, ceu piscibus æ- (quor.
Biedermans Erbe liegt in allen Landen.
Wszystek świat Oyczyzna cnotliwego.

*

Omne quare habet suum quia.
Eine jede Frage hat ihre Antwort.
Każde pytanie ma swoie odpowiedź.

*

Omne trinum perfectum.
Numero Deus impare gaudet.
Alle gute Dinge müssen drey seyn.
Każda rzecz troyna doskonała.
Pan Bog troyce lubi.

* *

Omnia conando docilis solertia vincit.
Lust und Lieb zum Dinge / macht alle Arbeit ge- (ringe.
Trudność ustąpi, gdy chęc przystąpi.

Omnia

Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt.
Es ſtehet mir alles frey/aber es nützet nicht alles.
Nie coć wolno patrz, lecz co przyſtoyno.

*

Omnia omnibus annuit. Senator pedarius.
Ait quis! ajo: negat quis, nego. Itaneus Do-
Ein Römiſcher Ja-Herr. (minus.
A biało? biało: a czarno? czarno.
Młynarzu ſą tu ryby? ſą łaſkawy Panie.
Ey podobno niemaſz? Ha, z kądżeby ſię
(wziely.

*

Omnia præclara, rara.
Was koſtbahr iſt/ das iſt ſeltzam.
Nie wiele tego, co jeſt drogiego.
Wyborne rzeczy rzadkie.

* *

Omnia prius experiri quam armis ſapientem
decet.
Man ſol ſich nicht bald in Harniſch jagen laſſen.
Nie do korda, Panie Horda.

* *

Omnia quæ ſenſu volvuntur vota diurno,
Tempore nocturno reddit amica quies.
Womit man des Tages umbgehet/ davon träu-
met einem in der Nacht.
Co we dnie kto w głowie warzy,
Otym mu ſię wnocy marzy.

Omnia

Omnia si perdas famam servare memento.
Gut verlohren/ nichts verlohren :
Ehre verlohren/ alles verlohren.
Wszystko utraciwszy, sławy dochoway.

*

Omnia suo tempore. Omnia tempus habent.
Alles hat seine Zeit.
Wszystko ma swoy czas.
Y słowik tylko po S. Wit śpiewa.

*

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo.
De filo & pilo pendet vita nostra.
Unser Leben hänget nur an einem Haar.
Zywot nasz na włosku wiśi.

*

Omnia tunc bona sunt, clausula quando bona
Si finis bonus est, fuerit laudabile totum. (est.
Ende gut/ alles gut.
Koniec dobry ladajaką sprawę zaleca.

* *

Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atq;
humiles sumus.
Nach dem das Glück/ nach dem der Muht.
Za szczęściem serca przybywa y ubywa.

* *

Omnis mutatio periculosa.
Alle Veränderung ist gefährlich.
Odmiana nie bespieczna.

Omni-

Omnium rerum viciſſitudo eſt.
Es verändert ſich alles in der Welt.
Odmian na świecie pełno.
*
Oportet eſt indeclinabile.
Muß iſt ein bitter Kraut.
Nie radaby Koza do rzeźnika, ale muśi.
* *
Oppoſita juxta ſe poſita magis eluceſcunt.
Das weiſſe bey dem ſchwartzen kennet man am beſten.
Przeciwna rzecz przy przeciwney więcey śię (wydawa.
*
Optat ephippia bos piger, optat arare caballus.
Niemand iſt mit ſeinem Stande zu frieden.
Na ſwym ſzczęśćiu żaden nie przeſtaje.
Bywſzy z Oyca malarzem, zachciał też być (piſarzem.
*
Optima cibus invidiæ.
Summa petit livor perflant altiſſima venti.
Groß Gut und Kunſt hat Neyder.
Zazdrość z cudzego ſzczęśćia pochodzi.
* *
Optimè cogitata, peſſimè ſæpe cadunt.
Auch ein guter Raht/ offt gefehlet hat.
Y na lepſza rádá częſto śię nie nadarza.
* *
Optimum jus placida conventio.

Der güttliche Vertrag/ ist das beste Recht.
Lepsza ugoda łyczana, niż prawo żelazne.

* *

Optimus interdum natitantû mergitur undis.
Die besten Schwimmer ersauffen am allerersten.
Nalepsi pływacze napierwey utoną.

* *

Opus laudat artificem.
Das Werck lobet den Meister.
Z owocu drzewo poznać.

*

Oratione res augentur vel minuuntur.
Am Angeben ist viel gelegen.
Na udaniu wiele należy.
Nie tak lew srogi, jak go malują.

* *

Ordinaria charitas incipit a seipsa.
Ordentliche Liebe thut zu vor Ihr selbst gut.
Porządna miłość w przod sobie dobrze czyni.

* *

Ore aliud dicit, aliud sub pectore versat.
Er redet anders/ und meynet anders.
Inaczey mowi, a inaczey myśli.

* *

Oscitante uno oscitat & alter.
Wenn eine Gans trinckt/ so trincken Sie alle.
Jeden błazen wielu poczyni.

* *

Otia dant vitia. Müssig-

Müßiggang ist aller Laster Anfang.
Prożnowanie okazyą do złego.
* *
Ovum præ gallina sapit. Ante barbam docet
Das Ey wil klüger seyn/ als die Henne. (senes.
Jaje chce być mędrsze niż Kokosz.

P.

PArentibus & præceptoribus non potest reddi æquivalens pretium.
Denen Eltern und Lehrmeistern kan man keine gleiche Vergeltung geben.
Rodzicom y nauczycielom nie możemy rowney oddac zapłaty.
* *
Parisios si quis stolidum (bipedem) transmittat asellum:
Si fuit hic asinus, non ibi fiet equus.
Ein Ganß flog übers Meer/
Und kam ein Gagag wieder her.
Pośleszli do Paryża ośielka głupiego,
Jeśli tu był ostem, tam nie będzie Koń zniego.
*
Parturiunt montes nascetur ridiculus mus.
Viel Geschrey und wenig Wolle; Sagt der Teufel und schor ein Schwein.
Zwielkiey burzy, mały deszcz.
*
Parva sæpe scintilla contempta magnum excitavit incendium.

Aus einem kleinen Fünclein wird offt ein grosses Feuer.
Mała iſkierka wielkie pożogi wznieca.
* *
Parva niſi ſervaveris, amittes majora.
Wer das wenige nicht zu Raht hält / der nimbt für und für abe.
Kto groſza nie oſzcządza, do złotego nie przydzie.
*
Parvo emptas carnes, edant canes.
Wolfeyle Speiſen achtet man nicht.
Co ſię Kupi tanie, pſom ſię doſtanie.
* *
Par eſt fortuna labori.
Einem jeden Lohn nach ſeinem Thun.
Jaka praca, taka płaca.
* *
Patientia vincit omnia.
Eine halbe Untze Gedult / kan einen Zentner Ungemach verſüſſen.
Przykrośći folga cierpliwość.
Na wytrwaniu wiele zależy.
* *
Patria eſt ubicunq; bene eſt.
Wo es einem wolgehet / da iſt ſein Vaterland.
Gdzie dobrze, tam Oyczyzna.
* *
Paucis & acutè dicito.

Non

Non multis verbis pauca dices, ſed paucis multa.
Kurtz und gut. Krotko a węzłowato.

* *

Paucis contenta natura. (zjadſzy barana y kura)
Die Natur iſt mit wenigem vergnügt.
Natura na troſze przeſtawa.

* *

Paupertas grave onus. Armuth/ Weh thut.
Uboſtwo śmierći śię rowna.

* *

Pauper uti licuit, dives ut ſibi libuit.
Ein Armer/wie er kan; Ein Reicher wie er will.
Panowie jako chcą, ubodzy jak mogą.

* *

Pauper ubique jacet.
Eines Armen achtet man allenthalben nicht.
Ubogiemu wſzędy piſkorz.

* *

Pecuniæ obediunt omnia.
Wer da hat was da klingt/ der bekömpt was da ſpringt.
Kto ma brząkacze, ma y ſkakacze.

* *

Pede cariores calcei parco viro.
Ein genauer Menſch ſchonet mehr die Schuh/ als die Füſſe.
Szkodniey trzewika niż nogi,
Mowi ſkąpy y ubogi.

Pericula permeant homines non arbores.
Das Unglück geht über die Menschen/ nicht
über die Bäume. (dnie.
Nie wiedzieć zkąd co na człowieka przypa-
By nie przygody, byłby świat jako gody.

* *

Periculosa est amicitia potentum. (servum.
Cum Domino cerasum res est mala mandere
Tollit matura tibi projicit omnia dura:
Consumptis illis cupiet jactare lapillis.
Mit grossen Herren ist nicht gut Kirschen essen.
Kto trzyma zdworem, przypłaći worem.

* *

Per multum cras, cras, hominũ delabitur ætas.
Warthin/ warther/ es wird doch nichts draus.
Czekay tatka latka, aż ći piwka nawarzy.

* *

Per pisces & aves multi periere scholares.
Durch Fischfangen und Vogelstellen/
Verderben manche Schulgesellen.
Ryby y ptaki, psuią szkolne żaki.

* *

Per quod quis peccat, per idem punitur & idem.
Wodurch einer sündiget / dadurch wird er ge-
straffet.
Jak kto zgrzeszył, tak go Karzą.

* *

Pinquis venter non gignit tenuem sensum.
Pelnus

Plenus venter non ſtudet libenter.
Voll / macht doll und faul.
Brzuch tłuſty, leb ma puſty.
Kto brzuch nazbyt tuczy, nie barzo ſię uczy.

*

Piſcis primum a capite fœtet.
A capite catarrhus.
Wenn der Abt die Würffel auffwirfft / ſo ſpielen alle Fratres mit.
Gdzie ogon rządzi, tam głowa błądzi.

* *

Planta, quæ ſæpius transfertur, non coaleſcit.
Die Pflantze bekleibet nicht / wenn ſie offt verſetzet wird.
Przeſadzona płonka, nie ſporo rośćie.

*

Plorato picea, quando cedrus cadit.
Geſchicht das am grünen Holtz / was wird am dürren werden.
Bać ſię trzeba trcinie, gdy wiatr dąb wywinie.

*

Plura ſunt prava, proba verò pauca.
Es iſt in der Welt mehr böſes / als gutes.
Więcey na świećie złego, niż dobrego.

* *

Plurima vota valent (concludunt.)
Die meiſten Stimmen gelten.
Na co większa część pozwoli, to płaći.

Plures adorant solem orientem, quam occidentem.
Von neuen Sachen/ pflegt man viel zu machē.
Nowe śitko na kołku wieszają.
Stare pomiatają, gdy młodźi nastają.
Stary koń do gnoju, choć przed tym służył (w boju.

*

Plus aloës quam mellis habet fere vita bonorũ.
Fromme Leute habē hie mehr böse/ als gute Tage.
Dobrzy roskoszy mało na świecie, przykrośći dosyć mają.

* *

Plus potest, qui plus valet. Jus est in armis.
Wer den andern vermag/ den steckt Er in den Sack.
Kto mocnieyszy, ten lepszy. Ten tego pan, kto kogo zje,

*

Plus potest unus stultus interrogare, quam decem sapientes respondere.
Es ist leichter zu fragen/ als zu antworten.
Lacniey pytać niż odpowiadać.

*

Pluris est unus oculatus testis, quam decem (auriti.
Sehen geht fürs hören.
Pewnieysze oko niż ucho.

* *

Plus valet in manibus passer, quam in nubibus anser

Besser

Besser ein Sperling in der Hand / denn eine Taube auf dem Dache.
Lepsza trocha pewnego, niż wiele niepewnego.
Lepszy wrobl wgarśći, niż kuropatwa wchrośćie.
* *
Plus vident oculi, quam oculus.
Mit vielen Augen kan man mehr sehen, als mit einem.
Dwa więcey widzą, niż jeden.
* *
Pænitentia sera, raro vera.
Späte Reu / hält selten Treu.
Pokuta pozna, często prożna.
* *
Pœnitentia seria non est sera.
From zu werden ist nie zu spät.
Pokuta prawdziwa, nie pozna bywa.
*
Polonia discordiâ regitur.
Pohlen bestehet durch Unordnung.
Polska nierządem stoji
Wolno w Polsce, jako kto chce.
*
Pomum discordiæ jacere in medium cave.
Hetze nicht die Leute aneinander.
Nie rzucay Kośći miedzy psy.
* *
Pons Polonorum, jejunium Germanorum, pietas Italorum, similia omnia.
Die

Die Polnische Brücke / ein Bömischer Münch / Eine Schwabische Nonne / ein Oesterreichischer Kriegsmann / Welsche Andacht / und der Deutschen fasten / sein von einem Werth.
Polski most, niemiecki post, Włoskie nabożeństwo, wszystko to błażeństwo.

* *

Post cœnam stabis, vel passus mille meabis.
Nach dem Essen sol man stehen /
Oder tausend Schritte gehen.
Zażywszy na wieczor chleba,
Stać abo chodzić potrzeba.

* *

Posteriores cogitationes sunt sapientiores.
Wenn die Herren vom Rahthause kommen / so sind sie klüger.
Wtore zamysły lepsze.

* *

Post pisces nux sit, post carnes caseus adsit.
Nach den Fischen sol man Nüsse / nach dem Fleisch sol man Käse essen.
Ryby orzechami, a mięso serem zajęść potrzeba.

*

Post tres sæpe dies piscis vilescit & hospes.
Dreytägiger Fisch / taugt auf keinen Tisch.
Dreytägiger Gast / ist eine Last.
Gość y ryba trzeciego dnia cuchną.

Præcipuus votorum locus, ubi ſpei nullus.
Noht lernet beten.
Nie beſpieczeńſtwa uczą nabożeńſtwa.
* *
Præcocibus mors ingeniis eſt invida ſemper.
Der Apffel/ ſo bald weich wird/ fällt gemeinig=
Prętkie dowćipy niepewne. (lich ab.
* *
Præmia ſi deſint, virtutem nullus amabit.
Mancher möchte ſich auch der Tugend nicht be=
fleiſſigen/ wenn keine Belohnung wäre.
Cnotę ſamę rzadki miłuje, Co innego wniey
* (upatruje.
Præſtat canem irritare, quam anum
Es ſolt einer ehe einen Hund/als ein altes Weib
erzürnen.
Lepiey pſa rozdraźnić niż babę.
* *
Præcipitis conſilii aſſecla pœnitentia.
Nulla res tam inimica conſiliis quam celeritas.
Schneller Raht/bringt Reu nach der That.
Nagła rada, rzadko ſię nadawa.
*
Præſtat fugere, quam malè manere.
Es iſt beſſer fliehen/ als in der Schlacht bleiben.
Ućiec nie ſromota, kto ſzanuje żywota.
* *
Præſtat uni malo obnoxium eſſe, quam multis.

Es ist besser Einäugig als blind.
Lepiey na jednę nogę chromać, niż na obie.
* *
Præterita magis reprehendi possunt, quam corrigi.
Was versehen ist/ kan man leichter tadeln/ als (verbessern.
Co się przeyrzało, łatwiey się ganić niż naprawić może.
*
Prima sequentem, honestum est in secundis vel tertiis consistere.
Kaustu nicht auff den Berg/ so bleib gleichwol nicht unten am Berge.
Kto wczym nie może przodkować,
Nie poślednia y wtorkować.
*
Principia pulchra, pulcher exitus excipit.
Auf einen guten Anfang/folget ein gutes Ende.
Początek dobry, Koniec miewa podobny.
* *
Principiis obsta serò medicina paratur,
Cum mala per longas invaluere moras.
Lesche bey der Zeit/ehe das Feuer zum Dach hinaus schlage.
Zpoczątku trzeba zabiegać złemu.
* *
Principibus placuisse viris non minima laus est.
Es ist keine schlechte Kunst / bey grossen Herren haben die Gunst.
Szczę-

Szczęśćie do Pana uydzie za nalepszą cnotę.

* *

Principium fervet, medium tepet, ultima frigent.

Man pflegt ein Ding eyfrig anzufangen / darnach läst man nach und nach ab.

Początki częſto gorące bywają,
Ale do końca rzadko dotrwają.

*

Priusquam incipias conſulto opus eſt.
Man muß zuvor satteln / ehe man reitet.
Chceſzli być bez jakiey wady, Nie poczynay nic bez rady.

*

Proba merx facile emptorem invenit.
Eine gute Waare findet wol einen Kauffmann.
Na dobry towar trafi śię kupiec.

*

Probitas laudatur & alget.
Fromme Leute lobet man / Und läst sie doch betteln gahn.
Cnotę dość pochwalić, a'daley nic.

* *

Probæ vitæ libra modio ſcientiæ præſtantior (eſt.
Frömmigkeit iſt beſſer als Gelahrtheit.
Cnota naukę przechodźi.

* *

Probis probari potius quam multis decet.
Es iſt rühmlicher wenn einen Fromme / als viel Leute loben.

Chwała przyjemna od chwalnego.

*

Procul a Jove, procul a fulmine.
Weit davon ist gut vor den Schuß.
Daleko od ognia nie spaliſz się.

* *

Prodigus & ſtultus donat quæ ſpernit & odit.
Das iſt ein ſchlecht Geſchenck / welches der Geber ſelbſt verachtet.
Na tobie nieboże, co mnie być nie może.
Co drugiemu zwąſa zpadło, to mnie daje.

* *

Profectò deliramus interdum ſenes.
Alter hilfft nicht vor Thorheit.
Czaſem ſtara głowa, a młody rozum.

* *

Prolata per jocum accipere cave ſeriò.
Man ſol aus dem Schertz keinen Ernſt macht.
Zartu wprawdę obracać nie trzeba.

* *

Promiſſa quamdiu calent, valent: ubi refrigeſcunt, facile ſeneſcunt.
Die Zuſage ſol man nicht alt werden laſſen / ſonſt möcht man es vergeſſen.
Po obietnicę trzeba na prętkim koniu jachać.

*

Promiſſum cadit in debitum.
Zuſagen macht Schuld.
Obietnica za dług ſtoji.

Pro-

Propria confessio, optima testis.
Eigene Bekäntniß/ ist die beste Uberzeigung.
Własne wyznanie, nalepsze przekonanie.
* *
Propria laus sordet.
Non te laudabis, nec te culpaveris ipse,
Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.
Eigen Lob stincket.
Chwała z własnych ust śmierdzi, zcudzych pachnie.
*
Propter invidiam, vela opulentiam.
Wiltu seyn ohne Neyd/ so sag dein Glück niemand.
Dla zazdrośći, nie pokazuy majętnośći.
* *
Protinus ad censum de moribus ultima fiet Quæstio.
Nun fragt man nicht nach der Tugend / sondern nach dem Gelde.
Posagu teraz pytają, a o cnotę mało dbają.
* *
Providentia Dei regit omnia.
Gottes Vorsichtigkeit regieret alles.
Pan Bog stary gospodarz.
* *
Proximus ad templum, semper solet ultimus (esse.
Je näher Rom/ je böser Christ.
Ostatni wkośćiele bywają, co pod dzwonicą mieszkają.
Pro-

Proximus egomet mihi. (unus.
Quisq; ſtudet ſibi, proſpicit at Deus, omnibus
Ein jeder ſorget für ſich/und Gott vor uns alle.
O tey dobie, każdy ſobie.
Co mi do kogo, gdy mi błogo.

* *

Publica præcedunt privatis. (ziehen.
Gemeine Wolfahrt ſol man ſeiner eigenen vor-
Poſpolite rzeczy nad prywatne przekładay.

Q. (ca.

QUæ dos matronis pulcherrima? vita pudi-
Die Zucht und Tugend iſt der beſte Braut-
Poſag barzo piękny pannie, Schatz.
Jeſt cnotliwe wychowanie.

* *

Quæ nunquam didicit, nemo docere poteſt.
Was einer ſelbſt nicht kan/ und wil andere leh-
ren/ das geht nicht an.
Czego śię kto ſam nie uczył, tego drugich
uczyć nie może.

* *

Quæ peccavimus juvenes, ea luimus ſenes.
Was man in der Jugend verſehen hat/ das muß
man im Alter entgelten.
Poznać w ſtarośći, jaki kto był w młodośći.
Znać piwo po occie.

* *

Quæ venit indignè pœna dolenda venit.

Un-

Unschuldiger Weise gestraffet werden/ thut weh.
Niewinnie cierpieć bolesna.
* *
Qualem te video, talem te judico.
Wie man dich sieht/ so hält man auch von dir.
Jak cie widzą, tak cie piszą.
* *
Qualis confessio talis absolutio.
Wie einer beichtet/ so wird er absolviret.
Jaka spowiedź, takie rozgrzeszenie.
Jaka sprawa, taka odprawa.
*
Qualis epulatio, talis solutio.
Wer Essen gab und keinen Tranck/
Dem wust ich keinen Danck.
Jakie czestowanie, takie dziękowanie.
Brzęk za węch.
* *
Qualis Rex, talis grex.
Regis ad exemplum totus componitur orbis.
Das Wetter kennet man bey dem Winde/
Und den Herrn bey seinem Gesinde.
Jaki Pan, taki Kram.
*
Qualis vita, taliter est finita.
Der Tod ist ein Wiederschall des Lebens.
Jak żył, tak skonczył.
Quam

Quam bene rem factam cupies hanc conficito ipse.

Was du selber thun kanst / das befehle keinem (andern.

Pilnuy sam zawsze swego, Niespuszczay się na drugiego.

Co sam sprawić możesz, drugiemu nie zlecay.

Cudze ręce lekkie, ale nie pożyteczne.

* *

Quam plurimos medicina consultos habet.

In keiner Zunfft gibts mehr Behnhasen / als unter den Aertzten.

Lekarzow na świecie nawięcey.

* *

Quam quisq; novit artem, in hâc se exerceat.

Vierzehen Handwerck / funffzehen Unglück.

Kto co dobrze umie, Tego niech się uymie.

* *

Quando bibo vinum, loquitur mea lingua Latinum.

Wenn ich trincke Wein / so red ich Latein.

Gdy piję wino, prawie Łaciną.

* *

Quando lupum lupus alter edit, sylva esurit omnis.

Es muß ein grosser Hunger seyn / wenn ein Wolff den andern frißt.

Już to źle, kiedy wilk wilka zje.

* *

Quantum quisq; sua nummorū possidet arca, Tantum habet & fidei.

Nach-

Nach dem du reich bist/ nach dem hastu credit.
Ileć wierzą, tyleć namierzą.

*

Quantò quis superior, tantò debet esse humilior.
Ab aula procedit salutatio.
Je höher du bist/ je mehr demüthige dich.
Im kto godnieyszy, tym ma być pokornieyszy.

*

Quantum ubique possunt duo obuli.
Bos ad acervum.
Wer im Rohr sitzt der kan Pfeiffen schneiden/ wie er wil.
Czegoż nie dokaże, kto ma dostatek.

*

Quatuor quædam celari non possunt: ignis, Scabies, tussis, amor.
Vier Dinge lassen sich nicht bergen: das Feuer/ die Krätze/ der Husten/ und die Liebe.
Czterech rzeczy trudno zatajić: ognia, świerzbiączki, Kaszlu y Kochania.

* *

Quem sæpe transit casus, aliquando invenit.
Die Gans geht so lange in die Küche/ biß sie an den Brat-Spies kömpt.
Der Krug geht so lang zum Wasser / biß Er zerbricht.
Do czasu dzban wodę nośi, aż śię ucho urwie.

Qui

Qui bene præit, facit, ut alii bene sequantur.
Ein guter Præceptor, macht einẽ guten Schüler.
Drobrego wodza, dobrze naśladować.

* *

Qui binos lepores una sectabitur hora,
Uno quandoq;, quandoq; carebit utroq;.
Wer zwey Haasen auff einmahl jaget / der bekömpt keinen.
Kto dwuch zającow goni, żadnego nie uchwyći.

*

Qui cum claudo habitat, claudicare discit.
Sumuntur a conversantibus mores.
Wer mit Katzen jagt / der fahet gern Mäuse.
Bey dem krummen / lernet man hincken.
Obcowanie snadno daje, złe y dobre obyczaje.
Z jakimi więc nakładamy, takimy śię wnet stawamy.

*

Quicquid agis, prudenter age & respice finem.
In allem was du thust / bedencke das Ende.
Oglą̨day śię na pośłednie Koła.

* *

Quidquid delirant Reges plectuntur Achivi.
Wenn sich grosse Herren schlagen / müssen die Unterthanen die Haar darzu geben.
Czego Panowie nawarzą, tym śię poddani poparzą.

*

Quicquid sub terra est in apricum proferet ætas.

Es

Es ist nichts so dünn gesponnen/ es kömpt endlich an die Sonne.
Czas wszytko wyjawia.
*
Quicquid superi voluere, peractum est.
Es geschicht nichts mehr/ als Gott haben wil.
Wszytko się dzieje według woli Bożey.
* *
—— —— Quid dentem dente juvabit
Rodere? carne opus est, si satur esse velis.
Hart gegen hart/ nie gut wart.
Dwuch upartych trudno pogodźić.
*
Qui dare vult aliis, non debet dicere: Vultis?
Wer da fragt/ der giebt nicht gern.
Kto pyta, nie rad daje.
Chorego pytają, zdrowemu dają.
* *
Quid juvat aspectus; Si non conceditur usus?
Sehen und nicht geniessen/ das muß einen wol verdriessen.
Patrzyć a nie zażyć, mała obrada.
* *
Quid opus amicis, cum bona tribuit Deus.
GOtt ist der beste Freund.
Boga mając rzekę śmiele: Nie dbam nic na (przyjaciele.
*
Quid pro quo. Hostimentum est opera pro pecunia.

Dienst umb Dienst ist keine Koppeley.
Geld umb Dienst ist nicht Dancks werth.
Wet za wet.
* *
Quid ſui cum amaracino?
Was ist der Kuh ein Muſchaten nütze?
Gnoykowi Apteka śmierdzi.
* *
Qui eget, in turba verſetur. (Leute.
Ein blinder Mann ſagt / führe mich unter die
Zebrakowi ludźi trzeba.
*
Qui facile credit, facile decipitur.
Wer leicht gläubet / wird leicht betrogen.
Kto zawſże wierzy każdemu,
Często nie przychodzi kſwemu.
* *
Qui me amat, amat & canem meum.
Wer mich gern ſiehet / der leydet auch meinen
Hund umb mich.
Kto mie miłuje, y pieſka mego ſzanuje.
* *
Quin cani curas relinquas, is quatuor eget calceamentis. (lein.
Laß die Vöglein ſorgen / die haben kleine Bein-
Niech śię Kobyła Kłopoce, bo ma Wielką gło-
* * (wę.
Qui neſcit orare intret mare.

Wer

Wer nicht beten kan/der werde ein Schiffmann.
Kto się modlić nie może, niech idźie na morze.
*
Qui non curat verba, curabit verbera.
Wer sich von Worten nicht bessert/ der wird sich von Schlägen bessern.
Kto się nie porusza Słowy, kiy go poruszy dę-(bowy.
*
Qui non habet in ære, luat in corpore.
Wer nicht Geld hat/ den straffet man am Leibe.
Kto mieszek straći, skorą niech przypłaći.
*
Qui nunquam malè, nunquam bene.
Artes discuntur peccando. (macht.
Wer nie böß macht/ der hats auch nie gut ge-
Kto nigdy źle nie mowi, nigdy nie będźie dobrze mowił.
* *
Qui non est hodie, cras minus aptus erit.
Was du heute fahren läst/ das wirstu morgen nicht erjagen.
Co dziś opuśćisz, jutro nie dogonisz.
* *
Qui prius respondet quam audiat, stultum se esse demonstrat.
Man sol erstlich hören/ darnach antworten.
Wysłuchay pierwey, toż odpowiaday.

Quis dicet, qua parte meus me calceus urat?
Niemand weiß besser/ wo ihn der Schu drückt/
als der ihn anhat.
Nikt nie wie co Komu dolega.

*

Qui jugiter sumit, minuet & maxima.
Auch einen Brunnen kan man ausschöpffen/
wenns nichts zufließt.
Ustawicznie biorąc y nawiętszego nie stanie.

* *

Qui semel malus, semper præsumitur talis.
Qui semel furatur, semper fur vocatur.
Wer einmahl auffm pfahlen Pferde ergrieffen
wird/ der hat darnach keinen Glauben.
Kto się raz przeniewierzy,
Temu potym nikt nie wierzy.

* *

Qui se non noscat vicini jurgia poscat.
Wer seine Fehler nicht erkennet/ der fange nur
mit dem Nachbahr einen Hader an.
Kto nie zna swey żadney wady,
Niech się powadźi z Sąsiady.

* *

Qui servit libertatem perdit.
Wer da dienet/ der verliehret die Freyheit.
Kto służy, wolność traci.

*

Qui semel est captus fallaci piscis ab hamo,
Omni-

Omnibus unca cibis ære ſubeſſe putat.
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Ein gebrandtes Kind ſcheuet das Feuer.
Kto ſię na gorącym ſparzy, na zimno dmucha.
* *
Qui ſibi malus, cui erit bonus? (thun?
Wer ihm ſelbſt nichts guts thut/ wem wird Er
Komuż będzie dobrym, kto ſobie dobrze nie
* (uczyni.
Quisque ſuos patimur manes.
Ein jeder Menſch hat ſein Anliegen.
Każdy ma ſwego mola, co go gryzie.
* *
Quisquis amat ranam, ranam putat eſſe Dianam. (nervam.
Quisquis amat cervam, cervam putat eſſe Mi-
Was einer liebt/ das deucht ihm das ſchönſte zu ſeyn.
Ein jeder dünckt/ daß ſeine Eul ein Falck ſey.
Co komu miło, choć na poły zgniło.
*
Quisquis favente navigat numine,
Is vel ſoluto non perit vimine.
Wer Gott zum Freunde hat/ dem ſchadet keine Creatur. (umb.
Wem Gott wol wil/ der kompt in Gefahr nicht
Kogo Bog ma w ſwey obronie, Ten wzłey nawie nie utonie.

Quis ſim, in me ſitum eſt, qualis audiam, in vano vulgo.
Wie ich lebe/ das ſtehet bey mir/ was aber die Leute reden/das ſtehet bey ihnen.
Jaki kto jeſt, to wiego mocy: Jak o nim mowią, w cudzey.

* *

Qui tacet, conſentire videtur.
Wer worzu ſtillſchweiget/der billiget die Sache.
Kto do czego milczy, jakby pozwolił.

*

Qui tardus fuerit dum fercula ſumere quærit,
Aut male prandebit, vel ſedis honore carebit.
Wer nicht kömpt zu rechter Zeit / der geht der Mahlzeit queit.
Kto pozno przychodzi ſam ſobie ſzkodzi.
Po obiedzie łyſzka, po wieczerzy noż.
Napiſano u Lwa białego, Nie czekają dwa na jednego.

* *

Qui vult honeſtè occidere ſenem, det ei uxorem pulchram & juvenem.
Es iſt kein geſchwinder Poſtpferd nach dem Tode/ als einem alten Mann ein junges Weib.
Młoda żona, ſtaremu trucizna.

* *

Quod alius intrivit mihi exedendum.
Canis peccatum ſuis dependit.

Man-

Mancher muß entgelten/das er nie genossen hat.
Was ein ander eingebrocken hat/ das muß ich
außessen.
Co drugi nabroił, ja muszę zastąpić.

*

Quod caret alterna requie, durabile non est.
Was nicht bißweilen seine Ruhe hat/das kan in
die Länge nicht bestehen.
Nie masz nić długo trwałego,
Co odpoczynku nie ma swego.

*

Quod cito fit, cito perit.
Was geschwinde aufgehet/ lange nicht bestehet.
Co się pręko wznieći, nie długo świeci.

*

Quod differtur, non auffertur.
Verschoben/ ist nicht auffgehoben.
Co się odwlecze, to nie uciecze.

* *

Quod egregium futurum est, seriùs absolvitur.
Ein gut Ding wil Weile haben.
Więlkie rzeczy, pomału rostą.

* *

Quod facere turpe, dicere ne honestum puta.
Was Schande ist zu thun/das ist auch Schan-
de zu reden.
Co się czynić nie godźi, to też y mowić
szkodźi.

quod legentibus ſcriptura, hoc idiotis cernentibus pictura.
Was den leſenden die Schrifft/ das iſt den Leyen das Gemählniß.
Malowanie, proſtakom ſtoji za czytanie.

* *

quod non ſatis eſt, multum non eſt.
Was nicht genug iſt/ das kan nicht zu viel ſeyn.
Co nie dość, to nie wiele.

* *

quod oculus non videt, cor non dolet.
Was das Auge nicht ſiehet/ berührt das Hertz (nicht.
Czego oczy nie widzą, tego ſercu nie żal.

* *

quod quis per alium facit, per ſe feciſſe putatur.
Was einer durch den andern thut/ als wenn Er ſelber gethan hätte.
Kto co czyni pzez drugiego, Tak waży jak przez siebie ſamego.

* *

quod quisq; patitur, id graviſſimum putat.
Es iſt nicht mehr als ein böß Weib/ und ein jeder meynt er habe Sie.
Każdemu ſwoy Krzyż zda się być nacięż-(ſzy.

*

quod quisque ſperat, facile credit.
Was einer hoffet / das glaubt er bald.
Czego barzo żądamy, Tego się ſpodziewamy.

quod

Quod satis est cui contingit, nil amplius optet.
Wer genug hat/ der wünsche ihm nicht mehr.
Kto czego ma dosyć, niech sobie więcey nie
Dość mieć chleba, ile komu trzeba. (życzy.
*
Quod venit ex facili, faciles segnesq; tenemus,
Quod spe, quodve metu torsit habere juvat.
Was einem nicht sauer wird/das acht man nicht
groß. (jemy.
Lacno sobie szacujemy, Czego łacno dosta-
* *
Quodvis negotium commendat, haud even-
Careat successibus opto. (tus sed prudentia,
Quisq; ab eventu facta notanda putet.
Von einem guten Rath/soll man aus Klugheit/
nicht aus dem Ausgang urtheilen.
Kto rostropnie co sprawuje,
Nie ma przygany choć faluje.
* *
Quo quis imperitior, eo est audacior.
Je ungelehrter / je dreuster.
Im kto nieuceńszy, tym śmielszy.
* *
Quo semel est imbuta recens servabit odorem
A teneris assvescere multum est. (Testa diu.
Jung gewohnt / alt gethan.
Czego się nowa skorupa napije, tym zawsze
traci.

Qvos novisse cupis magnis urgeto culullis.
Wiltu wissen/ wer einer sey/ dem bringe nur einen Rausch bey.
Ggy sobie ludzie podpiją, Wtenczas poznać fantazyą.
*
Quod capita, tot sensus.
So viel Köpffe/ so viel Sinnen.
Co głowa, to rozum.
* *
Quotidie est deterior posterior dies.
Je länger/ je doller.
Im daley tym gorzey.
R.
RAra filiorum antipelargia.
Amor descendit non ascendit.
Die Liebe ist grösser bey den Eltern/ als bey den Kindern.
Jeden Ociec wiele dzieci wychowa, a wiele Synow jednego Oyca wychować nie mogą.
* *
Rari quippe boni. Gute Leute sind dünn gesäet.
Dobrych nie wiele.
*
Raro est satur aliena quem nutrit manus.
Man soll sich auf andere Leute nicht verlassen.
Nie łacno taki utyje, ktory zcudzey ręky żyje.
* *
Rebus secundis adversa metuas.
Im

Im grossen Glück erheb dich nicht.
Czasu nieszczęścia, boy się nieszczęścia.
* *
Rebus suis contentum esse, sunt maximæ certissimæque divitiæ.
Der hat genug/ der ihm genügen läst.
Przestawać na swym, na pewnieysze bogactwo.
* *
Rebus in adversis facile est contemnere vitam.
Wenns einem übel gehet/ so achtet man das Leben nicht.
Smierć utrapionym pożądana. Zywot w nędzy nie luby.
*
Recte faciendo, neminem timeas.
Thue recht / und scheue niemand.
Czyniąc dobrze, nie boy się nikogo.
* *
Reddite aliena, si vultis propria possidere in pace.
Gebet frembde Sachen wieder / so ihr wollet eure eigene im Frieden besitzen.
Nie pożąday cudzego, bo nie pożyjesz swego.
* *
Regia crede mihi res est promittere multa,
Sed præstare fidem, rusticitatis opus.
Zusagen ist herrisch / halten baurisch.
Pańska rzecz obiecować, chłopska dawać.
* *
Regium est male audire cum bene facias.
Eine

Eine rechte Königliche Tudend ist es/ Gutes thun/ und übele Nachrede haben.
Pańskiey to jest zamysł głowy, Dobrze czynić, choć złe mowy.

* *

Remissius imperanti melius paretur.
Major & in blando vis latet imperio.
Mit der Güte kan man mehr ausrichten/ als mit der Schärffe.
Łagodnośćią więcey sprawisz, niż surowośćią.

* *

Rem tibi promissam, certò promittere noli,
Rara fides ideò, quia multi multa loquuntur.
Viel zusagen und wenig geben/
Macht offt den Narren in Freuden leben.
Kto wiele obiecuje, mało z iśći.
Wielomowny, rzadko słowny.

* *

Remum impellat, qui didicit.
Das Handwerck/ das du gelehrnet hast/ das soltu treiben.
Kto co umie, tego śię niech uymie.

*

Res bona dicta placet, decies repetita placebit.
Ein gut Liedlein kan man zweymahl singen.
Dobre śię nigdy nie uprzykrzy.

* *

Res parva multum sæpè prodest, sæpè obest.
Ein

Ein geringes kan manchmahl viel helffen/ und
viel schaden.
Mała rzecz podczas wiele pomoże, podczas
* zaszkodźi.
Ridetur chordâ qui semper oberrat eadem.
Welcher da singt den alten Thon/
Bekommet auch den alten Lohn.
Kto zawsze jedno prawi, nie barzo się sławi.

S.

SAccum replent pecuniæ, non gratiæ.
Complementen füllen den Sack nicht.
Mieszka dziękami nie napelnisz, ale dzięgami.
* *
Sacrum etiam inter exteras gentes legatorum
Legatus jure gentium non violatur. (jus.
Die Abgesandten haben auch bey den Feinden
grosses Recht und Sicherheit.
Poseł wszędy jest bespieczny, Wszech naro-
dow wyrok wieczny.
* *
Sæpe etiam est olitor valde opportuna locut⁹.
Bauren sagen auch manchmahl die Warheit.
Y prostak ći prawdę niekiedy powie.
*
Sæpe sub sordido pallio latet sapientia.
Es verdirbt viel Weißheit im armen Manns
Nie patrz wymowy, ale głowy. (Seckel.
Czasem

Czaſem wpodłey ſukmanie, znayduje ſię
pańſkie zdanie.
* *
Sæpe etiam inſtanti læſa repugnat ovis.
Auch eine Pogge kwackt/ wenn man ſie trit
Ybiedna mucha ſię odeymuje.
* *
Sæpe quod quis corrigere vult, deterius facit.
Was offt einer verbeſſern wil/ macht Er ärger.
Częſto, gdy kto chce poprawić, to jeſzcze
* (pogorſzy.
Salutatio ab aula procedit.
Gruß kompt vom Hoff.
Grzeczni ludzie radźi pozdrawiają.
* *
Sapientes ſunt qui vino vetere utuntur.
Sit grata converſatio tibi ſenum.
Von alten lernet man Klugheit.
Z Starymi nakładać dobrze.
*
Sardi venales. Alter altero nequior.
Einer iſt ſo gut als der ander.
Jednego płotu koł. Wſzyſcy na jedne kopyto.
Jeden za 18. a drugi za 20 bez dwuch.
*
Satietas faſtidium parit.
Wenn die Maus ſatt iſt / ſo iſt das Mehl bit-
Ma chleb rogi, a nędna nogi. (ter.
Sati-

Satius est impunitum relinqui facinus nocentis, quam damnari innocentem.
Es ist besser zehen ehrlich machen/ als einen unehrlich.
Lepiey winnemu przepuśćić, niż niewinnego karać.
* *
Satius est injurias ferre, quam inferre.
Unrecht leyden ist besser/ als thun.
Krzywdę czynić gorsza rzecz, niż ją cierpieć.
*
Satius est præcavere damnů, quam deplorare.
Melior providentia, pœnitentiâ.
Besser behůttet als beklaget.
Lepiey wprzod upatrować, niż potym żałować.
*
Scilicet interdum miscentur tristia lætis.
Es kompt offt eine Traurigkeit/in die Fröligkeit.
Często się smętek zweselem miesza.
* *
Satius est longe a domo bellare, quam sua tecta defendere.
Es ist besser seinen Gaul /; an eine frembde/ als an seine eigene Krippe binden.
Lepiey w cudzey niż wswojey w łasney ziemi woynę toczyć.
* *
Scalpit & auriculas, quas non prurigo molestat
Es juckt sich mancher/ da Jhn nicht beisset.

Drugi

Drugi śię ſkarzy, choć mu nic nie dokucza.

* *

Sciſcitando Græci pervenerunt Trojam.
Mit Nachfragen kan/man auch nach Rom treffē.
Pytać śię. Na Końcu języka mieſzka.

* *

Scopæ diſſolutæ. Weder gehauen/noch geſto-
chen. Ni wto, ni w owo.

*

Scribit in marmore læſus.
Jch hab mit dir ein Hünchen zu pflicken.
Mam z tobą na pieńku. Jeſzczeć śię nie prze-
* (piekło.

Secreto amicum admone, lauda palam.
Einen Freund ſol man heimlich ſtraffen/ aber
offentlich loben.
Przyjaciela jawnie chwal, tajemnie napomi-
* (nay.

Secundæ res conciliant amicitias, adverſa pro-
bant.
Bey gutem Glück machet man Freunde / im
Unglück prüfet man ſie.
Za ſzczęśćia przyjaciela uczynić, w nieſzczę-
* śćiu doznać.

Segnius irritant animos ingreſſa per aures,
Quam quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus.
Sehen gehet für hören. Barziey to czujemy,
na co patrzymy, niż co ſłyſzemy.

Sem-

Semper avarus eget.
Ein Geitziger hat niemahls genug.
Skąpy nigdy nie ma dosyć.

*

Semper ita vivamus, ut rationem reddendam arbitremur.
Man sol allezeit so leben/ daß wir bedencken/ wir müssen davon Rechenschafft geben.
Zawsze tak żyjmy, abyśmy pamiętali, że z tego trzeba rachunek oddać.

*

Semper puta optimum, quod est tutissimum.
In Dantzig ist man in der Nacht sicherer/als in Warschau am Tage.
Boday się święciła miła Warszawa, ale nie wnocy podczas Seymu, Ca zwłaszcza, w Krakowskiey bramie.
Lepiey być bespiecznym.

*

Senectus ipsa morbus est. Time senectutem, non enim sola venit.
Das Alter ist ein unwerther Gast.
Starość nie sama przychodźi, kupę chorob z sobą wodźi.

*

Senectutem ut adipiscantur omnes optant, eandem adepti accusant.
Ein jeder wünschet ihm alt zu werden.

Biedna ſtarośći wſzyſcy cię żądamy, a kiedy przydzieſz, to zaś narzekamy.
Starośći pragniemy, gdy przydźie, teſknimy.
* *
Se nemo, cum ſit, confitetur improbum.
Niemand wil mit ſeiner eigner Schande heraus.
Złemi śię być podczas znamy, A wżdy tego nie wyznamy.
*
Septem convivium, novem convitium.
Auf einer kleinen Hochzeit machet man ſich am luſtigſten.
Gdźie gośći gromada, nie ſmaczna bieśiada.
*
Sera in fundo parſimonia.
Denn wil man erſt ſpahren / wenn man den Fuhrmann nach der Olive mietet.
Dopiero ochraniamy, gdy już mało mamy.
* *
Seriis rebus peractis, ludo & joco uti licet.
Nach verrichteter Arbeit / kan man ſich ein wenig ergetzen.
Po pracy nie wadźi śię ucieſzyć.
*
Sermo eſt index animi.
Eine Schelle am Klang / den Vogel am Geſang / Und den Menſchen am Wort / Erkennet man an allen Ort.

Mowa

Mowa wydaje, ludzkie obyczaje.
Poznać z mowy, jakiey kto głowy.
*
Sero molunt Deorum molæ. (ira:
Lento gradu ad vidictam ſui divina procedit
Tarditatem ſupplicii, gravitate compenſat.
Gott iſt ein reicher Wirth/ der einem eine Zeche
wohl borgen kan.
Nie ſkwapliwy Bog na Karanie.
*
Sero ſapiunt Phryges.
Nachm Schaden wird man klug.
Po ſzkodzie Polak mądry.
*
Serpens depone venenum.
Du haſt nichts guts im Sinn.
Du denckſt als des Goldſchmieds Jung.
Pięknie mowiſz, a zle myśliſz.
Day to pſu co na ſercu maſz.
*
Serpens niſi ſerpentem devoret, non fit draco.
Piſces majores vivunt laniando minores.
Die Herren leben von ihren Unterthanen.
Panowie dawnoby już pozdychali,
By im chłopkowie nie dawali.
*
Servat nullos fortuna nocentes.
Habet Deus vindicem oculum.

Die Bösen bleiben nicht ungestrafft.
Karanie złego nie minie. Pomsta y nachro-
* (mym dojedzie.
Servos fideles liberalitas facit.
Ein freygebiger Herr/macht einen treuen Knecht.
Pan szczodrobliwy, sługa życzliwy.
*
Si caseum habes, ne desideres aliud obsonium.
Mit Käß und Brod/ kan man sich satt essen.
Miawszy ser do chleba, nie żąday inszych
* przysmakow.
Sic fugit hic aliquid ceu piscis abhorret ab
unda.
Er schlägts eben ab/wie der Bettler das Allmosē.
Er hat ein Abscheu davor/ wie der Hund vor der
Bratwurst.
Tak się tego boji, jak mnich (żebrak) szeląga.
*
Sic itur ad astra. Also kömpt man zu Ehren.
Tak trzeba przyść do sławy.
*
Si dat oluscula, mensa minuscula, pace quieta,
Ne pete grandia, lautaq; prandia, lite repleta.
Wol dem/ der sein stücklchen Brod mit Frieden
essen kan. (wniepokoju.
Lepsza trocha w pokoju, niż wielka hoyność
*
Si fortuna volet fies de Rhetore consul.
Si

Si volet hæc eadem, fies de consule Rhetor.
Das Glück macht einen bald zum Ober-bald zum Unter-Mann.
Szczęśćie podwyższa, szczęśćie poniża.
Szczęśćie jednemu wnet Pancerole, wnet kinala przyrzuci.

*

Similis simili gaudet. Graculus graculo assidet.
Cara est formicæ formica, cicada cicadæ.
Gleich sucht sichs / gleich fand sichs.
Gleich und gleich gesellt sich gern / sprach der Teuffel zum Kohlbrenner.
Nalazł swoy swego.

*

Similitudo mater amicitiæ est.
Gleichheit machet Freundschafft.
Rowność matka przyjaźni.

*

Simplex homo, duplex nequam.
Simulata probitas, duplex nequitia.
Die sich fromm stellen / sind gemeiniglich doppelte Schälcke.
Chodzi jako owca, a tryka jak baran.

*

Simul captus, simul raptus.
Gleich gefangen / gleich gehangen.
Gleiche Brüder / gleiche Kappen.
Kto z kim nakłada, w rowną Karę wpada.

Sine labore nihil ſuccedit.
Non tibi per ventos aſſa columba venit.
Ohne Arbeit gelinget kein Ding.
Bez prace, nie będą Kołacze.

*

Sine pennis volare, haud facile eſt.
Ein Vogel kan nicht eher fliegen / biß ihm die Federn gewachſen ſind.
Trudno ptakowi latać bez ſkrzydeł.

*

Si niſi non eſſet, perfectus quilibet eſſet.
At non ſunt viſi, qui caruere niſi.
Der ohne Mangel leb' / ſol noch gebohren werdẽ.
Das gantz perfect das iſt bey Gott / und nicht auf Erden.
By nie ale, byłoby wſzytko w cale.

*

Si qua ſede ſedes & erit tibi commoda ſedes.
Hac tu ſede ſede, nec ab hac tu ſede recede.
Wer wol ſitzt/ der laß ſeyn Rucken.
Kiedyć dobrze, to śiędź.

*

Si qua voles rectè nubere, nube pari.
Wer gut heyrathen wil/der nehme ſeines gleichẽ.
Zone obieray ſtanu rownego, Chceſzli gomonu uysc codziennego.

*

Si quis dat mannos, ne quære in dentibꝰ annos.
Einem geſchenckten Gaul/ ſol man nicht ſehen ins Maul.

Daro-

Darownemu Koniowi nie patrz wzęby.

*

Si quisque ante ſuam verrat domum, tota civitas munda erit.

Ein jeder kehre vor ſeiner Thür/ ſo werden alle Gaſſen rein.

Gdy każdy przed ſwemi drzwiami umiećie, wſzytko miaſto chędogie będzie.

*

Si rota defuerit, tu pede carpe viam.(pes tibi fiat equus.)

Wer kein Pferd hat/ der mag zu Fuß gehen.

Kto konia niema, wolno mu pieſzo chodzić. (krolewſkie prawo)

*

Sit brevis vel nullus tibi ſomnus meridianus.
Febris pigrities capitis dolor atq; catarrhus,
Hæc tibi proveniunt e ſomno meridano.
Der Mittags-Schlaff iſt nicht geſund.
Spać po obiedzie, rzadko śię powiedzie.

*

Si te deficit æs, miſer es, & pingvia non es.
Haſtu nicht Geld/ ſo iſts übel mit dir beſtellt.
Kto niema pieniędzy, nacierpi śię nędzy.

*

Si vitare velis acerba quædam,
Et triſtes animi cavere morſus:
Nulli te facias nimis ſodalem,

Gaudebis minus & minus dolebis.
Achte dich klein/ halte dich rein/ (seyn.
Mache dich nicht gemein/ so wirstu lieb gehalten
Przyjacielem bądź wmiarę, kto tego pilnuje,
Mniey się w prawdzie weseli, lecz y mniey
* (frasuie.

Solet laborantes Deus adjuvare.
Gott pfleget denen zu helffen/ die da arbeiten.
Pracującym Bog pomaga.
*

Solis medicis licet impunè occidere.
Die Aertzte allein werden nicht gestrafft/ wenn
sie einen tödten.
Lekarza o zaboy nie pozywaią.
*

Spectatur in ignibus aurum.
Das Gold wird durchs Feuer bewährt.
Złota w ogniu probuią.
*

Sponde noxa præsto. Bürgen soll man würgen.
Kto ręczy, tego Kłopot męczy.
*

Stare diu incolumis vis violenta nequit.
Nullum violentum diuturnum.
Groß Gewalt/ wird selten alt.
Ostrzy panowie, nie długo panuią.
*

Stat corde inflato pauper honore dato.

Je

Je mehr man ihm gute Worte giebt / je mehr
will er gebehten sein.
Im kota bąrziey głaszczesz, tym barziey ogon
* (wznośi.
Structura saxea, pyramis; lignea, pyra.
Wer wil auf die dauer bauen / der muß sein
Hauß lassen mauren.
Kto muruje buduje; Kto z drzewa Kleci, ogień
* (nieci.
Struma dibapho tegitur.
Was uns übel ansteht / das bergen wir gerne.
Czego śię wstydziemy, to radźi kryjemy.
*
Stulte, quid est somnus? gelidæ nisi mortis ima-
Longa quiescendi tempora fata dabunt. (go,
Ut somnus mortis, sic lectus imago sepulchri.
Der Schlaff ist des Todes Bruder.
Sen obraz śmierći.
*
Stulti dum fugiunt vitia in contraria currunt.
Auß dem Fege-Feuer in die Hölle lauffen.
Jednego błędu uchodząc głupi, w padają
* (wdrugi.
Stultorum manus depingunt latera domus.
Unnütze Hände / beschmieren frembde Wände.
Rozumu temu brakuje, Co cudze śćiany ma-
* (luje.
Stultorum plena sunt omnia.

Alle Winckel sind Narren voll.
Nie trzeba głupich śiać, sami śię rodzą.
*
Stultus si tacuerit, sapiens reputabitur.
Si tacuisses, Philosophus mansisses.
Ein Narr wenn er stillschweiget/ passiret mit vor einen Klugen.
Milczenie głupiego, uda za mądrego.
* *
Sua cuique Deus fit dira cupido.
Des Menschen Wille/ ist sein Himmelreich.
Co lubiemy, to niebem zowiemy.
* *
Sub aliena arbore fructum legere.
Eines Frembden Schweiß und Bluts geniessen.
Drugi robił, a on śię dobrze ma.
* *
Sub judice lis est. Es ist noch ungewiß. Es wird noch drum gespielet.
Na dwoie babka wrożyła.
* *
Sub longis tunicis brevis est animus mulieris.
Weiber haben kurtzen Sinn/ und lange Kleider.
U białychgłow Krotki rozum, długie włosy.
* *
Sudorem posuere Dii virtutis ad aram.
Dii bona sua laboribus vendunt.
Wo Ehre wohnet / da stehet das Sorg-Haus offen.
Do

Do godnośći nie przydzieſz bez trudnośći.
* *
Summa petit livor perflant altiſſima venti.
Summa petunt dextra fulmina miſſa Jovis.
Groſſe Herren ſtehen in groſſer Gefahr.
Je höher Glück je minder (weniger) Sicherheit.
Na wyſokie gory, domy, Rady częſto bywą-
* (ją z gromy.
Sumptus ne quæſtum ſuperet.
Die Ausgaben müſſen nicht gröſſer ſeyn/ als
die Einnahm.
Rozchod nie ma być więrſzy, niż dochod.
Zgadzay śię gębą, z mieſzkiem.
Pańſka gęba, żebracza kaleta.
Zła tam rada, gdzie animuſz pańſki, a bła-
zenſka intrata.
*
Sunt bona mixta malis, ſunt mala mixta bonis.
Es iſt gutes und böſes bey einander.
Na tym świecie, złe śię z dobrym plećie.
Dobre rzadko bez złego.
Na jedney ziemi kąkol y pſzenica rośćie.
* *
Sunt plura multo, quæ Deus habet, quam de-
dit. (werden.
Gottes Vorrats-Speicher/kan nicht verzehret
Więcey Pan Bog ma, niż rozdał.
Super-

* *

Superbia ante ruinam. Cito ignominia fit superbi gloria.

Hoffart kompt vor dem Fall.

Przed upadkiem przychodźi pycha,

A przed zginieniem, wyniosłość Ducha.

* *

Superbi flagellum contemptus.

Einen Stoltzen verdreusts wenn man ihn ver-achtet

Fortel na hardego, nie dbać nic o niego.

* *

Surdo narratur fabula.

Er läßts zu einem Ohr ein/ zum andern aus.

Jakby mu o żelaznym wilku bajał.

Jakby groch na śćianę rzucał.

* *

Suum cuique pulchrum.

Ein jeder Schäfer lobet seine Keule.

Każdemu śię swoie podoba.

T.

TAcitè ferendæ sunt potentum injuriæ.

Demuth kreucht überall durch.

Podleź gdzie przeskoczyć nie możesz.

Pokorney głowy miecz nie śiecze.

Pokora wszędy podleźie.

*

Talis esse stude qualis audire expetis.

Tu recte vivis, si curas esse quod audis.
Du must in der That so einer seyn/ wo vor du
wilst angesehen werden.
Takim bądź, za jakiego chcesz być miany.
* *
Tam deest avaro quod habet, quam quod non
habet.
Einem Geitzigen mangelt so wol / das was Er
hat/ als auch was Er nicht hat.
Wszak y to nie łakomego, Co włożył do Skar-
bu swego.
* *
Tam diu discendum, quam diu nescias.
So lang soll man lernen/ so lange man etwas
Zawsze jest czego się uczyć. (nicht weiß.
* *
Tam pereo, quam extrema faba.
Es gehet mir elend.
Wo der Zaun am niedrigsten ist/ da wil jeder-
man übersteigen.
Mam się jak groch przy drodze, kto się nie
leni, to go rwie.
* *
Tandem bona causa triumphat.
Eine gute Sache behält endlich den Sieg.
Dobra sprawa, na ostatek wygrawa.
* *
Tantum scimus quantum memoria valemus.
Menti

Menti da, haut chartæ, quicquid cognoſcis in
arte;
Nam ſi charta cadet, tum tota ſcientia vadet.
So viel wiſſen wir / als wir auswendig herſa-
gen können. (wiemy.
Tak wiele umiemy, jak wiele na pamięc po-
* *
Tardus in edendo, erit in labore tardior.
Wer langſam iſſet / der arbeitet auch langſam.
Kto leniwo je, leniwo robi.
*
Tecum habita & noris, quam ſit tibi curta ſu-
In tuum ipſius ſinum inſpice. (pellex.
Ziehe dich ſelbſt bey der Naſe.
Pociągniy śię ſam za nos.
* *
Tela prævila minus nocent.
Einen angebothenen Hieb / kan man eher mey-
den / als einen unverhofften.
Przypadki przeyrzane, lepſze niż nieſpodzia-
* (ne.
Temperata fortuna & optima.
Hilff / doch nicht zu ſehr / ſonſt fall ich.
Heimlich Glück lebt am beſten.
Srzedne ſzczęśćie nalepſze.
* *
Tempora labuntur tacitis ſeneſcimus annis,
Et fugiunt freno non remorante dies.
Die

Die Zeit vergehet geschwind / und wir werden unvermerckt alt.
Czas pręko uchodzi, a my zczasem.

*

Tempora mutantur & nos mutamur in illis.
Die Zeiten verändern sich / und wir mit der Zeit.
Za czasem wszytko się mieni.

*

Tempus edax rerum. Die Zeit verzehret alles.
Czas wszystko trawi.

*

Tempus requirit optimum quoq; remedium.
Auch die beste Artzeney muß Zeit haben.
Lekarstwo czasu potrzebuje, Im dłużey trwa lepiey ratuje.

*

Tendit ad ardua virtus.
Zur Tugend ist ein rauher Weg.
Cnota w piecu nie lega.

*

Te nec inimicum timeo, nec amicum volo.
Es ist mir gleich viel an deiner Gunst oder Ungunst gelegen.
Gniewu się nie boje, a o łaskę nie stoje.

* *

Terra amat imbrem.
Was einer bedarff / das hat er gern.
Głodnemu chleb na myśli.

Testi-

Testimonium domo missum.
Ein Zigeuner zeuget mit seinen Kindern.
Cygan swemi dziećmi świadczy.

*

Testudo aquilæ more volare cupit. (te fliegen.
Die Schildkröte wil mit dem Adler in die Wet-
Gdy konia kują, y żaba nogę wznośi.

*

Testudo intra tegumen tuta.
Wiltu haben Gemach/ Bleib unter dem Dach.
Baw się doma, chceszli mieć głowę spokoyną.

*

Timentis Dominum beata omnia.
Ein Gottsfürchtiger Mensch/ ein seeliger Mensch
Błogosławiony człowiek, ktory się Pana Bo-
(ga boji.

*

Timidi nunquam statuere trophæum.
Ein verzagt Hertz freyet keine schöne Frau.
Bojazliwy nie wiele dokazują.

*

(det.
Timidus canis vehementius latrat quam mor-
Furchtsame Hunde bellen ärger/ als sie beissen.
Nie każdy kąsa, co wąsem trząsa.

* *

Titulus sine vitulo. Ein Titel ohne Intraden.
Coż mi po tytule, kiedy ma nic wszkatule.
Tytuł bez rzeczy, wiecha bez piwa.

Tol-

— — — Tolluntur in altum,
Ut lapsu graviore ruant.
Multis Deus magnas confert prosperitates, ut
celebriores fiant eorum calamitates.
Mancher steigt hoch / auff daß er desto schwerer
Wysokie rzeczy nie bespieczne. (falle.

* *

Toto erras cœlo. Du irrest sehr.
Barzo się mylisz. Rusku błądzisz.

*

Trahimur omnes laudis studio.
Ein jeder höret gern / wenn man ihn Lobet.
Prożna chwała y piecucha ruszy.

*

Tranquillo mari, quilibet gubernator est.
Wenn es wohlgehet / so ist leicht rahten.
Dobrego sternika, w nawalnośći poznać.

*

Tros Rutulusve fuat.
Tros Tyriusve mihi nullo discrimine habetur.
Er mag Hans oder Kunß seyn.
Niech będzie kto chce Bądz kto bądź.

* *

Truncus ficulnus & inutile lignum.
Höltzerner Peter. Olszowy Marcin.

* *

Tua quod nihil refert percontari desinas.
Curiosum est ea scire velle, quæ ad nos non
Lesche nicht / was dich nicht brennt. (pertinent.

Mische dich nicht in frembde Händel.
Nie gaś, gdy cie nie ugara.
*
Tum deniq; homines noſtra intelligimus bona,
Cum ea quæ in poteſtate habuimus, amiſimus.
Wenns weg iſt/ ſo erfahren wir allererſt / was
wir gehabt haben.
Nie znamy co mamy, aż poſtradamy.
*
Tu necede malis ſed contra audentior ito,
Im Unglück hab ein Löwen Muht/
Trau Gott es wird noch werden gut.
Męſtwa dobywać przyſtoji, Gdy przeciwnoś
* w oczach ſtoji.
Tunica pallio propior.
Das Hembd iſt dem Leibe näher/ als der Rock.
Bliżſza Koſzula niż kaftan.
* *
Tu nihil invitâ dices facies ve Minerva.
Man kan keinem den Verſtand mit dem Trich-
ter eingieſſen. (nie ukuje.
Komu Bog rozumu nie dał, kowal mu g
* *
Tu pol, ſi ſapis, quod ſcis neſcias.
Landsmann weiſtu was/ ſo ſchweig.
Widz nie widząc, ſłyſz nie ſłyſząc.
* *
Tu præſens cura Domino committe futura
La

Laß Gott den Vater sorgen/ kompts nicht heut/
so kompts morgen.
Nie frasuy sobie przyjacielu głowy,
Bo co się ma stać, już dekret gotowy.
*
Turba Medicorum perdidit Cæsarem.
Viel Köche verderben den Brey. Viel Hürten
hüten übel.
Lekarzow wiele, umorzą chorego śmiele.
* *
Tu recte vivens, ne cures verba malorum.
Hüte dich vor der That/ der Lügen wird wol Raht.
Niech pies szczeka jako chce, byle cie nie u-
Pies szczeka, a dworzanin jedzie. (kąśił.
* *
Turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum.
Straffe dich zuvor/ ehe du andere straffen wilst.
Kto drugiego chce strofować, nie ma się sam
wtym znaydować. (szczą.
Dobrą naukę nauczyciela, złe sprawy ni-
* *
Turpe quid ausurus, te sine teste time.
Sündige nicht/ wenns gleich keiner siehet.
Choć nikt nie widzi, nie czyń, czym się Bog
albo rozum brzydzi.
* *
Turpius ejicitur quam non admittitur hospes.
Es ist schimpfflicher einen Gast heraus zustossen/
als nicht hinein lassen. Gością

Gośćia lepiey nie przyimować, Niż go tu-
* (dziesz wyforować.
Tuta mage est puppis modico quæ flumine
fertur.
Bleibe gern im niedrigen Stande/ denn das ist
besser den alles/da die Welt nachtrachtet/
Kto na rowni padnie, nie, barzo poczuje, y
* wstanie snadnie.
Tutissima per medium via. Medio tutissimus
Der mittel Weg ist der sicherste. (ibis.
Srzednia droga napewnieysza.
* *
Tutissimas reddit societates mutuus metus.
Ein Schwerd hält das andere in der Scheide.
Jeden miecz drugi w pochwach trzyma.

V.

VAna est sine viribus ira.
Auf geringer Leute Zorn gibt man nichts.
Gniew bez śilny, nie jest śilny.
* *
Vacua vasa plus tinniunt.
Die Kühe so viel brüllen/ geben wenig Milch.
Krowa ktora barzo ryczy, nie wiele mleka da-
* wa.
Varietas delectat. Amant alterna Camœnæ.
Was sich umbwechselt/ das ist lieb und ange-
Eine Veränderung kan nicht schaden. (nehm.
Odmiana słodźi rzeczy.

Væ tibi væ nigræ dicebat cacabus ollæ.
Ein Esel heist dẽ andern Sackträger. (Langohr.)
Kocioł garcowi przygania, a oba smolą.
* *
Ubi dolor ibi manus.
Wo man den Schwär hat/ da hält man auch die Hand immer dabey.
Gdzie kogo dolega, tam y ręka sięga.
* *
Ubi libido dominatur, innocentiæ leve præsidium est.
Wo Muhtwill regieret/da hat die Unschuld we- (nig Schutz.
Gdzie swawola panuje, tam niewinność szwan- (kuje.
*
Ubi non est pudor, ibi nec virtus, nec honestas.
Wo nicht Scham ist/ da ist auch keine Ehre.
Mało wtym dobroci, kto przedał psu oczy.
Wo [illegible]
* *
Ubivis locorum lepus invenit canes.
Ein Narren jäckt man allenthalben.
Wszędzie na błazna Kapie.
*
Veniat qui proderit hospes.
Wer da was bringet/ ist ein angenehmer Gast.
Gość nie z proznymi rękoma, Naydzie u mie wszystko doma.
*
Venit post multos una serena dies.

Auch vor unserm Hause wird einmahl die Son-
ne scheinen.
Będzie też słońce przed naszemi wroty.
*
Venter caret auribus.
Der Bauch lässet sich nicht mit Worten abspei-
Brzuch nie słyszy. (sen.
*
Ventis destitutus, remos adhibe.
Wo eins nicht angeht/ nimb was anders vor.
Glückt nicht eins/ so glückts das ander.
Es muß versucht seyn.
Gdy wiatr nie służy, do wioseł.
*
Venturæ memores jam nunc estote senectæ.
In der Jugend sol man auff das Alter gedenckt.
Będąc młodym pamiętay na starość.
*
Verecundari ad mensam neminem decet.
Uber Tisch sol man sich nicht schämen.
Wstydzić się źle czynić, ale jeść się nie trzeba
* (wstydzić.
Verecundia custos virtutum.
Wo Scham ist/ da sind auch andere Tugenden.
Cnota w czerwieni chodźi.
* *
Vererundia inutilis viro egenti.
Wil man was haben/ so muß man das Scham-
hütlein abziehen. Kot

Kot nie łowny, chłop nie mowny, często gło-
* (dny.

Verecundia juventutis, est indicium virtutis.
Zucht in der Jugend / ist eine Anzeigung der
Tugend.
Wstydliwość młodzieży jest znakiem cnoty.

*

Verba ligant homines, taurorum cornua funes.
Die Ochsen bindet man mit Stricken / aber die
Menschen mit Worten.
Konie rządzić wodzami, ludzie mądrymi sło-
* wami.

Veritas odium parit.
Warheit machet Feindschafft.
Prawda kole woczy. Kto na prawdzie gra,
skrzypce mu o łeb tłuką.

*

Vestis ornat virum Das Kleyd zieret den Mann.
Jakie odzienie, takie raczenie.
Lisie pomkniy się; kuno przed stoł; sobolu
za stoł; baranie za piec.

* *

Vicinus bonus ingens utilitas:
Vicinus malus ingens calamitas.
Ein guter Nachbahr ein edles Kleynod;
Ein böser Nachbahr eine schwere Last.
Zyd mowi: Boday cię Bog złym sąsiadem
skarał.

Video meliora, proboque deteriora ſequor.
Wir wiſſen was gut iſt/ und thuns doch nicht.
Co dobre znamy, a nie działamy.
*
Vim vi repellere licet.
Gewalt ſoll man mit Gewalt ſteuren.
Gwałt na gwałt.
*
Vincere cum poſſis interdum cede ſodali.
Obſequio quoniam dulces retinentur amici.
Man muß manchmahl drey gerade ſeyn laſſen.
Lepiey podczas ſwego uſtąpić.
*
Vino pellite curas.
Die Grillen muß man mit trincken verjagen.
Na fraſunek, dobry trunek.
*
Vino vendibili non opus eſt hedera.
Ein gut Bier rufft ſich ſelbſt aus.
Dobre śię ſamo chwali. Dobremu piwu wiechy nie trzeba.
*
Vir debet ornare locum, non locus virum.
Der Mann ſol den Ort zieren/ nicht der Ort den Mann.
Godność cnoćie, nie urodźie ma być dana.
* *
Viri boni ad lachrymas proni.

Ein Gerechter erbarmet sich auch seines Viehes.
Lutość dobrych ludzi przymiot.
*
Viro Lydo negotium non erat, at ille profectus paravit.
Er ladet Ihm selbst unnöthige Händel auff (den Hals.
Nie miała baba Kłopotu, kupiła sobie prośię.
* *
Viro scelesto nec viæ fueris comes.
Einem bösen Menschen weiche auch mit einem Fuder Heu aus dem Wege.
Zle daleko omiń. Lepiey ominąć niż śię (powinąć.
* *
Viros subvenire sibi postulant fretæ dote.
Reiche Weiber haben gemeiniglich die Hosen an.
Zonęś pojął z wielkim wianem, wiedz, że nie będzieſz jey Panem.
* *
Vir piget eundem bis laborem suscipit.
Ein fauler muß zweymahl eine Arbeit verrichten.
Leniwy dwa razy robi.
*
Virtus etiam in hoste laudanda.
Die Tugend soll man auch an dem Feinde lobē.
Cnota y w nieprzyjacielu pochwały godna.
*
Virtute duce, fortuna comite.
Die Tugend sol vorn an gehen / das Glück folgen.

Cnota niech zawſze przodkuje, a ſzczęśćie
* (niech ją ratuje.
Virtuti fortuna exprobranda non eſt.
Armuth ſchändet nicht.
Chudoba cnoty nie traci.
Choć ſuknia ſzara, byle cnota cała.
*
Virtutis umbra gloria.
Durch Tugend kommet man zu Ehren.
Sława za cnotą idzie.
Cnota nic chwały nie potrzebuje.
A ona jednak ją naśladuje.
*
Vita & fama pari paſſu ambulant.
Ein ehrlicher Nahme iſt gleich dem Leben zu ſchä-
Zywot y ſława wiedney cenie chodzą. (tzen.
*
Vita hominum ſimilis eſt bullæ. (blaſe.
Das Menſchliche Leben iſt gleich einer Waſſer-
Zywot ludzki bąbelowi podobien.
*
Vitandus eſt abuſus creaturarum.
Man muß die Creaturen nicht mißbrauchen.
Kreatur Bożych źle zażywać nie godzi śię.
* *
Vitæ non ſcholæ ſtudendum.
In der Schul ſol man lernen/ was in dem ge-
meinen Leben nütze iſt.

Wſzko-

Wſzkole śię tego uczyc trzeba, co w poſpoli-
* (tym żywocie potrzeba.
Vivimus ut poſſumus, quando ut volumus non
poſſumus.
Wir ſtrecken uns nach der Decke. Wie wir kön-
nen / nicht wie wir wollen.
Wer nicht Kalck hat / der muß mit Leym maurẽ.
Jako możemy, nie jako chcemy.
* *
Vix fovet undecimũ, ſed pauperat alea multos.
Es ſpielen ſich ehe zehen arm / denn einer reich.
Kto rad gra w Karty, miewa łeb odarty.
*
Vix niſi acerba graves ſanant medicamina mor-
bos. (riret.
Gefährliche Kranckheiten werden gefährlich cu-
Choroba ciężka przykrego lekarſtwa potrze-
* (buje.
Ultra mandatũ mittentis legatus non procedat.
Ein Geſandter muß nicht thun / als was Ihm
ſein Principal mit gegeben hat. (nieść.
Każdy Poſeł jako ośieł, co nań włożą, muśi
*
Ultra poſſe nemo obligatur.
Uber Vermögen / wird niemand gezwungen.
Nad możność nikogo nie pociągają.
*
Ulula cum lupis, cum quibus eſſe cupis.
Wenn

Wenn man mang die Wölffe kömpt/ muß man mit heulen. (kać jako ony.
Kiedy przydziesz miedzy wrony, muśisz kra-
* *
Una hirundo non facit ver.
Eine Schwalbe macht keinen Frühling.
Jedna jaskołka nie czyni lata, nie czyni miasta
* (jedna chata.
Uno ictu non cadit ilex.
Es fällt keine Eych/ von einem Streich.
Jednym krokiem mili nie uydziesz.
* *
Uno collyrio omnium oculi curari nequeunt.
Eine Artzeney kan nicht für alle Kranckheitẽ dienẽ.
Jedne lekarstwo nie leczy wszytkich chorob.
*
U non mutabis, donec plurale videbis.
Werffe den alten Rock nicht weg/ biß du einen neuen hast. (wych niemasz.
Starych trzewikow nie wyrzucay, poki no-
* *
Unũ & idem. Es ist ein thun. Es gilt gleich viel.
Nie kijem ale pałką. Nie biały chleb ale żem-
* (la.
Unus non videt omnia.
Plus vident oculi quam oculus.
Zwey können mehr sehen als einer.
Dwa więcey mogą widzieć niż jeden.
* *
Unus saltus non alit duos erithacos. Viel

Viel Schweine machen den Tranck dûne.
Dwa Kaći w jednym miasteczku się nie po-
* (żywią.

Volenti nihil difficile.
Es ist nicht zu schwer/wozu man Lust hat.
Trudnąść ustąpi, gdy chęć przystąpi.
* *

Volenti non fit injuria.
Wer selbst wil/ dem geschicht kein Unrecht.
Chcącemu krzywda nie bywa.
*

Voluntas cogi non potest.
Den Willen kan man nicht zwingen. (muśić.
Woli człowieczy nie moża do czego przy-
* *

Voluptates mortales sunt, virtutes immortales.
Die Lust ist vergânglich/die Tugend aber bleibet.
Rozkoszy przemijają, cnoty trwają.
* *

Vox populi, vox Dei. (tes Willen.
Worauff alle bewilligen/ das hâlt man vor Got-
Za głos to Boski udaią, Co wszyscy zgodnie
* (trzymają.

Urbs tuta non fit mœnibus sed legibus.
Die Stadt bestehet nicht in den Mauren/sondern in der Bürgerschafft.
U stawami y mężami, Miasto stoji, nie murami.
*

Urget præsentia Turni. Wo einer nicht persôhn-
lich

lich kömpt/wird ihm der Kopf nicht gewaschē.
Przez posty wilk nie tyje, chyba że się sam naje.
* *
Urit maturè quod vult urtica manere. (ten.
Was ein Nessel werden sol/das brennet bey Zei-
Poznać w młodości, co ma być wstarośći.
*
Urticæ proxima sæpe rosa.
Bey der Nessel stehet auch offt eine Rose.
Przy złym mieszka często dobry.
* *
Ursi quem nondum cepisti haud vendito pellē.
Es ist noch weit dahin. Verkauffe nicht die
Baarenhaut/ehe du den Baar gefället hast.
Niedzwiedz wleśie, a skore jego przedajesz.
* *
Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.
Nihil offertur Deo ditius bonâ voluntate.
Man muß den Willen für die That annehmen.
Dobra wola za uczynek stoji.
* *
Utile piscari est turbata semper unda.
Est facilis captu turbata piscis in unda.
Im trüben Wasser fänget man die meistē Fische.
W nocy dobrze Kordy chwytać. Węgorze w
zamęcie łowią.
* *
Ut quisq; est vir optimus, ita alium minime
putat malum.
Suspi-

Suspicio non cadit in virum bonum.
Je frömmer einer ist/ je weniger er etwas böses
einem andern zumuthet.
Dobry o każdym dobrze rozumie.

* *

Ut mortem fugias enses calcabis & ignes.
Im duell parirt man auch mit der blossen Hand.
Tonący leda czego y brzytwy się chwyta.

* *

Ut res sese dant ita magni atq; humiles sumus.
Wie wir Glück haben/ so haben wir auch einen
Muht.
Jeśli żyto drogie, to na bakier, jeśli tanie, to
woczy czapki chłopi wsadzają. (wa.
Za szczęściem animuszu przybywa abo uby-

*

Ut salutas ita resalutaberis.
Ein guter Gruß/gibt einen guten Gegen-Gruß.
Jak pozdrowisz, tak ci podziękują.

* *

Ut sementem feceris, ita metes.
Wie du dir betten wirst/ so wirstu auch schlaffen.
Es findet sich alles in der Erndte/ was einer ge-
Jak sobie pościelesz, tak się wyspisz. (säet hat.
Jak zaśiejesz, tak będziesz, źniwował.

* *

Ut sis nocte levis sit tibi cœna brevis.
Ex longa cœna stomacho fit maxima pœna.

Eine

Eine mäßige Malzeit/ macht eine ruhige Nacht.
Wieczerza hoyna, noc nieſpokoyna.
Wieczerza ſkromna daje ſpokoyne w nocy
(ſpanie.

*

Ut taceant ſervi jumenta loquentur. Proximus
ante diem caupo ſciet.
Der Buſch hat Ohren/ das Feld hat Augen.
Wiedzą ſąśiedźi jako kto śiedźi.
Są takie oczy, co nie ſpią w nocy.

*

Vulgo placere, eſt diſplicere ſapientibus.
Wer da hält mit der Gemein/ der bleibet offt allein.
Nie wiele tam ſtali, co poſpolſtwo chwali.

*

Vulgus amicitias utilitate probat.
Nimmer Geld/ nimmer Geſell.
Braciſzek mieſzeczek, burſzycka Sieſtrzyczka.

*

Vulgus eſt ſtultus loquantur quæ velint.
Was dich nicht angeht/ da ſtecke deine Naſe
nicht ein.
Chłopie ſtul pyſk, ado cepow.
Spiewak do parteſſow, a gnojek do gnoju.
Cepak do ſtodoły, a żolnierż do boju.

(O)

